

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İNFAK HADİSLERİNİN TOPLUMSAL DAYANIŞMADAKİ
ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEYMANUR MURATOĞULLARI SALI

BALIKESİR, 2026

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**İNFAK HADİSLERİNİN TOPLUMSAL DAYANIŞMADAKİ
ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEYMANUR MURATOĞULLARI SALI

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. RECEP EMİN GÜL

BALIKESİR, 2026

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda 20231257300 numaralı Şeymanur MURATOĞULLARI SALI'nın hazırladığı *İnfak Hadislerinin Toplumsal Dayanışmadaki Rolü* konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 10/02/2026 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan) Doç. Dr. Rıdvan KALAÇ

İmza

Üye (Danışman) Doç. Dr. Recep Emin GÜL

İmza

Üye Dr. Öğr. Üyesi Ahmet EŞER

İmza

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı ve
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.
- Yükseköğretim Kurulu tarafından 2024 yılında yayınlanan “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber” ve Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Çalışmalarda Üretken Yapay Zekâ Kullanımı: Etik İlkeler ve Uygulama Rehberi hakkında bilgi sahibiyim. Üretken yapay zekânın kullanılmasına ilişkin doğabilecek sorumluluklarımı kabul ettiğimi beyan ederim.

06/03/2026

Şeymanur MURATOĞULLARI SALI

ÖNSÖZ

İslam, bireyleri iyiye ve doğruya yönlendiren, şekillendiren ve her yönüyle kuşatan bir yaşam rehberi sunar. İnsanlar kusurlu olabilir; ancak İslam kusursuzdur. Hz. Peygamber (s.a.s.) ise bizler için en güzel örnektir; ancak, Müslümanların çoğunlukta olduğu toplumlarda İslam ile bağdaşmayan birçok davranışın yaygınlaşması ve meşrulaştırılması, Kur'an ve sünnetin doğru bir şekilde anlaşılmadığının veya kişinin nefesine yenik düştüğünün göstergesidir. Özellikle toplumsal ilişkilerde ve dayanışma kültüründe yaşanan eksiklikler, İslam'ın paylaşma ve yardımlaşma ilkelerinin ne ölçüde yaşandığı sorusunu gündeme getirmiştir. Bu bağlamda, infak hadislerinin toplumsal dayanışmaya etkilerini değerlendirmek amacıyla böyle bir çalışmanın gerekli olduğu kanaatine vardık.

Çalışma sürecinde, farklı yaş, meslek ve sosyoekonomik düzeylerden katılımcıların belirlenmesi, görüşmelerin sağlıklı biçimde yürütülmesi, ses kayıtlarının yazıya dökülmesi ve elde edilen verilerin temalara göre sistematik olarak gruplandırılması gibi aşamalarda çeşitli zorluklarla karşılaşmış; ancak yapılan görüşmeler, infak hadislerine dair farklı yaklaşımları yakından görmeyi sağlamıştır.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde infak ve îsâr kavramları tanımlanmış; infakın önemi, gerekliliği ve toplumsal hayattaki yeri, ayetler ve hadisler ışığında ele alınmıştır. Sosyal dayanışma yönüyle infak kavramı farklı başlıklar altında teorik düzeyde ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise, infak hadislerinin toplumsal dayanışma üzerindeki etkilerini ortaya koymak amacıyla yapılan mülakat çalışmasına yer verilmiştir. Farklı yaş, meslek, cinsiyet ve sosyoekonomik düzeylerden 20 katılımcıyla görüşmeler gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Toplumdaki sorunların, ancak Kur'an-ı Kerim ışığında ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sünnetini rehber edinerek anlaşılacağı ve çözüme kavuşturulabileceği inancıyla hazırladığımız çalışmamızın faydalı olmasını Yüce Allah'tan niyaz ediyorum.

Maddi ve manevi destekleriyle her daim yanımda olan, ilk öğretmenlerim olan annem ve babama fedakârlıklarından dolayı müteşekkirim. Çalışmamın her aşamasında değerli vaktini ayırarak titiz ve yapıcı değerlendirmeleriyle süreci yakından takip eden, bilgi ve tecrübelerini paylaşarak çalışmamın gelişmesine katkı sunan kıymetli danışmanım Doç. Dr. Recep Emin Gül hocama en içten şükranlarımı sunuyorum. Bu süreçte bilgi ve tecrübeleriyle gelişimime katkı sağlayan saygıdeğer Dr. Öğr. Üyesi Fahri Çakan, Doç. Dr. Mustafa Polat ve eğitim hayatım süresince üzerimde emeği geçen tüm hocalarıma teşekkür ediyorum.

Tez sürecimde desteği ve motivasyonu her daim yanımda olarak beni cesaretlendiren kıymetli eşime gönülden teşekkür ederim. Yüksek lisansa başlamama vesile olan, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli büyüğüm Sami Özbağkırın'a ve bu zorlu süreçte yanımda olan dostlarım Zeynep Rana Kunt'a, Büşra Çelik'e ve Esranur Meyveci'ye teşekkür ederim. Araştırma sürecinde vakitlerini ayırarak bilgi ve tecrübelerini gönüllü olarak paylaşan tüm katılımcılara şükranlarımı sunarım. Düşünce dünyama yön veren merhume Müzeyyen Özgen'i rahmetle anıyor, çalışmamı hazırlarken faydalandığım eserlerin müelliflerini hayırla yâd ediyorum.

BALIKESİR, 2026

ŞEYMANUR MURATOĞULLARI SALI

ÖZET

İNFAK HADİSLERİNİN TOPLUMSAL DAYANIŞMADAKİ ROLÜ

MURATOĞULLARI SALI, Şeymanur

Yüksek Lisans Tezi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Recep Emin GÜL

2026, 106 Sayfa

Araştırmada, infakın bireyler ve toplum üzerindeki etkileri ile bu kavramın toplumsal dayanışma, yoksullukla mücadele ve sosyal adalet gibi alanlardaki işlevi ele alınmıştır. Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) infaka dair örnekliğinden yola çıkılarak, hadislerin toplumsal dayanışmaya etkisi değerlendirilmiştir. Çalışma, infakla ilgili hadislerin günümüzde nasıl anlaşıldığını, yorumlandığını ve uygulandığını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sürecinde nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmış; farklı yaş, cinsiyet, meslek ve ekonomik düzeylerden katılımcılarla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar arasında daha çok sivil toplum kuruluşu çalışanları ve yardım faaliyetlerinde bulunan gönüllüler yer almıştır. Mülakatlar Bursa evreninde gerçekleştirilmiş, benzer konuları ele alan sorular gruplanarak tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Elde edilen veriler, infakla ilgili hadislerin bireylerde sorumluluk bilincini artırdığını, merhamet ve paylaşma duygularını pekiştirdiğini ve toplumsal ilişkileri güçlendirdiğini göstermektedir. Bununla birlikte, infak hadislerinin çoğunlukla bilindiği hâlde uygulamada bazı eksikliklerin bulunduğu tespit edilmiştir. Katılımcı görüşleri, bu hadislerin davranışlar üzerinde etkili olduğunu; ancak daha geniş kitlelere ulaştırılması ve doğru şekilde anlaşılması gerektiğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Hadis, İnfak, İsâr, Sünnet, Toplumsal Dayanışma.

ABSTRACT

THE ROLE OF HADITHS ON CHARITY IN SOCIAL SOLIDARITY

MURATOĞULLARI SALI, Şeymanur

Master Thesis, Department of Fundamental Islamic Sciences

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Recep Emin Gül

2026, 106 Pages

The research investigates the effects of *infāq* on individuals and society, focusing on its role in social solidarity, poverty alleviation, and the promotion of social justice. Drawing on examples from the Qur'an and the Prophet Muhammad's (peace be upon him) practice of *infāq*, the study evaluates the impact of relevant hadiths on fostering social cohesion. This study aims to examine how hadiths about *infāq* (charitable giving) are understood, interpreted, and practiced in contemporary times.

In the research process, the semi-structured interview technique, one of the qualitative research methods, was employed, and face-to-face interviews were conducted with participants from diverse age groups, genders, professions, and economic levels. The participant group largely consisted of NGO workers and volunteers involved in charitable activities. The interviews were conducted in the city of Bursa, Türkiye. The questions addressing similar themes were grouped and analyzed using the thematic analysis method.

The findings indicate that hadiths on *infāq* enhance individuals' sense of responsibility, strengthen feelings of compassion and sharing, and contribute to the reinforcement of social relationships. However, although most participants were familiar with these hadiths, some shortcomings were identified in their practical application. The participants emphasized that while these hadiths do influence behavior, there remains a need for broader dissemination and more accurate understanding.

Keywords: Hadith, Infāq, Altruism (Îsār), Sunnah, Social Solidarity.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Problemi (Konusu).....	1
2. Araştırmanın Amacı.....	2
3. Araştırmanın Önemi	2
4. Araştırmanın Kaynakları	3
5. Araştırmanın Varsayımları	4
6. Araştırmanın Yöntemi	4
7. Araştırmanın Kapsamı Sınırlılıkları	5

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TOPLUMSAL YÖNÜYLE İNFAK

1.1. Kavramsal Çerçeve	6
1.1.1. İnfak	6
1.1.2. İsar	8
1.1.3. Ayetler ve Hadisler Işığında İnfakın Önemi ve Gerekliliği.....	8
1.2. Sosyal Dayanışma Bağlamında İnfak	12
1.2.1. Emir bi'l-Ma'rûf Nehiy Ani'l-Münker Bağlamında İnfak	12
1.2.2. İhsan, İhlas ve Riyakârlık Bağlamında İnfak.....	14
1.2.3. İnfak Edilecek Kişiler	15
1.2.4. Toplumsal Birliktelik ve Beraberliğin Temini Olarak Hz. Peygamber'in İnfak Anlayışı	16
1.2.5 İnfakın İlkeleri ve Ölçüsü	19
1.2.6. İnfak ve Sosyal Dayanışma.....	20
1.2.7. İnfakın Toplumsal Dayanışma Üzerindeki Rolü ve Faydası	22

İKİNCİ BÖLÜM

İNFAK HADİSLERİNİN PRATİĞE YANSIMASI

2.1. Demografik Bilgiler	25
2.2. Katılımcıların Hadis-Sünnet Bilgisi.....	28
2.3. İnfakla İlgili Genel Yaklaşım	33
2.4. Hadis Boyutu.....	49
2.4.1. İnfak Hadislerinin Bilinirliği	49
2.4.2. İnfak Hadislerinin Katılımcılar Üzerindeki Etkisi.....	56
2.4.3. İnfakın Gündelik Hayata Yansımaları.....	58
2.4.4. Günümüzde İnfak Hadislerinin Yeri.....	62

2.5. Toplumsal Boyut.....	65
2.5.1. İnfakla İlgili Hadislerin Birey ve Toplum Üzerindeki Etkileri.....	65
2.5.2. İnfak Hadislerinin Ekonomik ve Sosyal Koşullar Bağlamında Anlaşılması	70
2.5.3. Toplumsal Sorunların Çözümünde Hadislerin Rolü.....	75
2.5.4. Aile ve Çevrenin İnfaka Etkisi.....	79
2.5.5. Kriz Zamanlarında İnfak Hadislerinin Uygulanabilirliği	84
2.6. İnfak Hadislerinin Toplum Üzerindeki Etkisi.....	87
2.6.1. Hadislerin Topluma Ulaştırılması.....	87
2.6.2. Toplumsal Dayanısmada İnfak Hadislerinin Etkisi	92
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	96
KAYNAKÇA	101
EKLER.....	104

TABLÖLÄR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler.....	28

GRAFİKLER LİSTESİ

	Sayfa
Grafik 1: Katılımcıların Cinsiyet Bilgileri.....	25
Grafik 2: Katılımcıların Yaş Dağılımı.....	26
Grafik 3: Katılımcıların Eğitim Düzeyleri.....	26
Grafik 4: Katılımcıların Meslek Bilgileri.....	27

KISALTMALAR LİSTESİ

c.c.:	Celle Celâluh
H.z.:	Hazreti
r.a :	Radıyallahu Anhu
r.anhâ:	Radıyallahu Anhâ
s.a.s.:	Sallallahü Aleyhi ve Sellem
TDV:	Türkiye Diyanet Vakfı
t.y:	Tarih yok

GİRİŞ

Modernizm ve materyalizm gibi görüşlerin etkisiyle geçmişte var olan paylaşmaya ve dayanışmaya dayalı dinamikler gün geçtikçe zayıflamış, bu değerlerin yerini daha çok bireysel çıkarlar ve tüketim hırsı almaya başlamıştır. Metropolleşme, dijitalleşme ve kapitalist sistemin rekabete dayalı yaşam biçimi bireyler arası ilişkilerin zayıflamasına, toplumsal dayanışmanın geri plana itilmesine, bireyselliğin belirgin şekilde artmasına ve bunun neticesinde insanların yalnızlaşmasına sebep olmuştur. Bu noktada, İslam'ın paylaşma ilkesi olan “infak” kavramı hem bireysel yalnızlaşmaya hem de toplumsal çözülmeye karşı güçlü bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Hz. Peygamber'in insanları bir araya getirip kuşatması, onların sıkıntı ve dertleriyle yakından ilgilenmesi bakımından infak konusundaki uygulamaları, O'nun (s.a.s.) “üsve-i hasene” oluşunun tezahürlerinden biridir. Çalışmamızda, infak hadislerinin birey ve toplum üzerindeki etkileri ele alınarak bu hadislerin nasıl anlaşıldığı ve ne şekilde yaşandığı, katılımcı deneyimlerine dayalı olarak incelenecektir.

1. Araştırmanın Problemi (Konusu)

Kalabalıklar içinde yalnızlaşan bireyler, kimi zaman maddi imkânsızlıklarla kimi zaman da duygusal yoksunlukla karşı karşıya kalmaktadır. Böyle bir ortamda, dayanışma kültürünü yeniden hatırlamak ve güçlendirmek önemli bir hâle gelmiştir. Bu bağlamda, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) infak hadisleri, toplumsal bağları onarma ve yardımlaşma ruhunu canlandırma açısından önemli bir rehberdir. Araştırmamızda, infak hadislerinin toplumun dinî ve gündelik yaşantısına ne derece etki ettiği incelenmiş, katılımcılarla yapılan mülakatlar aracılığıyla bu hadislerin toplumsal dayanışma üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

2. Araştırmanın Amacı

Çalışmamız, katılımcılara yöneltilen sorularla infakla ilgili hadislerin bireyler ve toplum üzerindeki etkilerini, özellikle günümüz sosyal yapısı içinde nasıl anlaşıldığını ve yaşandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, infakın toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi, yoksullukla mücadele ve gelir adaletinin sağlanması gibi alanlardaki etkileri ele alınmakta; Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sünneti ışığında infakın günümüzde nasıl uygulanabileceği üzerine değerlendirmeler yapılması hedeflenmektedir.

3. Araştırmanın Önemi

Zaman ve şartlar değişse de İslam evrensel bir dindir. Kur'an'ın hükümleri/ayetleri ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) uygulamaları, diğer insanlarla ilişkisi, olaylar karşısındaki tutumu yalnızca bulunduğu dönemi kapsamaz. Gelecek nesillerin iyi bir anne-baba, hayırlı bir evlat, salih-saliha bir eş, adaletli yönetici, cömert komşu olabilmesi için bir kılavuz niteliği taşır. Özellikle infak ve yardımlaşma konusunda Kur'an ve sünnet, toplumsal birlik-beraberliğin sağlanmasında ve ekonomik dengesizliklerin giderilmesinde önemli bir etkiye sahiptir.

Literatürde infak kavramı genellikle teorik çerçevede ele alınmış; ancak bu hadislerin halk nezdinde nasıl anlaşıldığına ve yaşandığına dair bir alan araştırması şu ana kadar yapılmamıştır. Çalışmamız, infak kavramının ve infakla ilgili hadislerin bireyler ve toplum üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik nitel bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Elde edilen verilerin, infakın Hz. Peygamber'in sözleri ve sünneti ekseninde yeniden yorumlanmasına ve toplumda bu bilincin güçlendirilmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda, farklı yaş, cinsiyet ve meslek gruplarından katılımcılarla gerçekleştirilen mülakatlar, infakla ilgili hadislerin bireysel ve toplumsal düzeyde nasıl bir karşılık bulduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bencilliğin ve bireyselliğin arttığı günümüzde, infak kavramının ahlâkî, sosyal ve ekonomik boyutlarını ayet ve hadisler çerçevesinde ayrıntılı bir şekilde incelemek, toplumun ihtiyaç duyduğu paylaşma ve dayanışma ahlâkını yeniden diriltmesine yardımcı olması açısından önem taşımaktadır.

4. Araştırmanın Kaynakları

Araştırmamızın temel iki kaynağı, infak kavramıyla ilgili Kur’ân-ı Kerîm ayetleri ve Hz. Peygamber’in (s.a.s.) infaka dair uygulamalarını içeren temel hadis kitaplarıdır. Bu çerçevede, *Sahîh-i Buhârî* ve *Sahîh-i Müslim* gibi muteber hadis mecmuaları başta olmak üzere infak hadislerinin kaynaklarına ulaşılmıştır.

Araştırmanın teorik zeminini oluştururken güncel akademik çalışmalardan da yararlanılmıştır. Örneğin Mehmet Çalışkan’ın “Bakara Sûresinin 195. Âyetini İnfak ve İhsan Bağlamında Yeniden Düşünmek” (2023) başlıklı çalışması, Kur’ân’daki infak emrini ihsan ilkesiyle birlikte ele almaktadır. Burhan Atsız’ın (2023) kaleme aldığı “Kur’ân’a Göre İnsanın Sahip Olduğu Maddi Varlıkların Yönetimi ile İlgili İlke ve Emirler” çalışması ise, bireyin sahip olduğu maddi varlıkların yönetimi bağlamında Kur’ân’daki temel ilkeleri incelemektedir. İsmail Eren’in *Din-Ekonomi İlişkisi: İslam’ın Sosyo-Ekonomik Yapısı İçerisinde İnfak Kurumunun Oluşum Sürecinin İncelenmesi* (2013) başlıklı doktora tezi, infakın tarihsel gelişimini aktarmakta ve ekonomi ile ilişkisini açıklamaktadır. Osman Taştekin’in “Kur’ân’da İnfak Kavramı Bağlamında Sosyal Yardımlaşma” (2021) adlı makalesi, infakın sosyal yönünü ön plana çıkarırken; Durak Pasmaz’ın “Kur’an’da İsar Kavramı” (2011) başlıklı çalışması, paylaşma ahlâkını isar çerçevesinde ele almaktadır. Ayrıca Mehmet Ali Çalgan’ın “İslam’da Sermaye Birikimi: İlgili Hadislerin Güncel Bir Okuması” (2017) adlı makalesi de ilgili hadislerin yorumlarını içermesi bakımından çalışmamıza katkı sunmaktadır.

Bunlara ek olarak, Hilmi Keleş’in (2024) “Psiko-Sosyal Boyutlarıyla İslam’da ‘İnfak’ Erdeminin Ekonomiye ve Toplumsal İlişkilere Katkıları”, Tuba Nur İskeçlier’in (2024) “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Perspektifinden Nefs Psikolojisinde İnfak ve İsar Deneyimi” ve Ali Rıza Abay ile Zeynep Esra Abay Çelik’in (2023) birlikte kaleme aldıkları “Deprem Sonrası Ortaya Çıkan Sorunlar ve Sosyal Destek Ağlarının Rolü” gibi çalışmalar, infakın manevi, psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla ele alınmasına katkı sağlamıştır.

Mevcut literatürde infak kavramı üzerine çalışmalar bulunsa da bu kavramın hadisler ve Hz. Peygamber’in sünneti bağlamında halk nezdinde nasıl bir etki oluşturduğunu inceleyen bir saha araştırmasının bulunmadığı görülmüştür.

Çalışmamız bu yönüyle infak hadislerinin toplumsal dayanışmaya etkilerini mülakat yöntemiyle inceleyerek literatüre özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

5. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmamızın varsayımları şu şekildedir:

- Katılımcıların, mülakat formundaki soruları doğru anladığı ve samimi, doğru bir şekilde cevapladığı varsayılmıştır.
- Verilen cevaplar, araştırma sorularını karşılayacak düzeydedir.
- Katılımcıların hadis bilgisi orta seviyededir.
- İnfakla ilgili hadisler halk tarafından yeterince bilinmemektedir.
- İnfakla ilgili hadisler, halkın infakta bulunmasına katkı sağlar.

6. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile yürütülmüştür. Bununla birlikte daha önce yapılan çalışmalardan faydalanabilmek amacıyla yine nitel araştırma yöntemlerinden dokümantasyon ve içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Evren olarak Bursa ili seçilmiştir. Örneklem olarak ise kartopu tekniğiyle 20 katılımcıya ulaşılmıştır. Pilot olarak birkaç mülakat yapılmış; ancak doygun cevaplara ulaşamaması sebebiyle amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak veri toplama sürecine katkı sağlayacak STK çalışanları, yardım gönüllüleri, hayır kurumlarında aktif görev alan kişiler ve herhangi bir şekilde bağış yapan vatandaşlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar sırasında katılımcıların ifadeleri birebir kaydedilmiş, anlamın bozulmaması ve dilin akıcılığı için bazı üslup düzeltmeleri yapılmıştır. Çalışma için Balıkesir Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan 20.03.2025 tarih ve 2025/03-33 sayılı etik kurul onayı alınmıştır. Mülakatlarda, infak hadislerinin toplumsal dayanışma açısından nasıl yorumlandığı ve bu hadislerin sosyal hayat üzerindeki etkileri üzerine sorular yöneltilmiştir. Konuşmalar ses kaydı ile kaydedilmiş daha sonra yazılı metne dökülerek benzer konuları ele alan sorular ortak temalar altında birleştirilmiştir. "Katılımcıların hadis ve sünnet bilgisi", "İnfak hadislerinin toplum üzerindeki etkisi" gibi başlıklar altında sınıflandırılan veriler, katılımcılardan alınan doğrudan

alıntılarla desteklenerek analiz edilmiştir. Katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş ve elde edilen veriler yalnızca akademik amaçlarla kullanılmıştır.

7. Araştırmanın Kapsamı Sınırlılıkları

Çalışmada literatür taraması konunun temel çerçevesini yansıtacak şekilde sınırlandırılmıştır. Zamansal sınırlılıktan ötürü ve içerikten kopmamak adına hadislerin sıhhati incelemeye tabi tutulmamıştır. Çalışmada örneklem sayısı, cevapların tekrar etmeye başlamasıyla birlikte çeşitli yaş ve meslek gruplarından seçilen 20 katılımcı ile sınırlı tutulmuştur. Mülakatlarda elde edilen veriler katılımcıların öznel değerlendirmelerine dayandığından sonuçlar mutlak değildir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TOPLUMSAL YÖNÜYLE İNFAK

Bu bölümde, infak kavramı etimolojik ve terimsel anlamları ele alınacak; Kur'an-ı Kerim ayetleri ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hadisleri doğrultusunda infakın önemi açıklanacaktır. İnfakın îsâr, ihsan ve ihlâs gibi diğer İslamî kavramlarla ilişkisi, infak yapılacak kişilerin belirlenmesi, infakta gözetilmesi gereken ölçü ve ilkeler ve infakın toplumsal dayanışma üzerindeki etkileri Hz. Peygamber'in sünneti bağlamında incelenecektir.

1.1. Kavramsal Çerçeve

İnfak hadislerinin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi, infak kavramının sözlük ve terim anlamının bilinmesine bağlıdır. Kavramsal çerçevenin netleştirilmesi, çalışmanın temelini oluşturan konu açısından gereklidir. Bu bağlamda infakla anlam bakımından yakınlık arz eden îsâr kavramı da açıklanacaktır. Zira îsâr, infakın özünde yer alan fedakârlık, diğerkâmlık ve paylaşma ilkeleriyle doğrudan ilişkilidir. Her iki kavramın açıklanması, infakla ilgili hadislerin toplum üzerinde nasıl bir anlam taşıdığını daha iyi kavramaya katkı sağlayacaktır.

1.1.1. İnfak

İnfak kavramı, lügatte tükenmek, bitmek, son bulmak gibi manalara gelen “nfk” kökünden türetilmiş mastar bir isimdir. İnfak, bitirmek, yoksul düşmek, harcamak, eksilmek, yok etmek, para veya malı elden çıkarmak, sadaka vermek, paylaşmak anlamlarına gelmektedir. Dinî bir terim olarak Allah'ın rızasını kazanma amacıyla kişinin kendi malından harcama yapması, ihtiyaç sahiplerine elinden gelen yardımı sağlaması, muhtaçların ihtiyaçlarını gidermesi demektir. Bu bağlamda infak

sadece maddi yardım anlamında kullanılmamakta, yapılan her türlü hayrı kapsamaktadır (Çağrı, 2000, 289; Taştekin, 2021, 227; Keleş, 2024, 69). İnfak yapılırken Allah'ın razı olacağı yerlerle, razı olacağı şekilde yapılması gerekmektedir (Eren, 2013, 66).

Cürcânî, *Tarîfât* adlı eserinde infakı malın ihtiyaçlar için harcanması olarak tanımlamıştır (Cürcânî 1983, 39). Ebu'l-Bekâ, infakın Kur'an'da çoğunlukla sadaka anlamında kullanıldığını belirtirken (Ebu'l-Bekâ, 189) Râgıb el-İsfahânî, *Müfredât* isimli eserinde infakın sadece mal değil, başka şeylerde de geçerli olabileceğini ve bunun hem vacip hem de nafîle niteliğinde olabileceğini ifade etmiştir (İsfahânî 1412H, 819-820).

İnfak etmenin temel gayesi Allah rızası gözetilerek hayırda bulunmaktır. Kişinin, sadaka, zekât, kurban gibi vasıtalarla maddi harcamaları yapabileceği gibi; bir kimsenin sıkıntısını gidererek, dayanışma içerisinde olarak, paylaşarak sâlih amel işlemesi de infak çatısı altında değerlendirilir (Taştekin, 2021, 227; İskeçlier, 2024, 43). Bir öğretmenin öğrencileriyle ilmini paylaşması, annenin çocuğuna merhamet göstermesi, babanın oğluna nasihat etmesi, ev sahibinin misafirine ikramda bulunması, bir kişinin hasta komşusu ile ilgilenmesi, gencin yaşlıya yardımcı olması, eşlerin birbirine karşı sevgisini ve şefkatini belli etmesi infaka örnek davranışlardır.

Yüce Allah yardımlaşmayı, paylaşmayı, cömertliği, dayanışma içinde olmayı emretmiştir. Bu değerler ile toplum içinde huzur ve düzenin sağlanması, zengin-fakir uçurumunun daraltılması, sosyal eşitsizliklerin giderilmesi, adaletin sağlanması amaçlanmıştır. Bir diğer gaye de ekonomik gelirleri yeterli düzeyde olmayan kişilerin infak sayesinde koruma altına alınmasıdır (Taştekin, 2021, 219).

İnfak, bireyler arasındaki bağı güçlendiren ve toplumun huzurunu arttıran önemli değerlerdendir. İnfak sayesinde empati, güven, merhamet duyguları gelişerek birlik beraberlik bilinci oluşur. Yardım eden manevi bir haz alırken yardım alan da yalnız olmadığının farkına varır, güven duygusu gelişir ve ihtiyacı giderildiği için şükran duygusu hisseder. Bireysel yardımlaşmanın haricinde özellikle kriz ve afet durumlarında kolektif yardımlaşmanın gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Kolektif yardımlaşma faaliyeti sorunların daha kısa sürede ve daha etkili bir şekilde

çözülmesine olanak tanır. Dolayısıyla infak ile hem bireysel hem toplumsal sorunlar önemli oranda aşılabilir.

1.1.2. Îsâr

İslami literatürde infak kavramı ile birlikte değerlendirilen diğer bir önemli kavram îsârdır. Îsâr, sözlükte bir şeyi diğerinden üstün tutma, tercih etme anlamına gelir. Ahlâkî bir terim olarak kendisi ihtiyaç sahibi olduğu halde kişinin, elindeki kısıtlı imkânları başka ihtiyaç sahibiyle paylaşacak cömertliğe ulaşması ve başkaları için fedakârlıkta bulunmasıdır. Türkçe’de îsâr kavramı ile benzer anlamları olan diğerkâmlık ve özgecilik terimleri kullanılmaktadır (Çağrııcı, 2000, 490; İskeçlier, 2024, 54). Hem İslamî hem kültürel açıdan bir iyilik yapılırken herhangi bir menfaat beklenmeden, Allah rızası gözetilerek gönülden yapılması gerekmektedir. Îsâr, başkasının derdini kendi derdine tercih etmektir. Bu da cömertliğin en güzel halidir (Pusmaz, 2011, 100; İskeçlier, 2024, 43).

Haşr Suresi’nde bütün mallarını Mekke’de bırakarak Medine’ye hicret etmek zorunda kalan muhacirler için elinden gelen tüm yardımı sağlayan ensar övgüyle anılmıştır. “...ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin bencilliğinden korunmayı başarır ise işte kurtuluşa erecekler onlardır.” (el-Haşr 59/9). Ayette belirtildiği gibi ensar-muhacir dayanışması îsârın en güzel örneklerindedir. Îsâr, bencilliğin zıttıdır. Kişi sadece kendi menfaatlerini düşünerek bireysel hareket ederse çevresinde olup bitene karşı duyarsızlaşır. Sadece kendi mutluluğunu önemser fakat kendisini toplumdan soyutlaması nedeniyle asıl mutluluğa erişemez. Karşılıksız yardımlaşmanın ve başkasının derdini gidermenin manevi hazzına ulaşamayan bireyler yalnızlık ve işe yaramazlık hissiyle manevi bir boşluk duygusu yaşayabilirler. Îsâr, bencilliğin karşıtı olarak cömertliğin en güzel hâlidir.

1.1.3. Ayetler ve Hadisler Işığında İnfakın Önemi ve Gerekliliği

İslam dininin temel kaynakları olan Kur’an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde sosyal düzenin oluşması ve toplumsal huzurun sağlanması için öğütler verilmiş, emir ve yasaklar belirlenmiştir. Yukarıda değinildiği üzere toplumsal dayanışmayı sağlayacak en önemli faktörlerden biri de infaktır. İnfak ile insanlar birbirine

kenetlenir ve güven duygusu artar. Müslümanlar sadece kendilerinden ve yakınlarından değil, yardıma muhtaç olan diğer kişilerden de sorumludur. Nitekim Yüce Allah “*Zenginlerin mallarında muhtaç ve yoksulların hakkı vardır.*” (el-Zâriyât 51/19) buyurmuştur. Dolayısıyla bu sorumluluk, bir tercih meselesi değil ilahi bir emirdir (Pusmaz, 2011, 79).

Müminler ellerinde bulunan malları Allah’ın razı olacağı şekilde kullanmalıdırlar. Kur’an-ı Kerim’de zekât ve sadaka verme, infakta bulunma, kurban kesme gibi ibadetler, yoksulun hakkı olduğundan, bu payların onlara verilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Pusmaz, 2011, 79). Fakat infak ibadeti sadece zenginlere mahsus kılınmamıştır. Herkes gücü oranında malını infak edebilir. Zira infakın belirli bir oranı yoktur. Elindeki imkânları bir başkasıyla paylaşarak, onun sıkıntısını gidermek için gayret sarf ederek infakta bulunulabilir. İslamî anlayışa göre zengin, asıl sahibi kendisi olmadığı malının cimrisi olmadan, Müslüman kardeşini düşünerek, empati yaparak yardıma bulunması; fakirin ise rızkını kazanmak için çaba sarf etmesi ve azlık-çokluğa bakmadan maddi ya da manevi infakta bulunması beklenmektedir.

İnfakta önemli olan miktar değil, iyi niyettir. Nitekim Hz. Peygamber’in (s.a.s.) “Yarım hurma ile de olsa cehennemden korunun.” (Buhârî, “Edeb”, 34; “Zekât”, 10; Müslim, “Zekât”, 66) anlamındaki ifadelerinde, infak etmenin birçok yolunun bulunduğu, imkânlar dâhilinde hayırda bulunmanın şerre karşı koruyucu bir kalkan olacağı belirtilmiştir. Bu husus Kur’an-ı Kerim’de geçen “*Hayır işlerinde yarışın.*” (el-Bakara 2/148) ayetiyle de örtüşmektedir (Çalışkan, 2023, 1105).

Kazanma hırsıyla biriktirilen mallar, bireyin dünyaya olan bağlılığını artırarak, ahiret için yapılması gereken manevi hazırlıkları ikinci plana atmasına yol açabilir. Geçici dünya kazançları için harcanan emek ve gayret, kişinin asıl amacından sapmasına neden olabilir. Hesap günü, malın nasıl kullanıldığı sorgulanacak ve Allah’ın rızasına uygun olmayan şekilde harcama yapanlar ile cimrilik gösterenler, bu davranışlarının sonuçlarıyla karşılaşacaktır (Taştekin, 2021, 230; Atsız, 2023, 347). İnfak etmeyenlerin ölüm anı geldiğinde derin bir pişmanlık yaşayacağı Münâfikûn Suresi’nde şöyle geçmektedir: “*Herhangi birinize ölüm gelip de, Ey Rabbim! Beni yakın bir zamana kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam demeden önce, size rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harca.*” (el-Münâfikûn 63/10). Bu bağlamda, malın dünya hayatındaki geçici ve

sınırlı değeri, insanın ahiret için gerçekleştirdiği iyilikler, salih ameller ve nefesine rağmen yaptığı infaklar karşısında anlamını yitirir. Zira maddiyata dūřkūnlūk, kişinin gerçek kurtuluşunu sağlayacak olan manevi değerlerin, yani samimi ibadetlerin, toplum için yapılan hayır işlerinin ve Allah yolunda yapılan fedakārlıkların önüne geçmemelidir. Ahirette asıl önemli olan, kişinin kalpten gerçekleştirdiği iyilikler ve bu dūnyada sahip olduğu imkānları Allah'ın rızası doğrultusunda harcama iradesidir.

Bakara Suresi'nin 261. ayetinde, mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her bir başağında yüz tane bulunan yedi başak çıkaran bir tohuma benzetilerek infakın manevi kazancına vurgu yapılmıştır (el-Bakara 2/261). Bu ayet ile, infakın yalnızca maddi bir yardım olmadığı, aynı zamanda yapılan iyiliklerin ahiret hayatında büyük bir sevap ve kazanç sağlayacağı ifade edilerek, bireyler infak etmeye teşvik edilmiştir (Eren, 2013, 136). Bir kudsî hadiste, Cenāb-ı Hakk'ın, "Ey Âdemoğlu! İnfak et ki, ben de sana infak edeyim." (Müslim, "Zekāt", 36) buyurduğu bildirilerek, Yüce Allah'ın rahmetinin bolluğu ve infak edenlere ikramının çok olacağı vurgulanmıştır.

Âl-i İmran Suresinde, gerçek iyiliğe ulaşabilmek için sevilen ve değer verilen Şeylerden Allah yolunda harcama yapılması gerektiği belirtilmiş ve Allah'ın her Şeyi bildiği vurgulanarak harcamaların gösterişten uzak, ihlās ile yapılması gerektiğine dikkat çekilmiştir (Âl-i İmrān 3/92).

İslam dininin emir ve yasaklarının temelinde, birey ve toplum yararını gözeten maslahat ilkesi bulunmaktadır. Bu ilkeye göre, infak ve yardımlaşma gibi davranışlar, hem bireysel hem de toplumsal açıdan sağlıklı bir yaşamın vazgeçilmez unsurlarıdır. Bakara Suresi'nde geçen "*Mallarınızı Allah yolunda harcayın. Kendi kendinizi tehlikeye atmayın. İyilik edin. Őüphesiz Allah iyilik edenleri sever.*" (Bakara 2/195) ayetiyle bireylerin zarara uğramaması için maddi ve manevi paylaşımı ihmal etmemesi gerektiğine işaret edilmiştir. Aynı zamanda, bu anlayış Hz. Peygamber'in "Komřusu açken kendisi tok yatan bizden değildir." (Hākim, en-Nisābūrī, 1992, 4/183) hadisinde açıkça görülmektedir. Komřuluk ilişkilerinde sevgi, saygı ve paylaşım gibi değerlerin ön plana çıkması, huzurlu ve güvenli bir toplumsal yapının oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, İslam toplumunu bir vücuda benzeten hadis (Buhārī, "Edeb", 27; Müslim, "Birr", 66), bireyler arasındaki yardımlaşmanın zaruri olduğunu vurgulamaktadır (alışkan, 2023, 1102).

İnfak bağlamında bahsedilmesi gereken hususlardan biri de tüketimde dengeli olmayı ve israfı kaçmamayı emreden ayetlerdir. Furkan Suresi'nde iyi kullar, mallarını israf etmeyen, cimri olmayan ve dengeli harcama yapanlar olarak tanımlanmıştır (Furkan 25/67). Bu ayeti destekleyen bir diğer ayette Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez” (A'râf, 31). Bu ayette israfın haram olduğu belirtilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) de “Kibirsiz ve israf etmeden yiyiniz, içiniz, giyiniz ve sadaka veriniz.” (Buhârî, “Libâs”, 1) buyurarak israfın yasak olduğunu bildirmiş ve sadaka vermenin gerekliliğini vurgulamıştır. Nisa Suresi'nde ise cimriliğin ve başkalarına da cimriliği tavsiye etmenin dinen hoş karşılanmadığı belirtilmiştir (Nisa, 4/37). Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “İki haslet vardır ki bir mü'minde asla beraber bulunmazlar: Cimrilik ve kötü ahlâk.” (Tirmizi, “Birr”, 41) Ayetlerde ve hadislerde, harcamalarda ölçülü olmanın ve israf ile cimrilikten kaçınmanın önemi vurgulanırken tüketimde ve infakta dengeyi gözetmenin gerekliliği belirtilmektedir (Çalgan, 2017, 95; Tabakoğlu, 2022, 332).

İnfak, bireylerin sadece kendi çıkarlarını değil, toplumun genel faydasını gözeterek hareket etmelerini gerektiren bir sorumluluk bilinci oluşturur. Yüce Allah, insanlara adaletli olmayı, iyilik yapmayı ve yakınlarına yardım etmeyi emrederek (Nahl 16/90) bu bilinci toplumsal düzeyde pekiştirmeyi amaçlamıştır (Atsız, 2023, 327).

Görüldüğü üzere infak, sadece bireysel olarak kazanılacak sevap ve kazanç değil, toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi ve toplumsal adaletin sağlanması açısından da son derece önemli bir araçtır. Kişi elinde bulunan malların gerçek sahibi olduğu yanılığına düşmeden, rızkı verenin Allah olduğunu bilmeli ve bu bilinçle malını tasadduk etmelidir (Atsız, 2023, 348). Bu bağlamda infak, toplumsal eşitsizliklerin azaltılması, fakirlerin ve muhtaçların durumlarının iyileştirilmesi için bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda bahsedildiği üzere, infakın insana manevi bir ferahlık sunduğu, kalbin arınmasını sağladığı ve bireyin sorumluluk bilincini artırdığı, ayet ve hadis-i şeriflerde sıkça vurgulanmaktadır.

1.2. Sosyal Dayanışma Bağlamında İnfak

Bu başlıkta, infakın sosyal boyutu çeşitli yönleriyle ele alınacaktır. Emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker sorumluluğu çerçevesinde infakın nasıl bir işlev üstlendiği, ihsan, ihlâs ve riyâ gibi kavramlarla olan ilişkisi, kimlere infak edileceği ve bu süreçte gözetilmesi gereken ölçülerin neler olduğu değerlendirilecektir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) infaka dair uygulamaları merkeze alınarak, infakın toplumda dayanışma ve yardımlaşma duygularına etkisi incelenecektir.

1.2.1. Emir bi'l-Ma'rûf Nehiy Ani'l-Münker Bağlamında İnfak

İslam, bireysel ve toplumsal yaşantıda doğru ve faydalı olanı teşvik ederken kötü ve zararlı davranışlardan kaçınmayı emreder. “Emir bi'l-ma'rûf nehy ani'l-münker” (İyiliği emredip kötülükten sakındırma) olarak adlandırılan bu ilkenin pratikteki önemli uygulamalarından biri de infaktır. İnfak, sadece maddi yardımla sınırlı kalmayıp, toplumun refahı için bireylerin sorumluluk almasını ve adaletin sağlanmasını hedefler. İyiliği teşvik etmek ve kötülüğü engellemek adına, mal ve mülkün doğru bir şekilde paylaşılması, infakın hem bireysel hem de toplumsal anlamda önemini artıran bir faktördür. Bu çerçevede, infak, bireyin manevi gelişimini sağladığı gibi toplumun huzur ve adaletini sağlamada da önemli bir rol oynar.

İslam'ın iyiliği teşvik etme ve kötülüğü engelleme ilkesi, bireyin sadece toplum içindeki sorumluluklarını değil, aynı zamanda ahiret hayatını da şekillendiren bir prensip olarak karşımıza çıkar. Kur'an'a göre, dünya hayatı insan için bir imtihan ve bir hazırlık yeridir. Bu süreçte yapılan tercihler ve eylemler, bireyin ahiret hayatını belirler. Dünya hayatı, insanın zaafalarını yenerek ahirete hazırlanması için bir fırsattır. Bu süreçte, insanın iradesini kullanarak doğruyu ve yanlış ayırt etmesi, iyiyi ve kötüyü seçmesi beklenir. İnsan, iradesini kullanarak yaptığı tercihlerden sorumludur. Dolayısıyla kişinin ahirette ne durumda olacağını dünya hayatındaki seçimleri belirler (Atsız, 2023, 325).

Maddi varlıklar, insanın tasarrufu altındayken genellikle kişiye bir güç duygusu verir. Ancak bu gücün nasıl kullanılacağı ahlâkî tutuma bağlıdır; hayra vesile olabileceği gibi kötülük için de araç haline gelebilir. Kişi bu gücü iyi ya da kötü amaçlar doğrultusunda kullandığında toplum üzerinde kısa veya uzun vadede olumlu olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilir (Atsız, 2023, 326).

Yüce Allah: “Siz hayra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir.” (Sebe 34/39) ve “Kim bir iyilik yaparsa, ona bundan daha hayırlı bir karşılık vardır.” (Kasas 28/84) buyurarak infak eden bireylerin yalnızca maddi değil, manevi anlamda da kazanç elde edeceğini belirtmiş, bu iyiliklerin toplumda yaygınlaşmasını teşvik etmiştir. Bu ayetler, insanları iyilik yapmaya özendiren “Emir bi’l-ma’rûf” ilkesinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Zira iyiliği tavsiye etmek, insanları hayır işlerine yönlendirmek ve bu yönlendirme neticesinde toplumda bir iyilik kültürü oluşturmak, İslam’ın temel prensiplerindedir (Çalışkan, 2023, 1105).

“Emir bi’l-ma’rûf nehiy ani’l-münker” ilkesi, toplumsal sorumluluk bilinci oluşturarak iyiliği yaymayı ve kötülüklerden sakındırmayı amaçlar. Bu ilke, sadece bireysel düzeyde iyiliği emretmekle sınırlı kalmaz; aynı zamanda toplumu daha adil ve huzurlu bir yapıya kavuşturmak için infak gibi hayır işlerinin teşvik edilmesini de kapsar. Âl-i İmrân Suresi’nde bu ilkenin hayata geçirilmesinin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ahlâkî bir zorunluluk olduğu şöyle aktarılmıştır: “İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.” (Âl-i İmrân 3/104). Allah, insanları İslam’a davet eden, iyiliği emreden, kötülüğü engelleyen ve toplumsal düzeni sağlayan bir yapı oluşturulmasını emretmiştir.

Bu bağlamda, infak eden bireylerin, maddi varlıklarını doğru ve faydalı şekilde kullanarak toplumsal dayanışmayı sağlamaya yönelik hareket etmeleri, iyiliği emretme yani ma’rûf anlayışının bir yansımasıyken bireyin sahip olduğu imkânları kötüye kullanmasını önleme ve bu bilinci yaygınlaştırması da münkeri nehyetme açısından önemli bir role sahiptir. Zemahşerî, Âl-i İmrân Suresi’nin 104. ayetini tefsir ederken, ma’rufu emretme ve münkeri nehyetme görevini yerine getirecek kişilerin bu konular hakkında yeterli bilgiye sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. (Zemahşerî, t.y., 452). Ma’rûfu emretme ve münkeri nehyetme görevinin etkili bir şekilde yerine getirilebilmesi için bireylerin hem ilmî yeterlilik hem de ahlâkî sorumluluk bilinciyle hareket etmeleri gerekmektedir. Böylelikle toplumda adaletin, merhametin ve dayanışmanın tesis edilmesi mümkün hale gelir (Çağrıcı, 1995, 139).

1.2.2. İhsan, İhlas ve Riyakârlık Bağlamında İnfak

İslam dinî, bireylerin maddi ve manevi anlamda yardımlaşmasını emreder. Bu yardımlaşma anlayışının önemli bir boyutunu infak oluşturur. Daha önceki başlıklarda belirtildiği gibi Kur’ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde infak, sıkça teşvik edilmiş ve bu ibadetin mahiyeti ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Ancak infakın kabul edilebilir bir ibadet olabilmesi için, birtakım ahlâkî ve manevi şartlara uygun şekilde yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu şartların başında gösteriştan uzak durmak ve yapılan iyiliği menfaat beklemeden sadece Allah rızası için yapmak gelir (Eren, 2013, 73; Taştekin, 2021, 228). Allah rızası gözetilerek yapılan her hayırlı iş ve söylenen güzel sözler, iyi niyetli düşünce ve duygular, ihsan olarak kabul edilebilir. Varlıklı birinin malını paylaşması ihsan olarak değerlendirilirken, bir insanın gönlünü almak, derdini gidermek, zor durumlarında teselli etmek de ihsan olarak değerlendirilir (Çalışkan, 2023, 1109). Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.s.) gülümsemenin dahi sadaka olduğunu belirtmiştir (Tirmizî, “Birr”, 36).

Kur’an-ı Kerim’de Allah rızasını kazanmak için elindeki nimetleri kendileri muhtaç olduğu halde önce diğer ihtiyaç sahipleriyle paylaşanlardan şöyle bahsedilmektedir: *“Onlar, kendileri (yemek) istedikleri hâlde yiyeceği yoksula, yetime ve esire ikram ederler. (Ve şöyle derler:) ‘Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz.’”* (el-İnsân 76/8-10). Ayetteki “sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz” ifadesi, yardımın karşılık beklenmeden, yalnızca Allah’ın rızasını kazanmak amacıyla yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu durum, özgeciliğin İslam’daki yansımadır. Ayette, yapılan yardımların dünyevi takdirler ve karşılıklar yerine, ahiretteki mükâfat ve Allah’ın hoşnutluğunu kazanma amacı ile yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Yardımın, gösterişin ve bireysel çıkarların ötesinde bir erdem olarak kabul edilmesi, İslam ahlakının temel gayelerindendir (Eren, 2013, 157; Taştekin, 2021, 229; Keleş, 2024, 71).

Bir başka ayette *“Ey iman edenler! Allah’a ve âhiret gününe inanmadığı halde malını insanlara gösteriş yapmak için harcayan kimse gibi sadakalarınızı başa kakmak ve incitmek suretiyle boşa çıkarmayın.”* (el-Bakara 2/264) buyrulurken infakta riya ve başa kakma gibi tutumlardan sakınılması ve insanları incitmeme hususunda hassas olunması gerektiği belirtilmiştir (Eren, 2013, 73; Taştekin, 2021, 232). Minnet

etmeden, incitmeden, samimi bir şekilde iyilikte bulunanların ise mükâfatlandırılacağı müjdelenmiştir (el-Bakara 2/262).

Allah rızası gözetilmeden yapılan yardımlar, toplumda bencil ve menfaat odaklı bir anlayışın yaygınlaşmasına neden olabilir. Oysa infak, özünde kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma gibi ahlâkî değerleri barındırır. Bu ahlâkî değerlerin doğru bir biçimde gelişebilmesi, ancak infakın gösteriştan uzak, samimi bir niyetle yapılmasıyla mümkün olabilir.

1.2.3. İnfak Edilecek Kişiler

İslam, toplumsal sorumlulukları önemseyen ve bu doğrultuda ekonomik adaleti gözetten bir yaklaşım benimsemektedir. Bu bağlamda infak, bireyin Allah’a yaklaşmasını sağlamakla beraber, toplumsal dayanışmayı artırarak zengin ve yoksul arasındaki ekonomik uçurumu azaltan bir işleve sahiptir. Ancak infakın bu işlevini tam anlamıyla gerçekleştirebilmesi için belirli bir düzen ve öncelik sırasına göre yapılması gerekmektedir. Kur’an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde infak edilecek kişiler açık bir şekilde belirtilmiş ve bireyin en yakın çevresinden başlayarak yardım halkasını genişletmesi teşvik edilmiştir.

Allah Teâlâ kimlere infak edilmesi gerektiğini şöyle bildirmektedir: “*Sana ne harçayacaklarını soruyorlar. De ki: ‘Harçayacağınız mal, ana-baba, yakınlar, öksüzler, yoksullar ve yolcular için olmalıdır. Hayır olarak ne yaparsanız muhakkak ki Allah onu bilir.’*” (el-Bakara 2/215). Bu ayetten anlaşıldığı üzere ana babaya yardımın öncelenmesi emredilmiştir. İsrâ Suresi’nde de anne babaya iyi davranmak emredilmiş, onlara merhamet ve alçakgönüllülükle kol kanat germek gerektiği bildirilmiştir. (el-İsrâ 17/23-24). Tarık el-Muharibî’nin (ra) rivayet ettiği hadis yukarıda belirttiğimiz ayetle örtüşmektedir: “Biz Medine’ye geldiğimizde, Rasûlullah (s.a.s.) minberde insanlara hutbe verirken şöyle buyuruyordu: ‘Yedirip içirmeye geçimini sağladığın kimselerden başla; annen, baban, kız kardeşin, erkek kardeşin, sonra yakınlarınız.’” (Müslim, “Zekât”, 32; Nesâî, “Zekât”, 81; Dârimî, “Zekât”, 22). Bir başka rivayete göre Hz. Peygamber, kişinin ailesi için yaptığı harcamanın sadaka olduğunu söylemiştir (Buhârî, “Meğâzî”, 12).

Belirttiğimiz ayet ve hadisler birlikte ele alındığında, anne babaya infakın, sadece maddî yardımlarla sınırlı olmadığı, onlara saygı göstermek, sevgiyle

yaklaşmak, şefkatle muamele etmek ve vefalı olmayı da kapsadığı görülmektedir. İslam, aile bağlarını güçlendirmeyi ve toplumun temel yapı taşı olan aileyi korumayı amaçlar. Bu nedenle, anne babaya yapılan infak, Allah katında en değerli hayır olarak kabul edilir.

Bakara Suresi'nde erdemli olmanın, şekilsel davranışların ötesinde, Allah'a iman ederek samimi bir şekilde, ihtiyaç sahiplerine infak etmekle mümkün olacağı vurgulanmıştır. Bu bağlamda, sevilen maldan yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, yardım isteyenlere ve özgürlüğünü kaybetmiş olanlara yardım etmenin, takvayı artıracığı ifade edilmiştir. Burada infak, imanın ve ahlakın bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır (el-Bakara 2/177).

Bir başka ayette ise sadaka ve zekâtın yoksullara, düşkünlere, sadakaların toplanmasında görevli olanlara, kalpleri İslam'a ısındırılacak olanlara, âzat edilecek kölelere, borçlulara, Allah yolunda çalışanlara ve yolda kalmışlara verilmesi gerektiği belirtilmiştir (et-Tevbe 9/60).

Sonuç olarak infak toplumsal dayanışmayı sağlayan önemli bir araçtır. İnfakın amacına uygun yapılabilmesi için doğru kişilere, doğru şekilde yapılması gerekmektedir. Ayet ve hadis-i şeriflerden anlaşıldığı üzere öncelikle, kişinin en yakınları olan aile üyeleri, özellikle de anne-baba, infakın ilk muhataplarıdır. İslam, ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu vererek, aile bireyleri arasındaki sevgi, saygı ve beraberliği pekiştirir. Aile bireylerinden sonra, yakın akrabalar, öksüzler, yoksullar, yolcular, borçlular, Allah yolunda çalışanlar, yolda kalmışlar gibi ihtiyaç sahiplerine infak edilmesi gerektiği belirtilmiştir. İslam, infak yoluyla toplumsal eşitsizlikleri azaltmayı, dayanışma duygusunu güçlendirmeyi ve zengin ile yoksul arasındaki uçurumu daraltarak adaleti sağlamayı amaçlamaktadır.

1.2.4. Toplumsal Birliktelik ve Beraberliğin Temini Olarak Hz. Peygamber'in İnfak Anlayışı

Hız. Peygamber'in (s.a.s) yaşayışı, Kur'an ahlâkının somut bir yansımasıydı (Müslim, "Müsâfirîn", 139). O, sözleriyle İslamiyet'i anlattığı gibi yaşayışıyla da insanlara en güzel şekilde örnek oluyordu. Nitekim Yüce Allah (c.c.): *"Andolsun, Allah'ın Resûlünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok*

zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.” (el-Ahzâb, 33/21) buyurarak Hz. Peygamber’in (s.a.s.) ahlâkını ve yaşayışını Müslümanlar için bir rehber kılmıştır.

Hız. Peygamber (s.a.s), diğerk konularda olduğu gibi, insanları infak etmeye ve paylaşmaya davet ederken bunu bizzat kendi yaşantısında uygulamış; paylaşmayı, cömertliği ve başkaları için fedakârlıkta bulunmayı fiilî olarak göstermiş ve teşvik etmiştir. Hız. Peygamber’in (s.a.s) en yakınında bulunan ve onunla sıkça bir araya gelen sahabe nesli de, onun yaşam biçimini ve ahlakını örnek alarak toplumda infak bilincini oluşturmuşlardır.

Bu yardımlaşmanın en güzel örneklerinden birisi de bütün mallarını arkalarında bırakarak Mekke’den Medine’ye hicret etmek zorunda kalan *muhacir* ve Medine’de onlara ev sahipliği yapan, fedakârlık timsali olan *ensar* arasındaki kardeşliktir. Ensar kavramı Arapçada “yardım edenler” anlamına gelmektedir. Medineliler, Mekkeli Müslümanlara maddi manevi yardımda buldukları için Ensar olarak isimlendirilmiştir. Hız. Peygamber (s.a.s.), toplumdaki açlık ve fakirliğin ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla infakı teşvik etmiş ve Muhacirlerin yaşadığı sıkıntıları azaltmak için onları ensar ile kardeş kılmıştır. Ensar’a, sahip oldukları mal ve mülklerini muhacirlerle paylaşmalarını, onları misafir etmelerini ve dayanışma içinde olmalarını tavsiye etmiştir. Ensar, Hız. Peygamber’in (s.a.s.) bu teşviki üzerinde büyük bir cömertlik, fedakârlık ve kardeşlik örneği sergileyerek Mekkeli Müslümanları bağırına basmış ve onlara yardım etmiştir (Pusmaz, 2011, 85). Ensar, infak bağlamında üzerine düşen ahlâkî sorumluluğu yerine getirmiş ve bu erdemli davranışlarıyla kendilerinden sonraki nesillere örnek teşkil etmişlerdir.

Haşr Suresi’nin 9. ayetinde: “*Onlardan önce bu yurda yerleşmiş ve gönülden inanmış olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler, onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar; ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin bencilliğinden korunmayı başarırorsa işte kurtuluşa erecekler onlardır.”* (el-Haşr, 59/9) buyrularak ensarın bu fedakâr tutumu Yüce Allah tarafından övgüyle anılmıştır. Hız. Peygamber (s.a.s.) de ensarın bu davranışını şöyle methetmiştir: “Ensar sevgisi, imanın alâmetidir; onlara buğzetmek (düşmanlık etmek) ise nifakın alâmetidir.” (Buhârî, “Menâkıbü’l-Ensâr”, 4; Müslim, “Îmân”, 142).

Hız. Peygamber (s.a.s.), ensarın gösterdiği fedakârlığı birçok hadisinde vurgulamış, onların İslam kardeşliğinin en güzel örnekleri olduğunu belirtmiştir. Medineli çocukları ve kadınları görünce dünyanın en değerli insanlarının ensar olduğunu söylemiş ve onlar için Allah Teâlâ'ya dua etmiştir. Ensar'ın evlerinin hayırlı olduğunu belirterek, özellikle Benî Neccâr, Benî Hâris b. Hazrec ve Benî Sâide, Benî Abdüleşhel kabilelerine ait evlerin hayırlı olduğunu ifade etmiştir (Müslim, "Fezâ'ilü's-Şahâbe", 172). Ensarın özveri ve fedakârlıkları, Hız. Peygamber (s.a.s.) tarafından övüldüğü gibi tüm Müslümanlar tarafından takdir edilmiş, İslam kardeşliğinin en güzel örneği olarak kabul edilmiştir (Algül, 1995, 251).

Hız. Peygamber (s.a.s.), diğer ahlâkî konularda olduğu gibi cömertlik ve fedakârlık konusunda da insanlar için en güzel örnek olmuştur. O, kendisinden bir şey istenildiğinde geri çevirmez, kendisinde istenilen şey bulunuyorsa, kendi ihtiyacı olsa dahi elindekini vererek îsârî en güzel haliyle yaşantısında gösterirdi. Verecek bir şeyi olmadığında ailesine yönlendirir orada da bulunmazsa, sahabe-i kiramdan birine başvurarak, talep edilen ihtiyacı karşılamak için her türlü gayreti gösterirdi. (Pusmaz, 2011, 95). Hız. Peygamber'in (s.a.s.) bu fedakârlık anlayışının somut bir örneği, Câbir b. Abdullah'ın (r.a.) rivayetiyle şöyle aktarılmaktadır:

"Resûlullah (s.a.s.) bir gazveye çıkacağı zaman: 'Ey Muhâcirler ve Ensar topluluğu! Malı ve akrabası olmayan kardeşleriniz vardır. Her biriniz onlardan iki veya üç kişiyi yanına alsın!' buyururdu. Aslında bizlerin de ancak bir kişi ile nöbetleşe binebileceğimiz bir devemiz vardı. Ben nöbetleşe binmek üzere iki (veya üç) kişi aldım. Benim de ancak onlardan biri gibi deveme sırayla binme hakkım vardı." (Ebû Dâvûd, "Cihâd", 36).

İnfakın en güzel yollarından biri de sadakadır. Hız. Peygamber bu hususta oldukça duyarlı davranmış, her Müslümanın sadaka vermesi gerektiğini sıkça hatırlatmıştır. Bir grup sahabe, bu konuda, sadaka verecek bir şeyi olmayan bir kişinin ne yapması gerektiğini sormuş, Peygamber Efendimiz de o kişinin çalışarak kazandığı maldan hem kendi ihtiyacını karşılayacağını hem de sadaka verebileceğini belirtmiştir. Eğer bir kimse çalışamayacak durumda ise, ihtiyaç sahibine yardım etmesi gerektiğini söylemiştir. Yardım yapma imkânı bulunmayanların ise, sadece kötülüklerden kaçınarak ve iyilik yaparak da sadaka sevabı alacağını ifade etmiştir (Buhari, "Zekât", 48).

Hız. Peygamber (s.a.s.), sadakanın sadece mal ile sınırlı olmadığını belirtmiş, güzel söz ve tebessüm gibi olumlu davranışların da sadaka olduğunu söylemiştir. Bir hadisinde, “Sadaka malı azaltmaz; Allah, affedenin izzetini artırır ve tevazu göstereni yüceltir.” (Müslim, “Birr”, 69) buyurarak sadakanın manevi kazancını vurgulamıştır.

Yetimlerin ve yoksulların korunmasına özel önem veren Peygamber Efendimiz, “Yetimin bakımını üstlenen kimse, cennette benimle beraber olacaktır.” (Buhârî, “Talâk”, 25; “Edeb”, 24) buyurarak toplumun zayıf bireylerine destek olmayı öğütlemiştir. Zor durumda olanlara karşı daima duyarlı davranmış, evine gelen hiçbir ihtiyaç sahibini geri çevirmemiştir. İnfak ederken miktardan ziyade niyetin önemli olduğunu vurgulamış, samimiyetle verilen küçük bir hurmanın bile Allah katında büyük sevap kazanacağını ifade etmiştir. Ebû Hüreyre’den aktarılan bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz Allah, sizin dış görünüşlerinize ve mallarınıza bakmaz. O, kalplerinize ve amellerinize bakar.” (Müslim, “Birr”, 42).

Hız. Peygamber (s.a.s.) toplum içinde dayanışma, birlik ve beraberlik duygularının gelişmesi için cömertlik ve fedakârlığıyla ümmetine örnek olmuş, zengin ile yoksul arasında bir bağ kurmuştur (Yıldırım, 2019, 23).

1.2.5 İnfakın İlkeleri ve Ölçüsü

İslam, infak ile bireyler arasındaki dayanışmayı artırmayı, adaletli gelir dağılımını sağlamayı, zengin ile yoksul arasındaki uçurumu azaltmayı, bireylerin birbirine karşı merhamet, şefkat ve kardeşlik duygularını pekiştirerek toplumun huzur ve güvenini temin etmeyi amaçlar. İnfak sayesinde bireyler, bencillik ve mal biriktirme hırısından arınarak cömertlik ve fedakârlık gibi erdemler kazanır ve kişinin kendi nefisini terbiye ederek Allah’a olan yakınlığının artırmasına vesile olur. Fakat infakın amacına ulaşması için belirli ilke ve ölçülere göre yapılması gerekir.

İslam’a göre, yapılan iyiliklerin ve ibadetlerin anlam kazanabilmesi için kalpten ve samimi bir şekilde, gösterişten kaçınarak sadece Allah rızası gözeterek yapılması gerekir (Taştekin, 2021, 232-233).

Önceki başlıklarda değinildiği üzere infak etmeye yakın çevreden başlamak gerektiği ayet ve hadislerde sıkça vurgulanmıştır. Aile üyelerinden, yakın akraba, arkadaş ve komşulardan başlanarak infak yapıldığında bireyler arasında güven artar

ve aralarındaki bağ kuvvetlenir. Yakın çevreden başlanarak yardım halkasının genişletilmesi dayanışma kültürünün güçlenmesine ve sorumluluk bilincinin oluşmasına katkı sağlar (Eren, 2013, 213).

Diğer hususlarda olduğu gibi infak konusunda da dengeli ve ölçülü olmak tavsiye edilmiştir. İnfak, kişinin günlük ve temel ihtiyaçlarından artan mal ile yapılmalıdır. İnfak edilen mal, kişinin kendi ihtiyacı göz önünde bulundurularak, onu ve ailesini zor duruma düşürmeyecek şekilde olmalıdır (Çalgan, 2017, 107; Taştekin, 2021, 231).

Kişinin kendi malından başkalarına vermesi yoksulluk korkusuna neden olabilir. Malı kaybetme ya da malın azalma korkusu yerine, yapılan iyiliklerin Allah katında karşılık bulacağı, kişiye manevi kazanç sağlayacağı unutulmamalıdır (Taştekin, 2021, 231).

İnfak edilen mal, kişinin sevdiği, değer verdiği şeylerden olmalıdır. Kişi kendisinin kullanamayacağı bir şeyi elinden çıkarmak maksadıyla bir başkasına vererek onu rencide etmemeli, verilen malın faydalı ve değerli olmasına dikkat etmelidir (Eren, 2013, 158; Çalgan, 2017, 107; Taştekin, 2021, 231).

Yardım yaparken, kişinin gururunu zedeleyecek yaklaşımlardan uzak durulmalı, nimetlerin asıl sahibinin Allah olduğu unutulmadan infak edilmelidir. Yardım, samimi ve hoşgörülü bir şekilde, kişinin kendisini kötü hissetmeyeceği bir biçimde yapılmalıdır. Bu şekilde yapılan yardım, kişinin daha iyi hissetmesini ve yardımı mahcubiyet hissetmeden kabul etmesini sağlar (Taştekin, 2021, 232).

İnfakın ilkelerinden biri de, sahip olunan nimetleri israf etmeden, onlardan en verimli şekilde faydalanmak ve ihtiyacı olandan fazlasını paylaşmaktır. Kişi ailesini zor duruma düşürmeden malını paylaşmalı, gereksiz ve aşırı harcamalardan kaçınmalıdır (Çalgan, 2017, 107; İskeçlier, 2024, 51) Yüce Allah, israftan kaçınmak ve her şeyi ölçülü kullanılmak gerektiğini Araf Suresi'nde şu şekilde bildirmektedir: *“Ey Âdemoğulları! Her namaz kılacağınızda güzelce giyinin, yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.”* (el-A'râf 7/31).

1.2.6. İnfak ve Sosyal Dayanışma

İnfak, İslam'da ekonomik sorunlara karşı bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam'daki infak anlayışı, kapitalist sistemin bireysel çıkarları ön plana

çıkaran yapısına karşılık, toplumsal dayanışmayı ve refahı esas alır. Bu bağlamda infak, sosyal eşitsizlikleri azaltmaya yönelik bir araç olarak kullanılır. İslam iktisadı, ahlâkî değerlere dayalı adaletli bir ekonomik sistem önerirken, kapitalist anlayışı reddeder. İslam ekonomisi, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte, toplumun genel refahını gözeten bir yaklaşımı benimser (Taştekin, 2021, 235; Atsız, 2023, 349).

İslam, dengeli bir yaşamı tavsiye eder ve aşırı harcamalardan kaçınılmasını öğütler. Bireyin mala düşkünlüğünün azaltılması, elindekini ihtiyacı olanla paylaşması, ancak nefisini terbiye etmesiyle mümkün olabilir. Böylece, İslam'ın önerdiği denge hem bireysel huzuru hem de toplumun refahını sağlamaya yardımcı olur (Çalgan, 2017, 94).

Ancak günümüz dünyasında, israfın yaygınlaşması, kaynakların verimsiz kullanılmasına ve ahlâkî değerlerin zedelenmesine yol açmaktadır. İslam, tüketimde tutumlu davranmayı, yardımlaşmayı ve sosyal sorumluluğu teşvik ederken kapitalizm ise sınırsız üretim, tüketim ve servet birikimi üzerine kuruludur. Bu sistemde, infak ve ahlâkî değerler geri planda kalmakta ve ekonomik faaliyetler sadece maddi kazanç amacı güderek gerçekleştirilmektedir. Kapitalizm, sosyal, kültürel, ahlâkî ve ekonomik tahribatlara yol açarak infak gibi değerlerin azalmasına sebep olmaktadır (Güneş, 2019, 113).

Kur'an-ı Kerim'de, malın yalnızca zenginler arasında dolaşan bir güç hâline gelmemesi gerektiği belirtilmektedir (el-Haşr 59/7). Bu ayet, toplumda gelir adaletinin sağlanması ve ekonomik eşitsizliklerin azaltılması açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, malın adil bir şekilde paylaşılması, toplumun tüm kesimlerinin refahını artırmak adına bir sorumluluktur. İnfak, bu sorumluluğun yerine getirilmesi için bir araç olarak, sadece bireysel değil, toplumsal bir fayda sağlamayı da amaçlar. Ancak modern çağda, ekonomiye dair dinî yönlendirici ilkeler genellikle göz ardı edilmiştir. Bugün ekonominin işleyişi faizle belirlenirken, bireylerin vicdanları ya da ahlâkî değerleri göz önüne alınmadan hareket edilmektedir. Kapitalizmin esas aldığı sınırsız üretim, mülkiyet ve tüketim anlayışı, toplumsal, kültürel, ahlâkî ve çevresel sorunlara yol açmaktadır (Özdeş, 2003, 572; Güneş, 2019, 113).

İslam, itidal dinidir ve dengeli bir yaşam sürmeyi teşvik eder. Bu nedenle, dünya hayatından tamamen uzaklaşmak, toplumsal hayattan soyutlanmak veya ruhban anlayışı benimsemek hoş görülmediği gibi, ahireti yok sayarak yalnızca dünya hayatına yönelmek ve geçici olan şeylere aşırı derecede bağlanmak da uygun görülmemiştir. Bu bağlamda İslam, müminleri ekonomik anlamda gelişmeye, üretmeye, helal kazanç sağlamaya ve toplumun refahını artırmaya teşvik eder. İslam, zannedildiği gibi yoksulluğu idealize eden bir yaklaşımı benimsemez. “Müslüman zengin olamaz” ya da “rahat bir yaşam süremez” gibi söylemler, İslam’ın temel ilkeleriyle bağdaşmaz. Aksine İslam, helal yollardan servet edinmeyi, bu serveti bireysel ve toplumsal fayda doğrultusunda kullanmayı ve ekonomik kalkınmayı teşvik eden dinî ve ahlâkî bir yaklaşım sunar. Helal yollardan kazanıldığı, kazancın ihtiyaç sahipleriyle paylaşıldığı ve elde edilen imkânların kibir ve gösteriş aracı haline getirilmediği sürece, bireylerin dünya nimetlerinden faydalanmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. Bilakis adâletin tam anlamıyla tesis edilemediği ve Müslümanların zulüm gördüğü günümüz dünyasında, ekonomik, teknolojik ve siyasi açıdan güçlü Müslüman devletlerin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

1.2.7. İnfakın Toplumsal Dayanışma Üzerindeki Rolü ve Faydası

Günümüzde artan gelir adaletsizliği ve sosyal bağların zayıflaması, toplumun huzur ve refahını tehdit eden önemli bir sorun haline gelmiştir. Ekonomik krizler, yoksulluk ve bireyler arasındaki uçurumun giderek derinleşmesi neticesinde dayanışma ve yardımlaşma gibi insani değerlere olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu bağlamda İslam dininin teşvik ettiği infak, toplumsal dayanışmayı güçlendirmede etkili bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. İnfak, bireye hem dünyevî hem de uhrevî kazanç sağlayan önemli bir erdemdir. (Taştekin, 2021, 231).

İnsanlar, kendi çabalarıyla ihtiyaçlarının tümünü karşılayamadıklarından topluluklar halinde yaşamaya gereksinim duyar. Bu doğrultuda bireyler, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma içinde bulunarak birbirlerinin eksiklerini tamamlar. Dayanışma ve yardımlaşma, bireylerin hem toplumsal ilişkilerinin güçlenmesine hem de ortak bir yaşam kültürünün oluşmasına katkı sağlar. (Pusmaz, 2011, 78).

Toplumun her kesiminden bireylerin bir araya gelerek ortak bir yaşam sürdürdüğü, dayanışma ve yardımlaşmanın ön planda olduğu bir toplum inşa etmek için zengin ve yoksul arasındaki ekonomik uçurumun kapatılması gerekmektedir. Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerim ve hadislerde, bireylerin birbirleriyle ilgilenmesi, ihtiyaç sahiplerine destek olunması ve toplumda dengeyi sağlayacak bir paylaşım bilinci geliştirilmesi teşvik edilmiştir. Kur'an'a göre, yalnızca kendi çıkarlarını gözeten ve paylaşma bilincinden uzak bir birey, Allah'ın yardımından uzaktır. (el-Leyl 92/8–10). Bu nedenle, zengin müminlere zekât, sadaka ve kurban gibi mali sorumluluklar yüklenmiş; servetin yalnızca belirli bir kesimin elinde toplanmasını engellemek adına çeşitli önlemler alınmıştır. Bu sayede bireyler arasındaki dayanışmanın güçlendirilmesi ve toplumsal dengenin sağlanması amaçlanmıştır. (Pusmaz, 2011, 78).

İnfak, sadece ekonomik paylaşım değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşüm sürecidir. İhtiyaç sahiplerine yapılan yardımlar, toplumda dayanışma ve birlik duygusunu güçlendirir; kıskançlık, kin ve düşmanlık gibi olumsuz duyguları azaltır. Böylece, insanlar arasında sevgi ve saygıya dayalı bir anlayış benimsenir. İnfakta bulunan kişi bencillikten uzaklaşır, empati duygusu gelişir, kişinin kendisini değerli hissetmesini, hayata karşı daha olumlu bir bakış açısı geliştirmesini ve öz güvenini artırmasını sağlar (Eren, 2013, 194). Bu durum, bireyin genel yaşam kalitesini yükseltir ve daha mutlu bir hayat sürmesine katkı sağlar. (As Dere, 2021, 104). Yardımlardan faydalanan yoksullar ise kendilerini değerli hisseder ve daha mutlu, huzurlu bir yaşam sürer. İnfakın ekonomik durumla sınırlı olmaması, toplumun tüm kesimlerinin aktif olarak yardımlaşma süreçlerine dâhil olmasına olanak sağlar. (Taştekin, 2021, 234).

Toplumsal sorunlara duyarlı olmak ve bu sorunlara çözüm bulmak için çaba göstermek, insan olmanın temel gereksinimlerinden biridir. Doğal afetler sonrasında gerçekleştirilen yardım kampanyaları, günümüzde infakın en somut örneklerinden biridir. Büyük çaplı krizlerin etkilerini en aza indirebilmek için bireysel çabalar yeterli olmayabilir. Bu nedenle, toplumun kolektif bir yardımlaşma hareketi içinde olması büyük önem taşır. Doğal afetlerin yol açtığı tahribatın ardından mağdur olan bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için bu tür dayanışma mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır (Abay & Abay Çelik, 2023, 95; Selçuk, 2024, 31). Bunun yanı sıra, günlük hayatta yapılan küçük iyilikler

de infakın bir parçasıdır. Örneğin, bir komşunun ihtiyacını karşılamak, yaşlı veya hasta birine yardım etmek, bir arkadaşın zor zamanında yanında olmak gibi basit ama anlamlı davranışlar, bireyler arasında güven duygusunu artırır ve toplumsal dayanışmayı güçlendirir.

Hz. Peygamber (s.a.s), “Mü’minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar” (Buhârî, “Edeb”, 27; Müslim, “Birr”, 66) hadisiyle vücudun organlarını birbirini etkileyen bir bütün halinde değerlendirmiş ve Müslüman bireylerin de kuşatıcı, koruyucu, destekleyici bir ümmet çatısı altında bütün olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Vicdan muhasebesinin yapılmadığı, kötülüklerin ve zulümlerin yaygınlaştığı günümüz dünyasında mazlumların sesi olacak vicdanlı, merhametli ve muhakeme becerisi yüksek müminlerin toplum içinde etkin bir rol oynaması zaruridir.

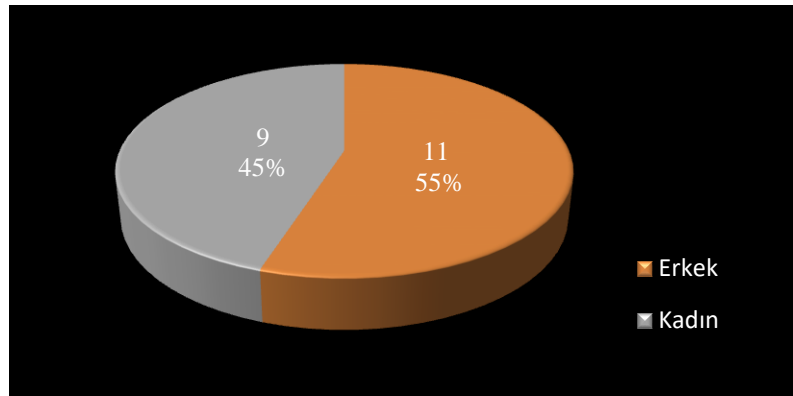
İKİNCİ BÖLÜM

İNFAK HADİSLERİNİN PRATIĞE YANSIMASI

Bu bölümde, çalışmanın uygulama kısmını oluşturan mülakat verileriyle, infakla ilgili hadislerin bireyler tarafından nasıl algılandığı ve bu hadislerin toplumsal dayanışmaya nasıl yansıdığı incelenecektir. Bu doğrultuda, farklı yaş, cinsiyet, eğitim ve meslek gruplarından seçilen 20 katılımcı ile gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen veriler, belirlenen tematik başlıklar altında analiz edilecektir.

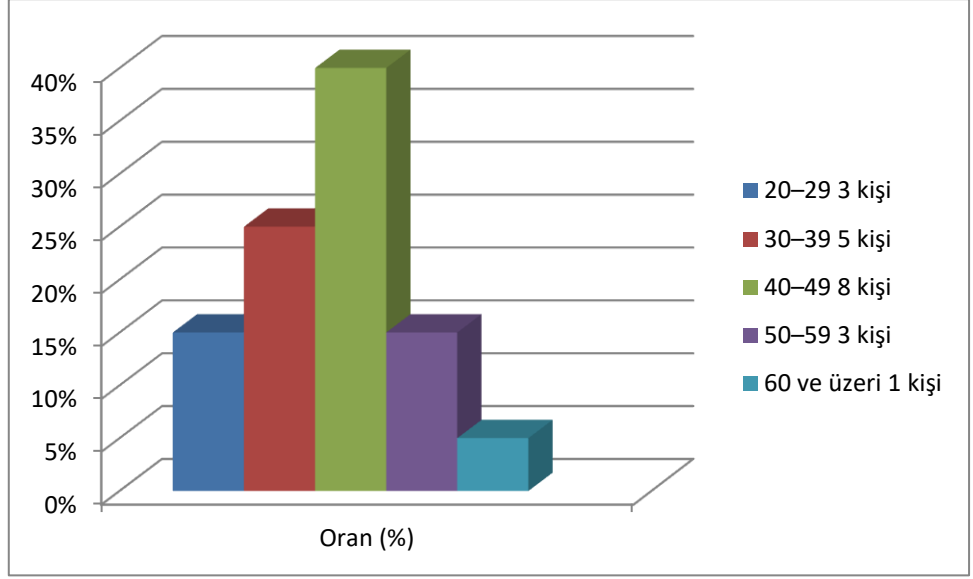
2.1. Demografik Bilgiler

Araştırmanın bu başlığında katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, meslek ve ekonomik durum gibi demografik değişkenlere ilişkin veriler sunularak, örneklemin yapısal özellikleri ortaya konulmuştur.

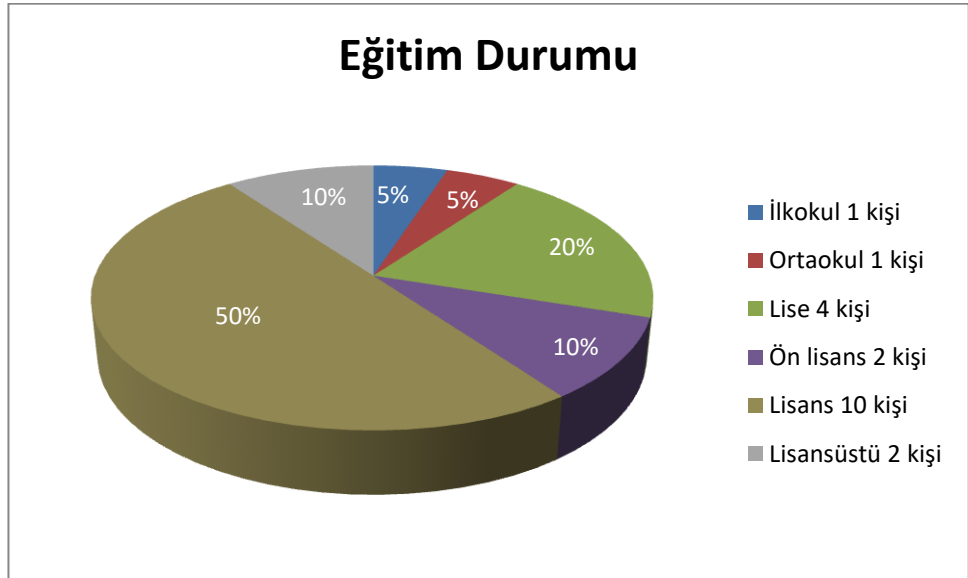
Grafik 1. Katılımcıların Cinsiyet Bilgileri

Bu çalışma kapsamında 11'i erkek, 9'u kadın olmak üzere toplam 20 kişi ile mülakat yapılmıştır. Medeni durum incelendiğinde çoğunluğun evli bireylerden oluştuğu gözlemlenmektedir. Katılımcıların 14'ü evli, 5'i bekâr, 1'i ise duldur.

Grafik 2. Katılımcıların Yaş Dağılımı

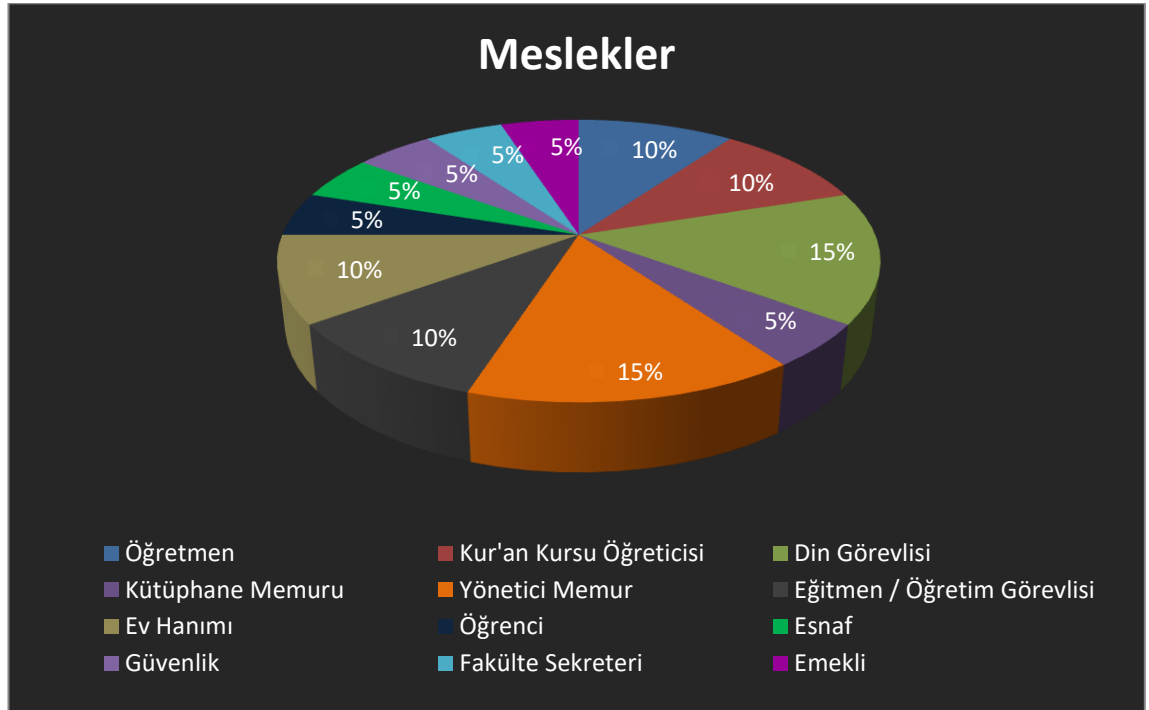
Yaşları 26 ile 70 arasında değişen katılımcıların en genci 26, en yaşlısı ise 70 yaşındadır. Yaş ortalaması yaklaşık 40 olan katılımcıların %40'ı 40-49 yaş aralığındadır ve bu grup çalışmanın temel yaş kitlesini oluşturmaktadır. Özellikle orta yaş grubunun ağırlıkta olması, infak kavramına yönelik daha olgun ve tecrübeye dayalı değerlendirmelerin yapılmasına imkân tanımıştır. Diğer yandan, genç ve yaşlı katılımcıların katkıları kuşaklar arası bakış açılarını karşılaştırabilme fırsatı sunacaktır.

Grafik 3. Katılımcıların Eğitim Düzeyleri

Eğitim durumları ise oldukça çeşit olan katılımcıların 10'u lisans mezunu olup, bu grup toplam katılımcıların %50'sini oluşturmaktadır. 2'şer kişiyle ön lisans ve lisansüstü mezunlar %10'luk oranlara sahiptir. Lise mezunu olanların oranı %20 iken, yalnızca birer kişi ilkokul ve ortaokul mezunudur.

Eğitim düzeyine dayalı farklılıklar, infakın teorik, kavramsal bir çerçeveye oturtulmasından gündelik yaşamda somut ve toplumsal bağlamda uygulamalı bir şekilde deneyimlenmesine kadar geniş bir yelpazede ele alınmasına yardımcı olacaktır. Bu durum, katılımcıların sahip olduğu bilgi birikimi ve yaşam tecrübelerinin infak anlayışlarına nasıl yansdığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Grafik 4. Katılımcıların Meslek Bilgileri

Katılımcıların mesleki dağılımına bakıldığında, 3 din görevlisi, 3 yönetici memur, 2 ğretmen, 2 Kur'an kursu öğreticisi, 2 ev hanımı, 1 eğitmen, 1 ğretim görevlisi, 1 kütüphane memuru, 1 ğrenci, 1 esnaf, 1 güvenlik görevlisi, 1 fakülte sekreteri ve 1 emekli olduğu görülmektedir. Aynı zamanda K4, K8, K11, K12, K14, K17 ve K18'in çeşitli sivil toplum kuruluşlarında aktif olarak görev aldıkları belirlenmiştir. Mülakat yapılan 20 katılımcının mesleki çeşitliliği, infak kavramının toplumun farklı kesimlerindeki algı ve uygulamalarını anlamak açısından önemli bir zemin oluşturacaktır.

Ekonomik açıdan 15 katılımcı orta, 4 katılımcı yüksek, 1 katılımcı ise düşük düzeyde gelire sahiptir. Bu ekonomik çeşitlilik, infak kavramının farklı maddi imkanlarla nasıl algılandığını ve uygulandığını anlamak açısından önemli bir bakış açısı sunacaktır. Tüm katılımcılara ait demografik bilgiler için Tablo 1'e bakılabilir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	Meslek	Ekonomik Düzey
K1	Kadın	40	Bekâr	Ön Lisans	Çalışan	Kütüphane Memuru	Orta
K2	Erkek	35	Evli	Lisansüstü	Çalışan	Yönetici Memur	Orta
K3	Erkek	27	Bekâr	Lisans	Çalışan	Eğitmen	Orta
K4	Kadın	36	Evli	Lisans	Çalışan	Kur'an Kursu Öğreticisi	Orta
K5	Kadın	32	Bekâr	Lisans	Çalışan	Öğretmen	Orta
K6	Erkek	30	Evli	Lisans	Çalışan	İmam Hatip	Orta
K7	Kadın	43	Dul	İlkokul	Çalışmayan	Ev Hanımı	Düşük
K8	Erkek	70	Evli	Lise	Emekli	Vakıf Başkanı	Yüksek
K9	Kadın	26	Bekâr	Lisans	Çalışmayan	Öğrenci	Yüksek
K10	Kadın	37	Evli	Lisans	Çalışan	Öğretmen	Orta
K11	Kadın	43	Evli	Lise	Çalışan	Esnaf	Orta
K12	Erkek	41	Evli	Lisans	Çalışan	Memur	Orta
K13	Erkek	54	Evli	Lise	Çalışan	Din Görevlisi	Orta
K14	Erkek	49	Evli	Lisans	Çalışan	Yönetici	Orta
K15	Erkek	44	Evli	Lise	Çalışan	Güvenlik	Orta
K16	Erkek	27	Evli	Lisans	Çalışan	İmam Hatip	Yüksek
K17	Kadın	45	Bekâr	Ön Lisans	Çalışan	Kur'an Kursu Öğreticisi	Orta
K18	Erkek	35	Evli	Lise	Çalışan	Fakülte Sekreteri	Orta
K19	Kadın	50	Evli	Ortaokul	Çalışmayan	Ev Hanımı	Orta
K20	Erkek	42	Evli	Lisansüstü	Çalışan	Öğretim Görevlisi	Yüksek

2.2. Katılımcıların Hadis-Sünnet Bilgisi

Bu başlıkta katılımcılara yöneltilen sorularla onların hadis ve sünnet alanındaki bilgileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece çalışmamızın konusunu teşkil eden infak ile ilgili hadislere aşinalıkları ile hadis bilgileri arasında bağlantı kurmak amaçlanmıştır.

Mezkûr amaca yönelik olarak katılımcılara, “Hadis ve sünneti tanımlayabilir misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Birçok katılımcı, hadisi Hz. Peygamber’in (s.a.s.) sözleri olarak tanımlarken, sünneti ise onun yaşam tarzı ya da davranışları olarak ifade etmiştir. Örneğin K1 bu ayrımı şu şekilde yapmıştır: “Hadis, Peygamber Efendimizin sözleridir; sünnet ise Peygamber Efendimizin yaşam tarzıdır.” Benzer şekilde K6, “Hz. Peygamber’in (s.a.s.) ağzından çıkan sıhhat şartlarını tamamlamış, uzmanlar tarafından cerh ve ta’dil edilmiş sözler hadis-i şerif’tir; bu hadislerin hayata tatbiki ise sünnettir.” şeklinde tanımlamıştır. Katılımcının bu kavramları kullanması, hadis ilmine dair bilgi düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Buna mukabil K2 ise, “Efendimize dair ne varsa tamamını ifade eder.” diyerek, hadis ve sünneti bir bütün olarak değerlendirmiştir. Benzer bir yaklaşım K4, K9, K12 ve K19’un cevaplarında da görülmektedir.

Bazı katılımcılar kavramları daha derinlikli bir şekilde tanımlamış, hadislerin sadece sözlerden ibaret olmadığını; fiil, takrir ve ahlâkî örneklik gibi yönleri de içerdiğini belirtmiştir. Örneğin K20, “Hadis ve sünnet, geniş kapsamlı kavramlardır. Hadis, Efendimizin (s.a.s.) din ve dünyevi işler konusunda ashabına ve ümmetine söylediği sözler, emirler, tavsiyeler ve telkinlerdir. Yani İslam’ın yaşayış biçimi hakkında nakledilen sözlerdir. Sünnet ise, Efendimizin yaşam tarzı ve davranış biçimlerini kapsar. Arapça anlamına bakıldığında, “yol”, “gidişat”, “adet” gibi anlamlar taşır.” şeklinde açıklamada bulunmuştur. K10 da benzer şekilde tanım yapmıştır: “Hadis, Peygamber Efendimizin söylemiş olduğu sözler, davranışlar, bir konu hakkındaki açıklamaları ve onayladığı, kabul ettiği davranışlar olarak adlandırılabilir. Sünnet de her ne kadar hadisle aynıymış gibi ifade edilse de daha çok Peygamber Efendimizin yaptığı, bize de yapmayı tavsiye ettiği davranışlar olarak ifade edilebilir.”

Katılımcıların bir kısmı, hadis ve sünneti yalnızca tanımlamakla kalmamış, aynı zamanda bu kavramların bireysel ve toplumsal hayattaki önemine de dikkat çekmiştir. Bu yönüyle katılımcı ifadeleri, hadis ve sünnetin sadece teorik düzeyde anlaşılmadığını, aynı zamanda pratik yaşamda bir yol gösterici olarak da benimsendiğini ortaya koymaktadır. K7, hadis ve sünnetin içeriğini açıkladıktan sonra bu iki kaynağın inanç ve uygulama açısından yönlendirici rolüne vurgu yapmıştır: “Hadisler, Peygamberimizin sözlerini ve öğütlerini, sünnet ise onun yaşam tarzını, davranışlarını ve pratiklerini içerir. İslam akidesinde, doğru inanç ve

pratiklerin kaynağı olarak Kur'an ve sünnet temel alınır. Akideye uygun hareket etmek için, öncelikle Kur'an'a, ardından Peygamberimizin sünnetine bakılır. Sünnet, onun günlük yaşamındaki uygulamalarının örnek alınmasını ifade eder.” K7'ye göre İslam akidesi açısından doğru bir yaşam sürmek isteyen kişi öncelikle Kur'an'a, ardından da Hz. Peygamber'in sünnetine başvurmalıdır.

Bu doğrultuda K8 de, “Kur'an-ı Kerim birinci paralel çizgimiz ise, ikinci paralel, olmazsa olmaz çizgimiz sünnet ve hadislerdir.” diyerek sünnetin vazgeçilmez bir rehber olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde K11 de, hadis ve sünnetin yalnızca bilgi kaynağı değil, aynı zamanda bir yaşam kılavuzu olduğunu vurgulamış ve şöyle demiştir: “Hadis ve sünnet, Kur'an'dan sonra bize yol gösteren en önemli kaynaklardır. Hadisler olmasa bazı dinî hükümleri bilemeyiz. Peygamber Efendimiz, Kur'an'ı nasıl yaşayacağımızı sünnetiyle göstermiştir. Onun sözleri ve yaşam tarzı bizim için örnektir. Kur'an ve sünnet olmadan kendimize bir yol çizemeyiz.” K11'in yaklaşımı, hadis ve sünnetin hem inanç hem de amel açısından yol gösterici birer kaynak olarak benimsendiğini göstermektedir.

K17 de benzer şekilde, sünnetin sağlık, eğitim ve ticaret gibi farklı alanlarda da geçerliliğini koruduğunu belirterek, Hz. Peygamber'in örneğinin evrensel olduğuna “Hadis, Peygamber Efendimizin sözleridir ve özellikle günümüzde herkesin, çocukların dahi bilmesi gereken önemli bir kaynaktır. Sünnet ise Peygamberimizin davranışlarıdır. O'nun yaptığı her şey zaman geçse de değerini kaybetmemiştir. Bugün bakıyoruz ki, Peygamberimizin uygulamaları hem sağlık hem de eğitim açısından ne kadar yerinde ve faydalıymış. Ticaretten günlük hayata kadar her alanda sünnetin rehberliği geçerliliğini koruyor. Bu, O'nun örneğinin evrensel ve zaman üstü olduğunu gösteriyor.” sözleriyle vurgu yapmıştır. K19 ise “Hadis ve sünnet deyince aklıma ilk gelen şey hayatın kendisi, yani yaşamdır. Çünkü yolumuzu belirleyecek olan Kur'an ve sünnettir. Bu yüzden, hadis ve sünnet denildiğinde, ilk olarak hayatın merkezi, yaşamın ana eksenini olarak düşünüyorum.” diyerek bu iki kavramın hayatın merkezinde olması gerektiğini vurgulamıştır.

Katılımcıların yanıtları, hadis ve sünnet kavramlarına dair temel bir bilgiye sahip olduklarını, bununla birlikte bazı katılımcıların kavramları daha derinlemesine açıklarken bazılarının daha yüzeysel tanımlar yaptığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların çoğu, bu kavramları sadece teorik bilgiler olarak değil, günlük

yaşamda yol gösterici bir rehber olarak değerlendirmiştir. Bu da Hz. Peygamber'in örneğinin katılımcıların hayatında canlı bir şekilde yer ettiğini göstermektedir.

Hadis bilgisi düzeylerini daha ayrıntılı tespit edebilmek amacıyla katılımcılara ikinci olarak "Hadis tarihi ve usulü hakkında bilginiz var mı?" sorusu yöneltilmiştir. Bazı katılımcılar hadis tarihi ve usulünü kavramsal çerçevede ayırarak tanımlarken, bazıları yalnızca yüzeysel bir bilgiye sahip olduklarını ifade etmiş, bazıları ise bu alanlarda bilgisi olmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların bir kısmı, hadis tarihini, Hz. Peygamber'den itibaren hadislerin aktarım süreci ve bu sürece dair gelişmeler olarak tanımlamış; hadis usulünü ise bu hadislerin sıhhatini tespit etmeye yönelik yöntemler bütünü olarak değerlendirmiştir.

Bu bağlamda K2, "Hadis tarihi, Efendimizden başlamak üzere belki günümüze kadar, Efendimize ve aradaki râvilere dair bilgileri bize aktarırken; hadis usulü ise bu gelen bilgilerin hangi yöntemlerle, nasıl bir metot ile doğruyu yanlıştan, eksiği fazladan ayıran usulleri ve yolları bize gösteren bir ilim dalıdır." ifadeleriyle bu iki alan arasındaki farkı vurgulamıştır.

Benzer şekilde K4 de, "Hadis tarihi, hadislerin iniş süreçlerini, tarihsel süreçlerini inceleyen bilim dalıdır. Hadis usulü ise onların günümüze kadar aktarılmış halleriyle birlikte, râvileri ve hadislerin zayıf veya mütevatir olup olmadıklarını inceleyen bilim dalıdır." diyerek hadis tarihi ile hadis usulünü birbirinden ayıran temel yönleri dikkat çekmiştir.

K5'in ifadeleri ise, bu iki alanın işlevsel boyutunu ön plana çıkarmaktadır: "Peygamber Efendimizin döneminde yaşamış sahâbîler, Peygamberimizin söylediklerini ve öğrettiklerini birbirlerine aktarmış, bu aktarımlar zamanla belirli usullere bağlı olarak öğrenilmiş ve aktarılmış. Hadis ilminin, bu hadislerin senetlerini inceleyerek sahih mi, zayıf mı, kopukluk var mı gibi sorulara cevap bulmaya çalışan bir bilim dalı olduğunu biliyorum."

Bazı sahâbîlerin isimlerini zikrederek tanım yapan K7'nin ifadesi şu şekildedir: "Hadis tarihi, Peygamberimizin zamanından itibaren onun sözlerinin nakledilmesi sürecidir. İbn-i Mes'ud, Ebu Hüreyre ve Ayşe (r.a.) gibi sahâbîler, sürekli Peygamberimizin yanında olup hadisler rivayet etmişlerdir. Hadislerin sahih (doğru ve güvenilir) olanları, İslam'ın doğru şekilde anlaşılması ve uygulanması için en önemli kaynaktır. Ancak rivayetlerin hepsi aynı derecede güvenilir değildir; sahih

hadisler doğru kabul edilirken, zayıf ve uydurma hadisler de vardır. Bu nedenle hadislerin güvenilirliğine dikkat edilmesi gerekir. Bunu da hadis usulü inceler.”

K11’in açıklamaları da benzer bir çerçevede şekillenmiştir. O, “Bildiğim kadarıyla hadis tarihi hadislerin belirli ve güvenilir kişiler aracılığıyla sağlam bir şekilde günümüze kadar aktarılması sürecini kapsar. Bu aktarım sürecinde herhangi bir söz, araştırılmadan ve doğruluğu teyit edilmeden kabul edilmez. Hadislerin kaynağı, yani senet zinciri dikkatle incelenir. Rivayet eden kişilerin güvenilirliği, dürüstlüğü ve karakteri detaylı şekilde araştırılır. Bu inceleme süreci hadis usulünü oluşturur. Yani hadislerin kimden geldiği, nasıl aktarıldığı ve güvenilirliği tüm yönleriyle değerlendirilir.” sözleriyle hadis tarihini senet ve râvilerin güvenilirliğinin titizlikle araştırıldığı bir aktarım süreci olarak tanımlamış; hadis usulünü ise bu sürecin sağlamlığını denetleyen ilmî bir disiplin olarak ifade etmiştir. Katılımcının bu yanıtı, hadis ilmiyle ilgili genel bir bilgi düzeyine sahip olduğunu göstermektedir.

Bu doğrultuda K2, K4, K5 ve K11, hadis tarihini hadislerin aktarım süreci ve bu süreçte yer alan râvilerle ilgili bir alan olarak; hadis usulünü ise bu aktarımın güvenilirliğini tespit etmeye yönelik yöntem ve kuralları içeren ilmî bir disiplin olarak değerlendirmiştir.

Bazı katılımcılar ise hadis türlerinden örnekler vererek usule dair teknik detaylara da değinmiştir. Örneğin K9’un, “Hadis tarihi hakkında çok detaylı bir bilgim yok ancak usulü hakkında *Manzûmetü’l-Beykûniyye* adlı bir eser okumuştuk ve orada hadis usulüne dair bilgiler vardı. Hadislerin türleri, mevkûf hadis, maktû hadis, merfû hadis, sahih, hasen, mürsel hadis gibi hadis çeşitleri orada ifade ediliyordu.” ifadesiyle usul alanında klasik bir eseri hatırlayıp zikretmesi, mevkûf, maktû, merfû gibi türleri sayması bilgi birikiminin derinliğini göstermektedir. Benzer şekilde K12’nin “sema, kıraat” gibi hadis alma yollarına değinmesi, hadis usulü kavramlarına hâkim olduğunu göstermektedir. K6, K13 ve K20 ise bu alanlarla ilgili eğitim aldıklarını belirtse de bilgilerini kısa cümlelerle özetlemişlerdir.

Diğer yandan K8, K14, K15, K17, K18 ve K19 konuya dair bilgisinin olmadığını ya da hatırlayamadığını ifade etmişlerdir.

Görüldüğü üzere hadis tarihi ve usulü konusunda katılımcılar arasında bilgi düzeyleri farklılık göstermektedir. Bazıları temel kavramsal çerçeveyi açıklayabiliyorken bir kısmı bu alanda sınırlı bilgiye sahip olduğunu veya bilgisi

olmadığını belirtmiştir. Bununla birlikte, hadis ilimlerine ilgi duyan ya da bu konuda eğitim almış olan katılımcılar daha teknik ve kapsamlı açıklamalar yapabilmıştır. Katılımcıların farklı bilgi düzeylerine sahip olmasının almış oldukları eğitimle alakalı olduğunu söylemek mümkündür.

2.3. İnfakla İlgili Genel Yaklaşım

Bu başlıkta, katılımcıların infak kavramına ilişkin tanımları, infak sürecinde hissettikleri duygular ve gözettikleri hususlar incelenecektir. Deneyimleri, dinî bilgi ve değer dünyaları ile gözlemleri doğrultusunda infakla kurdukları anlam ilişkileri de farklı boyutlarıyla değerlendirilecektir. Bununla birlikte, infakta gösterişten kaçınmayı ve gizliliği teşvik eden hadislerin katılımcılar tarafından nasıl anlamlandırıldığı ve bu anlayışın uygulamalara nasıl yansıdığı da bu kapsamda analiz edilecektir.

Katılımcılara ilk olarak, “İnfak kavramını nasıl tanımlarsınız? Sizin için ne ifade ediyor?” sorusu yöneltilmiş ve buna ilişkin görüşlerini ifade etmeleri beklenmiştir.

K1, K3, K4, K7 ve K8 infakı salt bir “verme” eyleminden öteye taşıyarak, plansız ve içten gelen bir davranış biçimi olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda en dikkat çeken cevaplardan biri K1’e aittir. Katılımcı, çocukluk yıllarında yaşadığı bir deneyim üzerinden infakın özünü şu sözlerle aktarmaktadır:

“İnfakı planlamadan ve sonunu düşünmeden yaptığım bir eylem olarak tanımlıyorum. İnfak karşılık beklemeden yapılmalı. Sevap kazanmak veya karşı tarafı memnun etmek amacıyla değil.”

Katılımcı bu yaklaşıma açıklık getirmek üzere yaşadığı bir deneyimi paylaşmıştır:

“7 yaşındaydım ve maddi olarak diplerde olduğumuz zamanlardı. Kantinden bir şey almaya param olmazdı. Bir gün mahalledeki Ayşe teyzemiz ben okula giderken balkondan 25 kuruş attı, ‘al bunu kendine simit alırsın’ dedi. O kadar çok sevindim ki... Zil çaldı, tam toparlandım koşacağım, arkadaşım durdurdu ‘paran var mı, karnım aç, simit alacağım’ diye sordu. Avucumdaki 25 kuruşun sıcaklığını hissettim, evet dedim, var. Avucumu açtım ve arkadaşşıma verdim paramı. O zaman

ilk defa şunu fark ettim: Açım, çocuğum... Ama elimdekini verebiliyorum. Çocuk zaten tabiatı itibariyle bencildir. Elinde kırk yılın başı paran var canhıraş bir an evvel zil çalsın da kantine gideyim diye bekliyorsun ama arkadaşım aç olduğunu söyleyince o elimde tutmaktan sımsıcak olmuş 25 kuruşu hiç düşünmeden arkadaşına verebiliyorsun. Elinde olan bir şeyi verebilmenin tanımını genlere işlenmiş bir kod bence.”

Bu örnek, infakın K1 tarafından yalnızca dinî bir vecibe olarak değil, insanın fitratında bulunan ahlâkî bir eğilim olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde K4 de infakı gönüllülükle özdeşleştirmiştir: “Kişinin kendi vicdanıyla gönüllülüğü arasına giren ince bir çizgidir infak. Bazen en sevdiğin kıyafeti paylaşmak, bazen ekmeğinin tamamını paylaşmak bazen birinin bir sıkıntısını gidermektir.”

K8 ise, infakı yalnızca bir yardımlaşma biçimi olarak değil, aynı zamanda iman, irade ve gönüllülük temelinde gerçekleşen derin bir ibadet olarak değerlendirmiştir:

“İnfak bir yönüyle bakıldığında, fiiliyata dökülmesi zor bir alandır. Çünkü vermek kolay bir şey değil. Hele hele şartlara bağlı olmadan, verebildiğin kadarını verebilmek, herkesin yapabileceği bir şey değil. Bu ciddi bir iştir; çünkü vermek insanı kemale ulaştırır. Hatta bir büyüğün dediği gibi, infak ederken biraz canınız acımalı ki anlamı olsun. İnfakın bir diğer yönüne bakarsak, bunu gizli yapabiliyorsanız, sadece Allah rızası için yapabiliyorsanız, bu çok değerli bir ibadet olur. Bu, imanî bir konudur. Yani iman etmenin ve teslimiyetin bir sonucudur infak edebilmek. Çünkü tanımadığımız, bilmediğiniz insanlarla, kendi emeğinizle kazandığınız bir şeyi paylaşmak kolay değildir. Zor olan bir iştir. Zaten bizim inancımıza göre de ibadetleri değerli kılan şey, biraz da onların zorluğudur. Bir şeyi zorlandığımız hâlde gönülden, isteyerek yapıyorsanız işte o zaman gerçek bir anlam kazanır. Dolayısıyla zekât İslam’ın şartıdır, fitre de öyledir. Ama infak, şarta bağlı olmayan, gönülle ilgili bir şeydir. Kıymeti de buradan gelir.”

Katılımcının, infakı yalnızca maddi bir paylaşım olarak görmemesi, gönülden gelen, ibadetle ve teslimiyetle ilişkili bir eylem olarak ele alması dikkat çekicidir.

K3, K9, K10, K13, K16, K17, K18 ve K20 infak kavramını öncelikli olarak Allah rızası ve emanet bilinci çerçevesinde tanımlamaktadır. Bu yaklaşıma göre

infak, Allah tarafından insana verilen nimetlerin yine O'nun rızasını kazanmak amacıyla ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasıdır. K3, infakı “kişinin malını Allah'ın razı olacağı bir şekilde, ihtiyaç sahibi kimselere gönüllü olarak vermesi” şeklinde ifade ederek hem gönüllülüğe hem de ilahî rızaya vurgu yapmıştır. K16 ise “Allah Teâlâ'nın bize vermiş olduğu mallardan, yardıma muhtaç insanlara dağıtmak” diyerek infakı emanet bilinciyle ilişkilendirmiştir. Benzer biçimde K17, infakı “Sahip olunan nimetleri Allah rızası için başkalarına sunmak” olarak tanımlarken, K18 ise bu yaklaşımı derinleştirerek verilenin aslında borç olduğunu ve hakiki sahibine ulaştırılması gerektiğini vurgulamıştır.

K9 da infak anlayışını bu doğrultuda tanımlamış ve ahiret yönüne dikkat çekmiştir: “İnfak, çoğu zaman zenginden fakire doğru bir para akışı olarak anlaşılır; ancak ben bu anlayışa katılmıyorum. İnfak, her Müslüman'ın Allah'a olan borcunu yerine getirmesiyle ilgilidir ve yalnızca maddi bir yardım değil, kişinin elinde ne varsa ona göre bir katkıda bulunmasıdır. Durumu iyi olan, ona göre daha fazla verebilir, fakat durumu kötü olan da kendi imkânları dâhilinde bir şeyler verebilir. Her bireyin, ahireti de düşünerek infakta bulunması gerektiğine inanıyorum.”

K13'ün “İnfak, kelime manası itibarıyla Allah için vermektir. Ayette de buyurulduğu üzere, Allah'ın bize rızık olarak verdiklerinden, Allah adına ihtiyacı olanlara vermektir. *'Sevdiğiniz şeylerden Allah için vermedikçe gerçek manada iyilik etmiş olmazsınız.'* (Âl-i İmrân 3/92) düsturu ile vermektir.” yaklaşımı, infakın Kur'an merkezli bir ibadet ve ahlâkî ilke olarak ele alındığına işaret etmektedir.

İnfakı iman, sorumluluk ve kulluk çerçevesinde bütün olarak değerlendiren K20'nin yorumu ise şöyledir: “İnfak, İslam'ı özlü bir şekilde ifade eden kavramlardan biridir. İnsan, hem veren hem de alan bir varlık olarak yaratılmıştır. Bu anlamda, infak hem bir verme hem de alma eylemidir. Ancak bu alma ve verme, sadece Allah'a ait bir özellik olan sınırsız zenginlikten kaynaklanmaz. İnsan, Allah'ın nimetlerinden bir cüz olarak, O'nun yansıması şeklinde verir. Allah, her şeyin mutlak sahibi ve verenidir. İnsan, Allah'ın verdiğiyle verir ve bu, aslında kulluğun özünü ifade eder. (...) İnfak, sadece bir yardım eylemi değil, mülkün gerçek sahibinin Allah olduğunu kabul etmek ve O'nun nimetlerini başkalarıyla paylaşmak anlamına gelir. Eğer infak çıkarılırsa, İslam'ın temel yapı taşlarından biri eksik kalır, tıpkı namaz gibi ibadetlerin bir anlamı kalmayacağı gibi.”

Katılımcı yaşadığı bir olay üzerinden anlatımını sürdürmüştür: “Ben Somuncu Baba Vakfı’nda öğrenci yurdunda kaldım. O vakfın hatıraları arasında beni en çok etkileyen bir olay vardır. Bir amca değeri çok yüksek bir iş hanı yaptırıyor. Konumu da oldukça iyi. Cuma günü namaza gidiyor hutbe konusu infak. Ayet-i Kerime okunuyor: ‘Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda infak etmedikçe gerçek manada iyiliğe erişemezsiniz.’ İşte bu ayet o amcanın kalbine ok gibi saplanıyor. Dönüp düşünüyor: ‘Ben en çok neyi seviyorum?’ Cevap belli: ‘Bu iş hanını.’ Çünkü orası onun en değerli malı. Ama o ayetin tesiriyle, nefesine zor gelse de, canını acıtsa da, orayı Allah yolunda bağışlamaya karar veriyor. Aynı Medineli sahabenin hurmalığını infak etmesi gibi... O kişi, iş hanını öğrencilere tahsis ediyor. Hafızlar, imam hatipliler, ilahiyatçılar orada yetişiyor. Ben imam olarak atanana kadar o amcanın vakfettiği yurttan kalmama rağmen onu tanımıyordum ama bir gece rüyamda onu gördüm. Rüyamda vakfettiği yeri geri istiyordu. Uyandım, şaşkındım. Mütevelli heyetinden bir büyüğüme anlattım. O da bana ‘Ziyaret edebilirsin’ dedi. ‘Nerede?’ dedim. ‘Emir Sultan Mezarlığı’nda, duvarın kenarında yatıyor’ dedi. İşte o anda anladım ki, mesaj aslında banaydı. O güzel insan vakfettiği yurttan kaldığım yıllar boyunca benden bir Fatiha beklemişti. Yani bu, infakın sadece dünyada değil, ahirette de etkisi olduğunu gösteriyor. Çünkü infak sadece maddî bir şey değil. Sadaka olabilir, ilim olabilir, hizmet olabilir. Amel defterini kapatmayan bir hayırdır. Vakfettiğiniz bir yurt, orada yetişen her bir öğrencinin duasıyla sizi yaşattır. Yaşadığım bu olay beni hâlâ derinden etkiliyor.”

İnfakın yalnızca maddi bir yardım olmadığı, aksine gönül alma, zaman ayırma, sabır ve anlayış gösterme gibi manevi yönleri de birçok katılımcı tarafından vurgulanmıştır. Bu görüşlerin başında K7 gelmektedir. Katılımcı infakı şu şekilde tanımlamıştır:

“İnfak, sadece maddi şeyler vermek değil, gönülden gelen bir davranış biçimidir. Allah sana verdiğinde, sen de başkalarına verdiğinde, zannetme ki senin malın azalır; aksine, o mal artar. Gönül alma, garibanları dinleme, dullara destek olma... Bazen bir dua, bir bakış, bir söz ya da bir omuz olabilir. Gözyaşı bile bir infaktır. Mesela Gazze gözümüzün önünde öldürüldü. Biz her ağladığımızda bir infak oldu. Ümmetin gözyaşı o ümmete bir infak oldu. Mesela bir insanı sevmediğimiz halde Allah rızası için ona sevgiyle yaklaşmak bile bir infaktır.” Katılımcının bu ifadeleri, infakın kalple, gözyaşıyla, sabırla ve sevgiyle de

yapılabileceğini içten bir dille ortaya koymakta, infakı bir duygu, bir hâl, hatta bir dua gibi yaşadığını göstermektedir.

Benzer bir görüşü paylaşan K14 ise infakı psikolojik destek bağlamında değerlendirmektedir:

“İnfak kavramı, bugün toplumsal anlamda sosyal yaraların iyileşmesine önemli katkılar sağlayabilecek bir kavramdır. Eğer tam anlamıyla uygulanabilse, sadece maddi anlamda değil, sosyal ve psikolojik yaraların da çözülmesine yardımcı olabilir. Eskiden insanların dertleşebileceği dostları, komşuları vardı ve bu, onları psikolojik olarak rahatlatırdı. Bugünse, zamanın hızlı akışı ve insanların yalnızlaşması nedeniyle bu tür yardımlar çok önemli hale gelmiştir. Hatta bence en büyük infaklardan biri, bir insana vakit ayırmaktır. Çünkü günümüzde birinin derdini dinlemek ve ona değerli bir zaman ayırmak, maddi yardımın ötesinde bir etki yaratabilir. Bazen birinin şöyle omuzuna dokunmanız bile ona vereceğiniz on milyonlarca liradan çok daha değerlidir. Bu nedenle, infak sadece maddi yardım değil, aynı zamanda manevi destektir. Bugün toplumda yalnızlık ve psikolojik sorunlar giderek artarken, infak anlayışının manevi boyutları çok daha önemli hale gelmiştir.”

K19 ise infak kavramını kardeşlik duygusunun bir tezahürü olarak ele almıştır: “İnfak, kardeşliği, birlik beraberliği ve ittifakı ifade eder. İnfak kavramı da tıpkı hayat gibi, toplumsal dayanışmaya bakan bir yön taşır. İnfak, kardeşliği, birliği, beraberliği ve ittifakı ifade eder. Zaten infak, bir anlamda ittifak, yani birlikte olmanın ve paylaşmanın getirdiği huzurdur. Peygamber Efendimizin “Komşusu açken tok yatan bizden değildir” hadisinin altında yatan hikmeti ve manayı kendi hayatımızda, çevremizde ve ailemizde yaşayarak örnek olmalı, bunu nesillere miras bırakmalıyız. Çocuklarımıza ve evlatlarımıza da infak bilincini aktarabilmeliyiz. İnfak denildiğinde benim aklıma bunlar geliyor.” Katılımcının hadise yaptığı vurgu, infakı sünnet merkezli bir sorumluluk bilinciyle değerlendirdiğini göstermektedir.

K9’un önerisi, infak bilincinin gündelik hayata entegre edilerek davranışa dönüşmesini teşvik eden somut ve etkili bir yöntem olarak dikkat çekmektedir: “İnfak, bence herkesin hayatında bir huy ve ahlak olarak yer almalı. Yani, bu kavram sadece bir eylem değil, bir yaşam tarzı olmalı. Hayatımızın bir rutini haline gelmesi

gerekiyor. Bunun için belki evde bir infak kumbarası koyulabilir, her gün bir şeyler atılarak bu alışkanlık hatırlanabilir.”

İnfakın katılımcılar nezdinde yalnızca maddî yardımla sınırlı bir eylem olarak görülmediğini anlaşılmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu infakı, vicdanî bir hareket, ahlâkî bir duruş ve toplumsal bir sorumluluk olarak tanımlamaktadır. İfade edilen görüşlerde, infakın bireyin manevî gelişimine katkı sağladığı; ayrıca toplumsal huzur, kardeşlik ve sosyal dayanışmanın güçlenmesinde önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır.

Katılımcıların infak kavramına ilişkin tanımlarının ardından, infakın bireyler üzerindeki etkisini analiz edebilmek adına “İnfak yaparken hangi duyguları hissediyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

Bazı katılımcılar, infak eylemini “emanet bilinci” ile ilişkilendirmektedir. Örneğin K1, bu duyguyu şu sözlerle dile getirmiştir:

“Birisi bana bir emanet veriyor ve diyor ki: ‘Bu emaneti beş yıl sakla, sonra geri alacağım.’ Ben de o emanete gözüm gibi bakıyorum. Beş yıl sonra emanete zarar vermeden sağlam bir şekilde o kişiye geri verebilmenin hazzını hissediyorum. Kendi maaşımda da böyle hissediyorum. Maaş alıyorum ama benim değil aslında, ihtiyaç sahiplerinin de o maaşta payı olduğunu düşünüyorum.”

Katılımcıların önemli bir kısmı, infakın kendilerinde oluşturduğu manevî tatmin duygusunu vurgulamaktadır. K6 bu hissi “derûni bir huzur” olarak özetlerken, K13 şu ifadeleri kullanmaktadır: “Allah adına, O’nun rızasını kazanmak uğruna vermenin lezzetini tatmış bir kalp için huzurun ve mutluluğun en tatminkâr sebebidir.”

Benzer şekilde K15, infak sayesinde hissedilen huzuru şu sözlerle açıklar: “Birine yardım ettiğimde, mutlu oluyorum, huzurlu hissediyorum kendimi. Eğer birisine gerçekten faydam dokunduyorsa ve onun mutlu olduğunu görüyorsam, bu beni de çok mutlu ediyor.”

K16 ve K17 de benzer bir duygu durumundan söz ederek infakın “manevî bir haz” sağladığını ifade etmişlerdir. K17 özellikle gönüllü faaliyetlerin verdiği huzura dikkat çekmiştir: “Birkaç yıldır STK’da gönüllü olarak yardım faaliyetlerine katılıyorum ve her seferinde yardım etmek, manevî açıdan huzurlu hissetmemi sağlıyor.”

Bazı katılımcılar infakı benlikten sıyrılma, yani nefsin sınırlarını aşma biçimi olarak yorumlamaktadır. K4 de infakı bu bağlamda tanımlamıştır: “Şimdi insan kendini hayatın içinde kaybediyor, her manada. Çünkü dünya hayatı, bir nefis hayatıdır. Yeme, içme, gezme, giyinme, aile hayatı gibi her şey nefisle bağlantılıdır. İnfak, zorunlu bir şey değildir; zekât gibi bir zorunluluk yoktur. İnfak, insanların bu kadar nefisle bir bütün haline geldiği dönemde, insanı benliğinden koparıp başka âlemlere yol aldırın bir davranıştır. Ahiret hayatımızda, geçeceğimiz sırat köprüsünün temelleridir belki. Dünyada bir kayıp gibi gözükse de ahiret için çok büyük bir kazançtır. Bir şeye yarayabilmek, fayda sağlamak ve ahiret için çabalamak insanı gerçekten mutlu ediyor.”

K20 ise infakı insan doğasındaki cimrilikle mücadele bağlamında değerlendirir: “*Bu, sadece bizim vicdanımıza ya da duygularımıza bırakılmış bir şey değil. Allah bize bunu emrediyor. “Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”* (et-Teğâbün 64/16). Demek ki insanın doğasında bir cimrilik var, ayet bunu ortaya koyuyor. Bir yandan Allah rızası için gönülden, büyük bir coşkunlukla verirken, bu tarif edilmesi zor bir hâl; bunu ancak gerçek manada yaşayan bilir.”

Öte yandan infak, katılımcılar nezdinde toplumsal bağ kurma ve kardeşlik duygularını da pekiştirmektedir. K3 bu yönüyle infakı, “Müslüman kardeşime faydalı olduğumu, dayanışma ve kardeşlik duygularımın arttığını hissediyorum.” sözleriyle özetlemiştir.

Bazı katılımcılar infakın sahadaki etkisini gözlemlemenin dönüştürücü bir deneyim olduğuna dikkat çekmektedir. STK gönüllüsü K11 şöyle demiştir: “Mutlu olmanın formülü, mutlu etmektir diye düşünüyorum. Bazen bir hayırsever geliyor, mesela 10 bin lira veriyor zekât olarak. Ben de diyorum ki, ‘Gelin siz de görün, gözünüzle görün o insanların mutluluğunu, o sevinci yaşayın.’ Çünkü bizzat görmek insanı daha çok etkiliyor.”

Benzer şekilde K7 de “Yardım ettiğim insanlardan aldığım geri dönüşler, hayatımda büyük etkiler yaratıyor.” diyerek, infakın insanî ilişkiler üzerinde derin ve kalıcı etkiler bırakan bir etkileşim süreci olduğunu vurgulamıştır.

K12, K14, K17 ve K18 ise infakın etkilerini sahada doğrudan gözlemlemenin önemine dikkat çekmiştir. K12, yardım edilen kişilerin yaşam koşullarına tanıklık

etmenin, yardım etme isteğini arttırdığını söylemiş; “Alan el ile veren el arasında olmak çok güzel bir duygu. İhtiyaç sahiplerinin yüzündeki tebessümü görmek mutluluk verici. Bunu sahada yaşamak gerek.” sözleriyle bu durumu özetlemiştir.

Sivil Toplum Kuruluşunda yönetici olarak görev yapan K14 ise saha deneyimlerinin kendisinde bıraktığı izlenimleri şu sözlerle aktarmıştır: “Özellikle yurt dışına gittiğimde daha çok etkileniyorum. Etiyopya ve Nijerya’da, insanların yaşadığı zorlukları yerinde görmek çok etkileyici oluyor. Bir kursta çocuklara terlik dağıttığımızda, onların yüzlerindeki mutluluğu görmek, hiç beklemedikleri bir yardımın ne kadar değerli olduğunu anlamalarına şahit olmak çok duygusal. Yaşlı bir adamın sadece bir parça şeker için etrafında dönmesi, yardımın aslında ne kadar büyük bir anlam taşıdığını gösteriyor.”

Katılımcılardan bazıları da infakın bireysel anlamda bir rahatlama ve hafifleme hissi oluşturduğunu dile getirmiştir. K5 bu duyguyu şöyle ifade etmiştir: “İnsan hafiflemiş hissediyor. İnfak, dünyanın gelip geçici olduğunu hatırlatıyor. Veren kişi için küçük görülebilecek bir şey, alan kişi için çok büyük bir anlam taşıyabilir.”

K10 infakı, toplumda yaygınlaşan bencillik ve umursamazlık eğilimlerine karşı bir direnç alanı olarak değerlendirilmiştir: “Birisine yardım ediyor olmak çok güzel bir şey. Böyle hafifletici bir duygu gibi... Sanki o insana yardım ettiğinizde yerçekiminden kurtuluyormuşsunuz da hafifliyormuşsunuz gibi bir his olur. İnfak kavramı aslında biraz İslam kültürünün getirdiği bir yaşam tarzı gibi. Şu an Batı toplumu nasıl bize bencilliği empoze etmeye çalışıyorsa, infak da onun tam tersi. Diğerkâmlık yani... Başkasını düşünmek, sencil olmak, karşılıksız bir şeyler yapabilmek. Aslında biz şu an hep Batı’yı örnek alıp bencil bir yaşam tarzını benimsemeye başladık. ‘En değerli sensin, en kıymetli sensin, kimseyi önemseme’ gibi şeyler dayatılıyor. Vurdumduymazlık öğretiliyor adeta. Ama aslında önemli olan diğerkâmlık. Biz ‘biz’ olmaktan çıkıp, hep ‘ben’ olmaya başladık. Bu da bizi yalnızlaştırıyor. Ama infakla bu zinciri kırabiliriz.”

K8 ise, özellikle sosyal medyada sıkça karşılaşılan olumsuz söylemlerin, insanların iyilik yapma isteğini zayıflattığını dile getirmiştir. Katılımcı, “İyilik yap nankörlük, kötülük gör gibi paylaşımlar insanların iyilik yapma düşüncesini köreltiyor. Duyduğumuz, şahit olduğumuz iyilik ve güzellikleri birbirimize

aktaralım.” sözleriyle, olumlu örneklerin paylaşılmasının infak bilinci açısından önemine vurgu yapmıştır.

Katılımcıların infak yaparken hissettikleri duygular, bireysel farklılıklar içermekle beraber ortak bazı noktalarda birleşmektedir. Gerek sahada yardım faaliyetlerine katılanlar gerekse bireysel anlamda infakta bulunanlar infakın kendilerinde huzur, hafiflik, manevi tatmin ve sorumluluk duygusu uyandırdığını belirtirken; bazıları bu eylemi vicdani bir görev ya da emanet bilinciyle yerine getirdiklerini ifade etmiştir.

Bir diğer soruda, katılımcılara “İnfak yaparken nelere dikkat ediyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş ve infak eyleminin uygulanmasında bireylerin benimsediği ilke, hassasiyet ve tutumlar analiz edilmiştir.

K4, K9, K10, K15 ve K16 gizliliğe ve gösteriştten uzak durmaya özel bir hassasiyet gösterdiklerini belirtmiştir. K4 bu hassasiyeti şu ifadelerle dile getirmektedir: “İnfak yaparken en çok dikkat ettiğim şeylerden biri, verilen yardımın gizliliğini korumak ve yapılan iyiliğin nefsi gurur kaynağı olmasına engel olmaktır.” Benzer şekilde K9, yardımın duyurulmadan yapılmasının daha ihlâslı olduğuna inanmakta; “Bunu duyurmamaya çalışıyorum... En güzeli gizli bir şekilde yapmak. Yardıma ihtiyacı olanlara banka kartından, internetten ödeme yapmak bana daha ihlâslıymış gibi geliyor.” sözleriyle infakta mahremiyeti ilke olarak benimsediğini ifade etmektedir. K10 ise bu tutumu, yardım edilen kişinin gururunu korumak amacıyla benimsemekte ve “Yardım ettiğim kişi benim ona iyilik yaptığımı bilmesin istiyorum. Çünkü onların gururunun kırılabileceğini düşünüyorum.” sözleriyle dile getirmektedir.

Katılımcılar arasında öne çıkan bir diğer ortak hassasiyet ise muhatabın incitilmemesi, onurunun korunması ve infakın bir nezaket içinde gerçekleştirilmesidir. Bu yaklaşım özellikle K2, K6, K7, K8, K13, K15, K16, K18, K19 ve K20’nin ifadelerinde belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır.

K15 bu noktada şunları ifade etmektedir: “Yardım ederken en çok dikkat ettiğim şey, karşıdaki kişiyi rencide etmemek. Gösteriş yapmadan, gizli bir şekilde olsun isterim.”

Alan el konumundan bakıldığında, K7’nin kişisel tecrübesi, infakın yalnızca maddî bir yardım değil; incelik, saygı ve insan onurunu gözeterek gerçekleştirilmesi

gereken bir eylem olduğunu göstermektedir: “İnfak ederken Allah’tan dileğim şudur: Allah’ım, kabul edeceğin güzel sözlerle infak ettir. Çünkü infak sadece eline bir şey sıkıştırmak değildir; gönül kırmadan, incitmeden yapılan bir iyiliktir. Bana yapılan bazı infaklar başıma kakıldı, günlerce ağladım... Fakiri belli kalıplara sıkıştırmaya çalışıyorlar. Şunu giyemez, bunu yiyemez. Neden? Çünkü fakire hak görülüyor. Ama Allah katında herkes eşittir.” Bu deneyim, infakta asıl hatırlananın yardımın türünden ziyade verilmiş şekli olduğunu göstermektedir.

K18 benzer şekilde, infakta muhatabın iradesine ve onuruna saygı duyulması gerektiğine dikkat çekmiştir: “Bazen Allah’ın (c.c.) onlara verdiği ikramı, bizdeki emaneti, sanki kendi malımızmış gibi davranıyoruz. Yani birine yardım edeceğimiz zaman, sen makarna yemek zorundasın diyoruz. Ya da kız çocuğusun, pembeyi seveceksin, kırmızıyı giyeceksin, turuncuyu sevemezsin diye kalıplara sıkıştırıyoruz. Böyle olmamalı. Yaptığımız hayrı onların isteyeceği, razı olacağı şekilde yapmalıyız.”

Bu düşünceyi pekiştiren bir diğer görüş ise K8’e aittir: “Yapacağımız iyilik ve ikram muhatabımızın dününe ekonomik durumuna sosyal ve kültürel durumuna uygun olmalı. Nezaket, zarafet, üslup ve adap ihmal edilmemeli. Edilmemeli ki iyilik kötekten beter olmasın.”

Birçok katılımcı, infakın gerçekten ihtiyaç sahibi olan kişilere ulaşmasının hayati önem taşıdığını vurgulamıştır. Bu bağlamda yapılan yardımların bilinçli ve araştırılarak yapılması gerektiği belirtilmiştir. K1, bu konuda çocuk yaşta yaşadığı bir olayı şöyle aktarmıştır: “14 yaşındaydım, Kur’an kursunda hafızlık yapıyordum. Ayakkabım yırtıldı, ailem ilk defa bana ayakkabı parası verdi. Dönüşte önüme bir teyze çıktı, zor durumdayım ve orucum dedi. Dudakları kuruydu, samimiyetine inandım. Dedim ki: “Bu paraya çok ihtiyacım var ama Allah için veriyorum. Eğer beni aldatıyorsan Allah hesabını sorsun. Verdikten sonra aileme paramı düşürdüm dedim. Ayakkabımı yapıştırarak giymeye devam ettim. O günden beri biri gerçekten ihtiyaç sahibi mi, buna çok dikkat ederim. Çünkü yardım suiistimal edilebiliyor, bu yüzden çok iyi ayırt etmek gerekiyor.”

K11 ve K12, infak kapsamında yürüttükleri STK çalışmalarında yardımın gerçekten ihtiyaç sahiplerine ulaşması için uyguladıkları yöntemi paylaşmıştır. K11, “Adres geldikten sonra mutlaka yerinde tespit ediyorum. Komşularına, çevresine

sorarak teyit ediyorum. Gerçekten ihtiyaç sahibi mi, değil mi öğrenmeye çalışıyorum.” sözleriyle karar sürecinde dikkatli ve temkinli davrandığını vurgulamıştır. K3, K14, K17 ve K19 da yardım etmeden önce gözlem, araştırma ve vicdani kanaatle hareket edilmesi gerektiğini savunmaktadır. K8 ise bu hassasiyeti, “Eğer yardım edilecek kişi aileyse bir hanım vasıtasıyla o ailenin gerçekten ihtiyaç durumu nedir, ne değildir, bunu öğrenmeye çalışırım.” diyerek özellikle istismar olasılığına karşı dikkatli davrandığını ifade etmektedir.

K1, infakı bazı hadislerle temellendirerek açıklamasına devam etmiştir: “Yoldan bir taş kenara koymak, yolda insanlara eziyet veren bir şeyi kaldırmak, güler yüz göstermek de bir sadakadır. İnsanların dinlenilmeye ve anlaşılmaya ihtiyacı var. Sırf kardeşinin bu ihtiyacını karşılamaya çalışman da sadaka sayılır. Çünkü en değerli şeyini yani vaktini infak etmiş oluyorsun.” K1’in ifade ettiği davranışlar, doğrudan Hz. Peygamber’in sadaka tanımlarıyla örtüşmektedir. Nitekim Resûlullah (s.a.s.), “Tebessümün kardeşine sadakadır.” (Tirmizî, “Birr”, 45) ve “Yoldaki eziyeti gidermek sadakadır.” (Buhârî, “Edeb”, 33; Müslim, “Zekât”, 56) buyurmuştur.

K10 ise yukarıdaki katılımcıların aksine infakta sorgulayıcı bir tutum yerine doğrudan yardım etmeyi esas alan yaklaşımını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Yardım ederken karşımızdaki kişinin gerçekten ihtiyaç sahibi olup olmadığını çok derinlemesine araştırmayı gerekli görmüyorum. Toplumda genelde bu konuda çok ince eleyip sık dokuyanlar oluyor; gerçekten ihtiyaç sahibi mi, inancı nedir, hak ediyor mu gibi sorgulamalar yapılıyor. Ama ben böyle düşünmüyorum. Çünkü Peygamberimiz mazlumun dini sorulmaz buyuruyor. Bir insanın zor durumda olduğunu gördüğümde, onun gelip tek tek açıklama yapmasına ya da ispat etmesine gerek yok. Zaten bu onunla Allah arasındaki bir mesele. Peygamberimiz de “İsteyeni boş çevirmeyin” diyor. Biz kimin ne durumda olduğunu her zaman bilemeyiz ama kalbimizdeki niyet ve elimizden gelen kadarıyla vermek bizim görevimiz.”

Katılımcının bahsettiği “İsteyeni boş çevirmeyin” hadisi, sahih kaynaklarda yer almakta olup yardımın, muhtaç olduğu bildirilen kişiye karşılıksız sunulması gerektiğini ifade etmektedir (Ebû Dâvûd, “Zekât”, 32). K10’un bu ifadeleri nebevî örneklige dayanmaktadır.

İnfakta niyetin saflığı ve Allah rızasının gözetilmesi, birçok katılımcının ortak vurgusudur. Bu hassasiyet, infakın ibadet boyutunu öne çıkaran bir yaklaşımı

yansıtmaktadır. K2 bu konuda, “Riyadan kaçınmaya çalışıyoruz. Gösteriş olmamasına dikkat etmeye çalışıyorum.” diyerek herhangi bir beklentisinin olmadığına dikkat çekerken K13 şu ifadeleri kullanmaktadır: “İlk önce, sadece Allah için olduğu bilinciyle; daha sonra, gerçekten ihtiyaç sahibi olup olmadığını tespit ederek; verirken de gösteriştan uzak, Rabbimizin bizden istediği gibi, incitmeden vermeye çalışıyorum ve karşılığını yalnızca Allah’tan bekliyorum.” K8 ise bu konuyu daha duygusal bir dille ifade ederek, “İyilik yaptığımızda o kişiyi gözlemliyoruz bize nasıl davranacak diye. Yanlış ve kötü bir bekleyiş. Bırakın gidin. Her şeyi bilen gören Yaradan size bilmediğiniz bir yerden bir lütufta bulunmuştur.” demektedir. K7 ve K20 de infakta niyetin ve Allah rızasının merkeze alınması gerektiğini düşünen diğer katılımcılardandır. K20 bu hassasiyeti doğrudan ayet ve hadislerle temellendirerek şu şekilde dile getirmektedir: “İnfakın ölçüsünü hem Hz. Peygamber’in hadislerinde hem de Kur’an-ı Kerim’de açık bir şekilde görüyoruz. Özellikle Bakara Suresi’nin 260. ayetinden itibaren, 265. ayete kadar Cenab-ı Hak infakın adabını bizlere öğretiyor. Kırmadan, dökmeden, gönül incitmeden infak etmek gerekiyor. Zaten bizim geleneğimizde de bu anlayış güçlü bir şekilde yer almıştır.” Bu yaklaşım, infakın yalnızca sosyal dayanışma aracı olmadığını, aynı zamanda Kur’ânî ve nebevî temellere dayanan bir kulluk biçimi olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

İnfakta dikkat edilen bir diğer konu da verilenin niteliği, sunuluş biçimi ve estetik boyutudur. Bazı katılımcılar, verdikleri yardımın rastgele değil, özenle hazırlanmış olması gerektiğini belirtmiştir. K5 bu yaklaşımı ayetle temellendirerek açıklamıştır: “Bir şey vermeden önce kendime şu soruyu soruyorum: Yanlış hatırlamıyorsam bir ayette sevdiğimiz şeylerden infak etmemiz gerektiği buyruluyordu (Âl-i İmrân 3/92). O yüzden bir şey vermeden önce kendime şu soruyu soruyorum: Bu gerçekten sevdiğim bir şey mi? Nefsime zor gelen bir şeyi mi veriyorum, yoksa kolayca gözden çıkarabileceğim bir şeyi mi? Bunu ayeti duyduğumdan beri infak ederken dikkat etmeye çalışıyorum. İnşallah başarabiliyorumdur.”

İnfakın yapılış biçimine dikkat çeken K7’nin yanıtı şöyledir: “İnfak edeceğim şeyi en güzel şekilde hazırlamaya ve karşı tarafa güzel sözlerle vermeye gayret ediyorum. Verdikten sonra da Allah’a dua ederek bu iyiliğin devamını diliyorum.” Benzer şekilde K14, kullanılmayacak eşyaların verilmesini infakla bağdaştırmadığını

belirterek, “Bazı insanlar infakı, evdeki fazlalıkları, kullanılmayacak şeyleri alıp başkalarına vermek olarak görüyorlar. Ama infak edilen şeyler gerçekten temiz ve kullanılabilir olmak zorunda. Yaptığımız yardım amaca uygun olmalı.” demektedir.

STK gönüllüsü olan K18, infakın mahiyeti ve uygulanma biçimine dair şu değerlendirmelerde bulunmaktadır:

“İnfak yaparken dikkat ettiğim birkaç önemli nokta var. İlk olarak, infak yapan kişinin yaşantısına bakıyorum. Yaşantısı düzgün değilse, o kişinin infakını kabul etmiyorum. O kişinin yaşantısına göre bir seçim yapıyorum. Helal bir lirası olsun, haram on milyon olsun, haramı kabul etmiyorum. İnfak yaparken, Allah’ın ikramını taşıdığımızı unutmayıp alçak gönüllü olmaya özen gösteriyorum. Yardımın sahibi Allah’tır, biz sadece aracıyız. Yardım yaptığım ailelerin gerçekten ihtiyacı olup olmadığını önceden inceliyoruz. Ayrıca, özellikle dul ve yetim çocuklara çok dikkat ediyorum. Kız çocuğu varsa, güvenliği benim için çok önemli. Onlara karşı olan tutumumuzu her zaman dikkatli bir şekilde sürdürüyoruz, şefkatimizi hissettirmeye çalışıyoruz. Bağışı amacının dışında kullanmıyoruz. Yardım yapan kişi, özellikle kendi hassasiyetine uygun bir şekilde yardım etmek istiyor. Mesela yetimlere yardım yapmayı isteyen biri, verilen yardımın başka bir amaca yönlendirilmesinden razı olmayabilir. Buna dikkat ediyoruz.”

Katılımcının bu ifadeleri infakta aracı kişinin niteliğine ve sürecin şeffaflığına yönelik hassasiyetini ortaya koymaktadır.

İnfakta zamanlamanın önemine dikkat çeken K1, yardımın gecikmemesi gerektiğini şu sözlerle ifade etmektedir: “Yardıma anında yapmaya gayret ediyorum. Birinin istemesine fırsat vermeden çözüm üretmeye çalışırım. Bir kişinin sıkıntısını dile getirmesini beklemeden anlayabilmek gerekir. Günler, haftalar geçmeden, mümkün olan en kısa sürede çözüm bulmak önemlidir; çünkü beklemek hayrı öldürüyor diye düşünüyorum.”

Sonuç olarak, katılımcıların infak sürecinde benimsediği ilke ve hassasiyetler, bu eylemin yalnızca bir yardım biçimi olmadığını; psikolojik, sosyolojik, toplumsal yönleri bulunan, vicdan, saygı, nezaket ve adalet ile şekillenen derin bir kulluk bilinci taşıdığını göstermektedir. İnfak; zamanı, tarzı, niyeti ve muhatabı kadar, kişinin kendisiyle ve Rabbiyle olan ilişkisini de biçimlendiren kapsamlı bir sorumluluk alanı olarak değerlendirilmektedir.

İnfakın temel ahlâkî ilkeleri arasında yer alan gizlilik, ihlâs ve riyadan uzak durma gibi prensiplerin hadisler bağlamında nasıl algılandığını ve uygulandığını değerlendirmek amacıyla katılımcılara “Sadakanı öyle ver ki, sağ elinin verdiği sol elin bilmesin.” (Buhârî, “Zekât”, 16) hadisini nasıl yorumladıkları alt soru olarak yöneltilmiştir.

K3’ün yorumu şöyledir: “İnfak halinde kişinin nefsi bir hesap yapmaması, kimseyi incitmeden yapacağı hayrı yapması ve kibirden sakınması gerektiği şeklinde değerlendirebilirim.” Aynı şekilde K4 de hadisi, “İnfakta asıl olan gösterişten uzak durmak, sadece Allah rızası için yardımda bulunmaktır.” cümlesiyle özetleyerek, Hz. Peygamber’in bu konuda da en ideal ölçüyü gösterdiğini vurgulamıştır.

K1, K6 ve K15 yardım faaliyetlerinin günümüzde medya ve görünürlük odaklı bir şekilde sunulmasının, infakın özünde yer alan gizlilik ve ihlâs ilkesine zarar verdiği görüşünü paylaşmaktadır. Bu katılımcılar, infakın reklam ve teşhir aracı hâline getirilmesini eleştirerek, hadisinin ruhuyla bağdaşmadığını vurgulamaktadır.

K1 şu eleştiriyi dile getirmiştir: “İnfak yaparken, hadislerde de belirtildiği gibi insanları incitmemek önemlidir. Ancak günümüzde güvenin zedelenmesi nedeniyle bir şeyleri ispatlama girişimleri oluyor. İhtiyaç sahiplerinin fotoğraf ve videolarını paylaşarak onları görsel bir nesne hâline getiriyorlar ve bu durum sadakanın ruhunu zedeliyor. Bu yüzden, aktif olarak yardım ettiğim insanların benim yüzümü bilmemesi, mahcubiyet hissetmemeleri için kendimi gizlemeyi bir şiar edindim.” Katılımcı çocukluk dönemine dair bir anısını ekleyerek muhatabın onurunun korunmasına yönelik hassasiyetini dile getirmiştir: “Daha çocuktum, hep aynı yeleği giydiğim için bir gün komşu teyze beni çağırdı, kızlarının yeleğini bana vermek istedi. Kabul etmedim. Çünkü o yaşta bile insanda bir mahcubiyet hissi oluyor. Bana değil de anneme verseydi ve ben o yeleğin nereden geldiğini bilmeseydim bu benim için sorun olmazdı. Yardım niyeti güzel fakat karşı tarafı mahcup etmemeye dikkat etmek gerekiyor.”

Hadisin özülle bağdaşan bir başka görüş K5’e aittir: O, infakı “Alan kişinin, veren kişiyi bilmemesi, onun rencide olmaması ve kendini borçlu hissetmemesi açısından çok önemli. Çünkü aslında infakta asıl veren biz değiliz; sadece Allah’ın bize verdiği bir başkasıyla paylaşıyoruz. Bu bilinçle hareket ettiğimizde, infak bir üstünlük kurma aracı değil, sadece bir vesile haline geliyor. Bize rızkı veren Allah

olduğu gibi, ihtiyacı olana ulaşmasını sağlayan da O'dur. Bu yüzden infak ederken, kendimizi veren değil, sadece aracı olarak görmek ve bunu gösterişten uzak, tamamen Allah rızası için yapmak gerekir." şeklinde değerlendirmiştir.

K7'ye göre infak, kalpten gelen bir teslimiyetin adıdır. Hem karşı tarafı incitmemeli hem de verenin kalbini Allah'a yaklaştırmalıdır. Bu yaklaşımını řu sözlerle ifade etmiştir: "Sađ elinin verdiğini sol elin bilmemesi" hadisine gelince, bunu gizli gūnahlarımıza karşılık gizli infak yapmanın ve ağık gūnahlarımıza karşılık ağık infak yapmanın önemine işaret olarak değerlendiriyorum. Gizli yapılan infaklar, Allah katında birđok hastalığımızın şifası ve dualarımızın kabulü için güzel bir vesiledir. Ayrıca, bu şekilde yapılan yardımlar, karşı tarafı mahcup etmeden ve riyadan uzak bir şekilde gerđekleřir. Allah, el-Vehháb ismiyle sürekli veren, hesapsız hibe edendir. Biz kullar ise bize emanet edilen malı çođu zaman kendimizin sanırız. Oysa her řey Allah'tandır. Allah'ı bulan neyi kaybeder ki, Allah'ı kaybeden neyi bulur? İnfak da Allah'ın kendini bize bildirmesi, sevgisini vermesi değil midir? İman da en büyük infaktır. Allah bize bu sevgiyi nasip etsin." Bu ifadeler, infakın Allah ile yakınlaşma, nefsi tezkiye etme ve ihlâsla yerine getirilen bir ibadet olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

K8 ise hadisin özünü bir kıssa ile örneklendirmiştir: "Vakti zamanında bir adam, biraz aceleyle, usulüne dikkat etmeden hızlı hızlı namaz kılıyor. O sırada arkadan bir ses duyuyor, "Eyvah" diyor içinden, "Biri beni seyrediyor." Sonra hemen toparlanıyor, namazını düzgünce kılıyor. Namaz bitince bir dönüp bakıyor ki sesi çıkararak bir köpekmiş. Hemen secdeye kapanıyor, tövbeye başlıyor: "Demek ki Allah rızası için değil, köpeğin rızası için kılmışım bu namazı" diyor. Ben infak ederken de aynı şeyi düşünürüm. Eğer bir şey verirken birileri bilsin diye yapılıyorsa, bu da köpeğin rızası için olur. Gizli olursa o zaman Allah rızasına uygun olur."

K9 da benzer bir tutumla, infakın yalnızca Allah ile kul arasında kalması gerektiğini savunur: "İhlâs burada çok önemli. Yaptığınla övünmemek ve tamamen Allah ile senin aranda olan bir amele dönüşmesi gerektiğini düşünüyorum." K12 ve K13 de infakın gizli yapılmasının hem dinî hem ahlâkî açıdan daha makbul olduğunu vurgulayan katılımcılar arasında yer alır.

K2, K4, K10, K11, K17, K18 ve K19, hadisin temel ilkesini gözetmekle birlikte, infakın bazı durumlarda aleni olarak yapılmasının teşvik ve örneklilik

açısından faydalı olabileceğini ifade etmişlerdir. K2, “Bazen teşvik amacıyla gösterilerek de verilebilir. Bu, ben veriyorum, bakın ne kadar ulvî bir insanım demek için değil. Başka insanları da teşvik etmek açısından bazen ameller izhar edilebilir. Özellikle bunu önde olan insanların veya önde olan kurumların şeffaf olarak yapması teşvik edici oluyor.” diyerek, niyetin önemli olduğunu belirtmiştir.

Aynı görüşü paylaşan K10 kendi hayatından örnek vererek üzerinden söylemiştir: “Mesela ben bir yetime bakıyorum ve bunu çevremle paylaşıyorum. Ablama, abime anlatıyorum, bak böyle bir imkân var diyorum. Onlar da iş yerlerindeki arkadaşlarına söylüyor. Yani bir iyilik gizlice yapılırken, onun güzelliğinden başkalarının da haberdar olması için zaman zaman açıkça da paylaşmak gerekebiliyor. Yardımın mahremiyeti önemli ama insanlar birbirinden de öğreniyor. Yeter ki niyetimiz riya olmasın; teşvik için yapılıyorsa, açıkça yardım etmek de kıymetli olabilir.”

Benzer şekilde K11, kendi sadakasını gizli verdiğini; ancak kurum çalışmaları kapsamında infakın duyurulmasının faydalı sonuçlar doğurduğunu belirtmiştir. Yapılan yardımların sosyal medyada duyurulmasının ardından birçok hayırseverin kendilerine ulaştığını aktarmıştır. Ancak hadisin ruhuna zarar vermemek için, yardım sürecinde yüz göstermemeye ve izinsiz fotoğraf çekmemeye özen gösterdiğini belirtmiştir.

K20, “Bu hadis, infakta asıl olanın gizlilik, ihlâs ve gösteriştan uzaklık olduğunu çok veciz bir şekilde ortaya koyuyor. Kur’ân-ı Kerim de bu meseleyi uzun uzun anlatıyor. Özellikle Bakara Suresi’nde infakın ahlâkî boyutunu örneklerle ele alıyor. Mesela yedi başak benzetmesi var; her başakta yüz tane... Yani bire yedi yüz sevap vaadi. Bu, infak edenin samimiyetine, ihlâsına, niyetine göre daha da katlanabilir; bire yedi bin bile olabilir.” Ancak K20’ye göre asıl mesele, verilenin miktarından ziyade nasıl verildiğidir. “Cenâb-ı Hak, insanın verirken adeta şöyle bir şuurla hareket etmesini istiyor: ‘Lütfen kabul edin. Beni bu sorumluluktan kurtarın.’ Yani verenin teşekkür etmesi gerekir. ‘Sen benim hayırma vesile oldun’ diyebilmeli insan.” sözleriyle bu hassasiyeti dile getiren katılımcı, infakta şükran, tevazu ve sorumluluk duygusunun önemine işaret etmiştir.

“Sağ elin verdiğini sol el bilmesin” hadisi katılımcıların tamamı tarafından infakın özüne dair temel bir ölçü olarak görülmektedir. Gizlilik, ihlâs ve muhatabın

onurunun korunması gibi değerleri öne çıkaran bu hadisin, katılımcıların infak anlayışında ve uygulamalarında farklı biçimlerde karşılık bulduğu görülmektedir. Bazı durumlarda infakın görünür olması teşvik açısından olumlu değerlendiriliyorsa da bu ancak niyetin Allah rızasına odaklı olması şartıyla meşrulaştırılmaktadır.

2.4. Hadis Boyutu

Bu başlıkta, katılımcıların infakla ilgili hadislerle dair bilgi düzeyleri ve bu hadislerin bireysel yaşamlarına nasıl yansıdığı değerlendirilecektir. Söz konusu hadisleri nereden duydukları, hayatlarında ne ölçüde uyguladıkları, bu hadislerin ilham verici etkileri ve toplumda ne kadar bilindiği gibi sorular üzerinden katılımcıların hadisle kurdukları ilişki analiz edilecektir.

2.4.1. İnfak Hadislerinin Bilinirliği

Katılımcılara ilk olarak infakla ilgili bir hadis veya Hz. Peygamber'in infakına dair bir rivayet duyup duymadıkları sorulmuş, ardından bu bilgiyi hangi kaynaktan edindikleri ve hayatlarına ne ölçüde yansıttıkları gibi alt sorularla konu derinleştirilmiştir.

Görüşmelerde bazı hadislerin katılımcılar tarafından özel olarak benimsendiği görülmektedir. K1, K6, K7 ve K10 “Yarım hurma ile de olsa cehennem ateşinden korunun.” (Buhârî, “Edeb” 34; “Zekât” 10; Müslim, “Zekât”, 36) hadisinin kendileri üzerinde etkisi olduğunu belirtmiş ve bu hadisi hayatlarının şîârı haline getirdiklerini dile getirmişlerdir.

K1, bu hadisin hayatındaki yerini şöyle açıklamıştır: “İnfakla ilgili birçok hadis duydum, tabii ki hepsini saymak mümkün değil. Ancak en çok etkileyenlerden biri, ‘Kim yarım hurma ile de olsa kendisini ateşten koruyabiliyorsa, bunu yapsın. Eğer yarım hurma bulamazsa, güzel bir söz söylesin.’ hadisidir. Bu hadisi hayatımın şîârı edindim.”

Benzer şekilde K6 da bu hadisi okuduğunu belirterek şu açıklamada bulunmuştur: “Evet okudum. Buhârî’de geçen bir hadis-i şerifte: ‘Yarım bir hurma dahi olsa ateşten korunun. Bunu da bulamazsanız gönül alıcı sözler söyleyin.’ buyrulmuştur.”

K7 ise Hz. Peygamber'in (s.a.s.) infaka dair örnekliğini ve sahâbenin bu doğrultudaki uygulamalarını hatırlatarak şöyle demiştir: “Evet, Peygamber Efendimizin (s.a.s.) infak konusundaki hassasiyeti ve uygulamaları oldukça meşhurdur. Rivayetlere göre, üzerinde bulunan abasına kadar infak edebilen bir şahsiyetti. Bu davranışıyla sadece kendisi infak etmekle kalmamış aynı zamanda tüm sahâbeye de örnek olmuş ve onları teşvik etmiştir. Sahâbîlerden kimisi hurma bahçelerini infak ederken, imkânı olmayanlar bile gönüllerindeki kırgınlıkları Allah'a bir nevi hediye olarak sunmuşlardır. Peygamber Efendimizin (s.a.s.) ‘Yarım hurmayla bile olsa cehennem ateşinden korunun’ hadisi de infakın önemini açıkça göstermektedir.”

K10 söz konusu hadisi niyet ve içtenlik çerçevesinde yorumlamıştır: “Evet, beni en çok etkileyen hadislerden biri şu: ‘Yarım hurmayla bile olsa, kendinizi cehennem ateşinden koruyun.’ Bu hadis gerçekten çok etkileyici. Çünkü günümüzde birçok insan yardım etme konusunda şöyle düşünüyor: ‘Eğer en iyisini veremeyeceksem hiç vermeyeyim.’ Sanki az olan değersizmiş gibi. Oysa bu hadis bize gösteriyor ki küçücük bir şey bile değerli olabilir. Önemli olan niyet ve içtenlik. Aynı şekilde Hz. Âişe'yle (r.anha) ilgili bir rivayet var, o da zihnimde yer etmiştir. Yanına ihtiyaç sahibi biri geliyor ama o anda evde sadece birkaç üzüm tanesi var. Hizmetçisine o üzümlerden birini vermesini söylüyor. Hizmetçi şaşırıyor ve ‘Bir üzüm tanesi mi?’ diye soruyor. Hz. Âişe de cevaben diyor ki, ‘Evet, bir tek üzüm tanesi bile olsa sadakadır, boş çevirmemek gerekir.” Katılımcı, farklı rivayetleri örnek göstererek infakta asıl önemli olanın niyet olduğunu, bu bağlamda maddi değeri ne olursa olsun, paylaşmak gerektiğini ifade etmiştir.

Diğer bazı katılımcılar ise infakın anlamını farklı hadisler üzerinden yorumlamışlardır. K2, hadisler tam manasıyla bilinmese bile halk nezdinde uygulandığını şu şekilde ifade etmiştir: “Özellikle bizim toplumumuzda, genel İslam toplumunda da böyledir. Bazı hadislerin, bazı ayetlerin tam kelime, cümle yapısıyla bilinmesi mümkün olmayabilir. Ama o ayet, o hadis ya da Efendimizin o davranışı hayat pratiği içerisinde yer edinmiştir. Yaşarsınız onu farkında olmadan. Farkında olmadan sünnete tabi olabilirsiniz, farkında olmadan Allah'ın istediği bir kul, bir insani davranış içerisine girmiş olabilirsiniz. Efendimizin şu sözü buna güzel bir örnektir: ‘İmanın en zayıf derecesi, yoldan insanlara eziyet verecek bir şeyi kaldırıp kenara koymaktır.’ (Buhârî, “İmân”, 3; Müslim, “İmân”, 58). Bu çok kıymetli bir şey

aslında. O sınırı gösteriyor. Hiçbir şey yapamıyorsan yolda giderken o taş, her neyse kenara koy. Çöp görünce çöpe at. Eziyet nedir? Eziyet pek çok şeydir. Senin yoldan geçmeni engelleyebilir. Göz zevkini bozabilir. Bu da bir estetik mesela. Sana rahatsızlık verir. İnsanların göz zevkini, belki ruh halini bozabilecek şeyleri ortadan kaldırmak da bir infaktır.”

K4 ise, “*İnfak etmedikçe gerçek mü'min olamazsınız.*” (Âl-i İmrân 3/92) ayetiyle, infakın iman ile doğrudan ilişkilendirildiğini belirtmiştir. Bu bağlamda Talha b. Ubeydullah'ın hurma bahçesini bağışlaması üzerine Hz. Peygamber'in “Cennete ilk gireni görmek isteyen Talha'ya baksın.” (Tirmizî, “Menâkıb”, 22) hadisini hatırlatarak infakın ahirete hazırlık olduğuna dikkat çekmiştir.

Benzer şekilde K5, “Gülümsemek bile bir sadakadır.” (Tirmizî, “Birr”, 36) hadisi üzerinden duygu paylaşımının da bir infak olduğunu vurgulamıştır: “Sevgimizi ve ilgimizi vermek maddi yardımdan daha önemli olabilir. Peygamber Efendimiz sadece malını değil, zamanını, ilgisini, sevgisini ve ilmini de infak etmiştir. Onun insanlara İslam'ı anlatması, sabırla tebliğde bulunması bile en büyük infak örneklerinden biridir. Peygamber Efendimizin (s.a.s) infak anlayışını gösteren birçok olay var. Bunlardan biri de kurban eti ile ilgili olan hadisedir. Bir gün Hz. Âişe (r.anha.), kurban etini ihtiyaç sahiplerine dağıtıyor. Peygamber Efendimiz (s.a.s.), “Etin ne kadarı kaldı?” diye sorunca, Hz. Âişe, “Sadece bir sırt kemiği kaldı.” diyor. Bunun üzerine Peygamberimiz, “Yani hepsi bizim oldu” (Tirmizî, “Sıfâtu'l-Kıyâme”, 33) diyerek infak edilenin aslında kalıcı olduğunu vurgulamıştır. Bu olay, infakın sadece dünyada bir paylaşım değil, ahiret için de bir yatırım olduğunu gösteriyor.” K20 de bu hadise atıfta bulunarak Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sadece sözle değil, bizzat yaşayarak infakın ne olduğunu öğrettiğini belirtmiştir.

K9 ve K20 tarafından paylaşılan başka bir rivayet ile infakın geciktirilmeden yapılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. K9, şu yorumu yapmaktadır: “Peygamber Efendimizin infakla ilgili bir örneğini okumuştum. Bir gün, ikindi namazını kıldıktan sonra, tesbihatını yapmadan aceleyle evine koşmuş. Evine gittiğinde, sahâbiler de bunun farkına varmış çünkü evi mescidin içinde olduğu için hemen anlayabiliyorlardı. Peygamberimiz, evine girdikten sonra hızla geri çıkmış ve sahâbilerinin yanına dönmüş. Sahâbiler şaşırılmış, Resulullah'ın neden bu kadar acele ettiğini merak etmişler. Sonra, “Ey Allah'ın Resülü, ne oldu?” diye sormuşlar. Peygamberimiz de şöyle demiş: “Evime birkaç dinar bırakmışım ve onları tutmak

beni rahatsız etti. O yüzden hemen onları infak etmek için gittim. Onu ertelemek istemedim.”

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) cömertliğini vurgulayan K13'ün cevabı şöyledir: “Veren elin alan elden üstün olduğu hadisi (Buhârî, “Zekât”, 18; Müslim, “Zekât” 94) onun imanını gönüllere nakşettiği bir düsturdur. Dünya malı hiç gözünde olmayan Peygamber Efendimiz, infak konusunda insanların en eli açık olanıydı. Onun bu yönünü Enes b. Mâlik (r.anha.) şöyle anlatmaktadır: Peygamber Efendimiz, İslam için kendisinden ne istenirse, onu mutlaka verirdi. Hele bir keresinde, yanına gelen birisine iki dağ arasını dolduran bir koyun sürüsü vermişti. Adam kabilesine dönünce, “Ey milletim! Koşun, Müslüman olun! Çünkü Muhammed, fakirlik ve ihtiyaç korkusu duymadan çok büyük ikram ve ihsanlarda bulunuyor.” (Müslim, “Fezâil”, 57) dedi. Kimileri sırf dünyalık elde etmek için Müslüman olurlardı fakat çok geçmeden, Müslümanlık onların gözünde dünyadan ve üzerindeki her şeyden daha değerli bir hale gelirdi.”

K16 ise sadakanın gizliliğine dair rivayeti vurgulayarak, infakın gösterişten uzak verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Son olarak, K14'ün hatırlattığı “Komşusu açken kendisi tok yatan bizden değildir.” (Hâkim en-Nisâbûrî, 1992, 4/183) hadisiyle, infakın sosyal boyutu vurgulanmıştır.

Yapılan görüşmelerde Hz. Peygamber'in (s.a.s.) infak konusundaki fiilî örnekliğinin, katılımcılar üzerinde kalıcı bir iz bıraktığı, infakta gönüllülük, süreklilik ve içtenliğe vurgu yapan rivayetlerin ise yaşam tarzlarını şekillendirdiği görülmüştür. Ayrıca, katılımcıların farklı rivayetlere atıfta bulunmaları, genel olarak infakla ilgili hadis bilgisine sahip olduklarını göstermektedir. Özellikle Buhârî, *Riyâzu's-Sâlihîn* ve benzeri temel kaynaklardan istifade ettikleri anlaşılmaktadır.

Devamında alt soru olarak katılımcıların bu bilgilere hangi kaynaklardan ulaştıkları sorulmuştur. K1, K12, K13, K16, K18 ve K19 hadis kitaplarından bilgi edindiğini aktarırken K9 ve K5 bu kaynakları belirterek *Riyâzu's-Sâlihîn*'den okuduğunu ve Muhammed Emin Yıldırım'ın siyer derslerinden öğrendiğini belirtmiştir. K7, “İmam Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i ve İmam Nevevî'nin *Riyâzu's-Sâlihîn* adlı eserlerini okurken bu konulara denk gelmiştik” demiştir.

K6, K12 ve K20 ise meslekleri gereği hadislerle daha sık temas ettiklerini ve bu vesileyle infakla ilgili bilgilere daha derinlemesine vâkıf olduklarını

belirtmişlerdir. K20'nin ilahiyat fakültesinde akademisyen olması hasebiyle çok yaygın bir hadis kültürüne ve kaynak yelpazesine sahip olduğu anlaşılmıştır. Benzer şekilde K6, "Hadis kitaplarından, sohbetlerden okuyup dinliyorum. İşim dolayısıyla da ayet ve hadislerle sık sık bakıyorum" diyerek mesleğinin hadis bilgisinde etkili olduğunu vurgulamıştır.

Katılımcıları bir kısmı imam hatip, ilahiyat fakülteleri, Kur'an kursları, sohbet halkaları, vaaz ve hutbeler aracılığıyla infak hadislerini öğrendiklerini belirtmişlerdir. K2 bu durumu, "Sohbetlerden, okullardan, imam hatipten, ilahiyattan bu ve benzeri hadislerle tanışma şerefine ulaştık" sözleriyle ifade etmiştir. "K4, 'Kur'an kursu geçmişim, benim dinî temelimi oluşturan önemli bir etkendi' sözleriyle erken yaşlarda başlayan dinî eğitimin etkisini vurgulamıştır. K3, "Cami vaazları, Cuma hutbeleri, katıldığım sohbetler" ifadesiyle camilerin önemine dikkat çekerken K11 ve K15 de sohbet ve hutbelerin hadisleri öğrenmede önemli bir etken olduğunu söylemiştir.

Katılımcıların bir bölümü de infakla ilgili hadislerle sosyal medya, internet kaynakları, sohbet ortamları veya sivil toplum kuruluşları gibi mecralar üzerinden ulaştıklarını ifade etmiştir. K3, "Sosyal platformlar ve muhtelif yazılarda okudum" şeklinde cevap vermiş, K15 ise, "İnternette araştırıyorum ya da kitaplardan okuyorum" diyerek günümüzde bilgiye erişim yollarında dijital kaynakların da önemli bir yer tuttuğunu belirtmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, infakla ilgili hadisleri yalnızca kulaktan dolma bilgilerle değil okumalar, eğitim süreçleri ve sosyal etkileşimler aracılığıyla öğrendiklerini ifade etmiştir. Bu bağlamda, *Riyâzu's-Sâlihîn*, Buhârî, Tirmizî, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i ve İmam Nevevî'nin eserleri gibi temel hadis kaynaklarına doğrudan ulaştıklarını belirten katılımcıların sayıca fazla olması, çalışmamızın bağlamı açısından önemlidir.

Özellikle imam hatip ve ilahiyat eğitimi alanlar, bu bilgiyi hem derslerde hem de bireysel okumalarla edindiklerini belirtmiştir. Cami sohbetleri, vaazlar ve dijital mecralar da bu süreci destekleyen önemli unsurlar arasında zikredilmiştir. Hadis bilgisinin hem akademik hem halk düzeyinde karşılık bulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

“Böyle bir hadisi hayatınıza uyguladınız mı?” şeklindeki alt soruya verilen yanıtlar, katılımcıların infakla ilgili hadisleri ne ölçüde hayatlarına geçirdiklerini anlamak amacıyla ele alınmıştır.

Bazı katılımcılar, Hz. Peygamber’in (s.a.s.) infakla ilgili öğretilerini doğrudan hayatlarına aktardıklarını ifade etmişlerdir. K1, “Evet, Peygamber Efendimizin hadislerini kendime şîâr edindim.” diyerek hayatında bizzat uyguladığını belirtmiştir.

K5, Hz. Peygamber’in (s.a.s.) yaşam tarzını örnek alma gayretinde olduğunu dile getirirken, K6 da bu hadisleri uygulamaya çalıştığını belirtmiştir. K7 ise kendi yaşamından verdiği örnekle, küçük iyiliklerin büyük etkiler bırakabileceğini şu sözlerle ifade etmiştir: “Evet, Allah’a şükürler olsun ki bu hadisi hayatıma uygulama fırsatım oldu. Hem de gizli ve açık pek çok şekilde. Özellikle gizli yapılan infaklar, hem içsel bir huzur hem de samimi bir dua barındırdığı için benim için çok daha kıymetli oldu. O gizli infakların ardından dualarımın kabul edildiğine şahit olmak ve o anı yaşamak beni derinden etkiledi, hatta gözyaşlarıma sebep oldu. Bazen küçük bir iyilik yaparsınız, mesela yağmurda ıslanan birine bir şemsiye verirsiniz ve bunu unutursunuz. Ancak o insan, siz evinizde rahatça uyurken yağmurda dışarı çıktığında size dua eder. İşte Allah, bu tür güzel iyilikleri hayatımıza nasip etsin. Gönül almak gerçekten çok güzel bir duygu. Keşke her zaman bu bilinçle hareket edebilsen.”

İnfakı bir sorumluluk olarak gören K10, eşiyle birlikte yetim çocuklara destek olduklarını, bu desteği yıllardır sürdürdüklerini şu sözlerle aktarmıştır: “Eşimle evlendiğimizden beri kendimize şöyle bir kural koyduk: Bizim üç evladımız var ama iki yetim çocuğa da aile olmaya çalışıyoruz. Çünkü inanıyoruz ki bizim kazandığımızın üzerinde fakir fukaranın da hakkı var. Onların korunup gözetilmesi sadece maddi değil, manevi olarak da bizim görevimiz. Şu anda da iki yetim çocuğa destek oluyoruz. Bu desteği yıllardır sürdürüyoruz. Farklı ülkelerden çocuklarımız oldu zamanla. Arada açıp onlara ait fotoğraflara bakıyoruz, bize yazdıkları mektupları okuyoruz. Özellikle Filistinli çocuklarımız olduğunda, haberlerde orada yaşananları izleyince hemen onları düşünüyorum: “Bizim çocuklar iyi mi acaba? Başlarına bir şey geldi mi?” diye. Bu çocuklara genellikle İHH aracılığıyla ulaşıyoruz. İsimleri, bazı bilgileri bize veriliyor. Her ay düzenli olarak maddi destek sağlıyoruz.”

K2, K13 ve K17 infak hadislerini uygulamaya dair gayret içinde olduklarını; ancak bu sürecin sürekli bir çaba gerektirdiğini belirtmişlerdir. K17'nin ifadeleri, Hz. Peygamber'in örneğini alışkanlık haline getirme çabasını göstermesi bakımından dikkat çekicidir: "Peygamber Efendimizin hayatı, infakla ilgili örneklerle dolu ve ben de bunu hayatıma uygulamaya çalışıyorum. Elbette mükemmel bir şekilde değil, ama ne kadar yapabiliyorsam, o kadar uygulamaya gayret ediyorum. Alışkanlık haline getirmeye çalışıyorum."

Benzer şekilde K2, "Keşke her haliyle uygulayabilsek ama yapabildiğimiz kadarını pratiğe dökmeye çalışıyoruz." diyerek bu niyet ve gayreti dile getirmiştir.

Esnaf olan K11 STK gönüllüsü olma sürecini şöyle anlatmıştır: "2018'de eşimle birlikte hacca gittiğimizde dua ettik. Bir gün Afrika ülkelerinden birine gider, orada emekli olunca hizmet ederiz, dedik. Hacdan döndüğümde bana Türkiye Diyanet Vakfı Yıldırım Müftülüğünden gönüllü olmam için teklif geldi. Esnafım, iş yeri işletirim, muhasebesine bakarım ama resmî işler bana uzak. O yüzden önce kabul etmedim, hakkıyla yapamam diye düşündüm. Ama teklif tekrar edilince, eşime danıştım. O da bana dedi ki: "Yapacaksan hakkıyla yap. Tabelada kalmasın." Bu sözü hep aklımdadır. Beş yıldır bu söz aklıma gelir: Tabelada kalmasın. Sonra başladım. Her ay projeler geliyor: "Bir İyilik Bir Fidan", "İçimizi Isıtan İyilik", "Büyüğüne Hürmet Küçüğüne Sevgi" gibi. Yeni doğum yapan anneler için A'dan Z'ye bohçalar hazırlıyoruz. Evlenmek isteyen genç çiftlere çeyiz götürüyoruz. Yardımı sadece para vermek gibi düşünmemek lazım. Ayrıca ihtiyaç sahiplerinin faturalarını, kiralarını ödüyoruz. Öğrencilere burslar veriyoruz. Şehit ailelerini ziyaret ediyoruz. Böyle olaylar çok etkileyici oluyor. Bütün bunları yaparken aslında şunu fark ediyorsun: Peygamber Efendimizin hayatı hep infakla doluydu. Biz de onun izinden gitmeye çalışıyoruz. Elhamdulillah, bu şekilde yaşamak çok şey kazandırıyor insana." Hz. Peygamber'in (s.a.s.) infak anlayışını kendine örnek alan K11, bu bilinçle infak projelerine gönüllü olarak katıldığını ve yaptığı yardımları hakkıyla yerine getirme gayreti taşıdığını belirtmiştir.

İnfaktan bahseden ayet ve hadislerin çokluğu karşısında bireyin sorumluluk hissetmesi gerektiğini vurgulayan K9 ise, bu durumun kendisinde oluşturduğu etkiyi şu sözlerle ifade etmiştir: "Bu tür hadisler ve ayetler sürekli olarak birbirini takip eder. Ben, Bakara Suresi'nin son kısımlarını okuduğumda, Allah'ın bu konuda ne

kadar çok vurguda bulunduğunu görüyorum. Sonunda, üzerimde bir baskı hissediyor ve kendimden bir şeyler infak etmeye çalışıyorum.”

K20 ise ilahiyat öğrenciliği döneminden itibaren hadislerin etkisinde kaldığını, infakla ilgili bir olayın kendisinde derin bir iz bıraktığını ifade etmiş ve “Hayra vesile olan, yapan gibidir.” (Tirmizî, “İlim”, 14) hadisini bu bağlamda hatırlatmıştır.

Yapılan görüşmelerde, katılımcıların büyük çoğunluğunun infakla ilgili hadisleri hayatlarında uygulamaya çalıştıkları görülmüştür. Bazı katılımcılar bu hadisleri doğrudan günlük yaşamlarına yansıttığını belirtirken, bazıları ise çeşitli sosyal sorumluluk projelerinde yer alarak infakı daha planlı bir şekilde sürdürdüklerini ifade etmiştir. Katılımcıların bir kısmı ise infakı bir vefa duygusu ya da sorumluluk olarak tanımlarken, bir kısmı da doğrudan Hz. Peygamber’in infak anlayışını kendine örnek aldığını ifade etmiştir.

2.4.2. İnfak Hadislerinin Katılımcılar Üzerindeki Etkisi

Katılımcılara “infakla ilgili bir hadisin kendilerine ilham verdiği veya hayatlarını değiştirdiği bir an oldu mu” şeklinde soru yöneltilmiştir.

Birçok katılımcı, infakın miktarından ziyade niyetine vurgu yapan “Yarım hurma ile de olsa cehennem ateşinden korunun.” (Buhârî, “Edeb”, 34; “Zekât”, 10; Müslim, “Zekât”, 66) hadisinin kendilerinde derin bir iz bıraktığını ifade etmiştir.

K2 şu sözleriyle hadislerin etkisine dikkat çekmiştir: “Zorda olan kardeşlerimize dokunma fırsatı oldu, özellikle Afrika coğrafyasında. O çocukların gözlerindeki neşeyi, bir bardak su aldığındaki mutluluğunu görmek, hadislerin ve bu uygulamaların ne kadar ehemmiyetli olduğunu gösterdi. Bir bardak su, belki bir tebessümden de mutlu olacaktı ama Efendimiz belirtiyor ya yarım hurmayla bile olsa cehennem ateşinden korunun diyor (Buhârî, “Edeb”, 34; “Zekât”, 10; Müslim, “Zekât”, 66). Yarım hurma olarak buyurduğu, belki o bir bardak suya da tekabül edebilir. O bir bardak suyun, yarım hurmanın başkaları için ne kadar değerli olduğunu görmek çok eşsiz bir imkândı. Özellikle Afrika için.”

Aynı hadise atıfta bulunan diğer katılımcıların görüşleri şu şekildedir: K6: “Yarım hurma hadisi beni çok etkilemiştir. Bazen miktarı küçümseyerek elimizdeki

az miktar meblağı veya düşük değerde bir eşyayı paylaşmaktan imtina ediyoruz. Söz konusu hadis-i şerif, yapılacak iyiliğin küçümsenmemesi gerektiğini bana hatırlatıyor.”

K11: “Tabii ki çok fazla hadis ve örnek var bu konuyla ilgili. Mesela, “Komşusu açken tok yatan bizden değildir.” (Ahmed b. Hanbel, 1992, 1/55; Hâkim en-Nîsâbûrî, 1992, 4/183) hadisi benim için çok etkileyici. Aynı şekilde “Yarım hurma ile de olsa cehennem ateşinden korunun.” (Buhârî, “Edeb”, 34; “Zekât”, 10; Müslim, “Zekât”, 66) hadisi de çok dikkat çekici. Peygamber Efendimizin yaşantısına baktığımızda zaten infakla iç içe bir hayat görüyoruz. Bir hurmayı bile ikiye bölüp yarısını veriyor, yarısını kendisine ayırıyor. Bu hadisi düşündüğümde çok etkileniyorum. Yani bazen biz büyük yardımlar yapınca mutlu oluyoruz ama Peygamberimiz, bir hurmanın yarısıyla bile infak yapılabileceğini gösteriyor. Allah Teâlâ, küçük bir şeyden bile hoşnut oluyor. Bu çok etkileyici.”

Bazı katılımcılar ise Hz. Peygamber’in ve sahâbîlerinin infak anlayışını, hayat tarzlarını örnek aldıklarını şöyle ifade etmişlerdir:

K5: “Peygamber Efendimizle Hz. Osman (r.anha.) arasında geçen bir olayı hatırladım. Hz. Osman’ın Tebük Seferi sırasında Peygamber Efendimizin “Kim bu zorluk ordusunu cennet karşılığında donatır?” (Buhârî, “Vesâyâ”, 33) sorusuna defalarca “Ben, Ya Resulallah!” diyerek karşılık vermesi infaka çok güzel bir örnek gerçekten. Hz. Osman, zaten birçok şeyini infak etmiş olmasına rağmen tekrar tekrar bu çağrıya icabet etmiştir. Bu örnek, infakın yalnızca bir kez yapılan bir yardım olmadığını, devamlılık gerektirdiğini gösteriyor aslında.”

K15: “Peygamber Efendimizin hayatı da bu doğrultuydu. Biz de O’nun izinden giderek yardımda bulunuyoruz.”

K16: “Sadakaların en faziletlisi, sana içinde kin duygusu besleyen akrabaya verilen sadakadır (Ahmed b. Hanbel, “Müsned”, 5/416) hadisi benim için çok önemli.” şeklinde cevap vermişlerdir.

Hz. Peygamber’in (s.a.s.) örneğine dikkat çeken bir diğer yorum K18’e aittir: “Hz. Peygamber Rabbinden ne gördüyse onu yaşadı. Kim onun evine gelip de aç kalktı? Misafiri geldiğinde kendisinin bir öğün yemeği varsa bile onu başkasıyla paylaştı.” Benzer şekilde K19 da: “Efendimiz bizim için her zaman yol gösterici. Onun her halinden etkileniyoruz tabii ki.” demiştir. K20 ise sürekliliğe vurgu

yapmıştır: “Asıl mesele istikamet. Eğer bu hadisleri hayatımıza yedirebiliyorsak, onları yaşantımıza taşıyabiliyorsak, bence en büyük değişim budur. Asıl güzellik de burada zaten.”

Bazı katılımcılar ise doğrudan bir hadisi hatırlamadıklarını veya hayatlarını değiştiren belirgin bir etkisinin olmadığını dile getirmişlerdir.

K9: “Ayetler ve hadislerde belirtilen mükâfatlar, infak yapmaya olan motivasyonumu artırıyor. Ancak, spesifik olarak hayatımı değiştirdiğini söyleyebileceğim bir örnek aklıma gelmedi.” derken K8, K12 ve K17 ve K18 böyle bir hadis hatırlayamadıklarını belirtmişlerdir. K14 ise vefa borcu hissettiğinden yardım faaliyetlerinde bizzat bulunduğunu aktarmıştır.

İnfak hadislerini uygulamaya geçirmede yetersiz kaldığını düşünen K1’in ifadesi ise şöyledir: “Evet. Bir hadis-i şerif vardı. Peygamberimiz (s.a.s.) eve geliyor, eşi Hz. Âişe’ye (r.anha.) kurban etini ne yaptın diye soruyor. Hz. Âişe de ya Resulullah bir kürek kemiği hariç hepsini infak ettim diyor. (Tirmizî, “Sıfâtü’l-Kıyâme”, 33). Bu hadis beni çok etkiler ve hayatımın şiarlarından birisidir. Verdiğim benimdir. Yanıma kalan, yediğim, biriktirdiğim bana ait değildir. Ne verdiysem bana ait olan odur. Günümüzde kesilen kurbanlar ne yazık ki bir sonraki kurban bayramına kadar dolaplarda tamamen kendi nefsi için bekletiliyor. Hâlbuki verdiğimiz bizimdi. Kurbanın amacından uzaklaşmış oluyoruz bu şiarlardan uzaklaştıkça Rabbinden ve Peygamberinden uzaklaşmış oluyorsun. İnsanlar Rablerinden uzaklaştılar, nefislerine döndüler, dünyayı gayeleri edindiler ahiretleri sanki durup geçecekleri bir güzergâh gibi gördüler. Hâlbuki dünyaydı gelip geçecekleri yer.”

2.4.3. İnfakın Gündelik Hayata Yansıması

Katılımcılara “Kim bir müminin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir.” (Buhârî, “Mezâlim”, 3; Müslim, “Birr”, 58) hadisini yaşatan, infak ve yardımlaşma ruhunun yaşandığını hissettiğiniz bir durum oldu mu?” şeklinde bir soru yöneltilmiş ve bu bağlamda kişisel gözlem ve tecrübelerini aktarmaları beklenmiştir.

Birçok katılımcı, hayatlarında bu hadisin doğrudan ya da dolaylı olarak tecelli ettiğini belirtmiş, yapılan iyiliklerin, zamanla karşılığını bulduğunu vurgulamıştır. K7'nin anlattıkları bu konuda oldukça dikkat çekicidir:

“Evet, bu hadisin tecellisini hissettiğim çok güzel olaylar yaşadım. Bir keresinde bir kardeşimiz itikâftayken, başka bir kardeşimizin acil bir ihtiyacı doğdu. İtikâfını bozup o kardeşimizin ihtiyacını gidermeye gitti ve döndüğünde bu hadisi hatırlattı. Allah onun itikâfını kabul etsin, biz buna inanıyoruz çünkü dualarının kabul olduğunu hayatımızda gördük.” Aynı katılımcı, kendi yaşadığı bir başka örneği paylaşarak şöyle demiştir: “Kendi hayatımda da benzer bir durum yaşadım. Bir arkadaşım bana olan borcunu gönderdi. Tam o sırada yanımda oturan başka bir arkadaşım çok sıkıntıdaydı ama bana söyleyemiyordu. İçimden sürekli bir ses gelen parayı ona vermemi söylüyordu. Eğer bu arkadaşımın ihtiyacı varsa, ona vermemi sağla ve benim de ihtiyacımı gider diye dua ettim içimden. O sıralar bir dikiş makinesi almak istiyordum ama gücüm yetmiyordu. Allah'ım bana taksitle verecek bir kulun yok mu diye dua ediyordum. Arkadaşıma borcunu verip veremediğini sordum, çok istediğini ama yapamadığını söyledi. Ben de “Al bunları senin olsun” dedim. O ağlamaya başladı. Ben de çok tuhaf oldum ve “Allah'ım ben bilmeden bana böyle bir iyilik yaptırdın ya, sana hamdolsun” dedim. Eve geldim. Ertesi gün kahvaltıya hocama gidecektim. Aklım hep o dikiş makinelerindeydi. Bir atölyenin önünden geçerken bir makine gördüm. İçeri girdim. Taksitle makineyi bana verdiler. Şu an taksitim hala devam ediyor. Bakın, makine almamda bana kolaylık nasip oldu ve diktiklerimle bana bir rızık kapısı oldu. Ben bu dikişi öğrendiğimde dedim ki Allah'ım, ben de garipleri, yetimleri, dulları giydireyim. Hem kazanayım hem kazandığımdan infak edeyim, kendi yetimimi de geçindireyim. Kimseye muhtaç olmayayım. Sen giydir ki Allah da seni giydiresin. Sen ver ki Allah da sana versin. Sen iste ki Allah da seni istesin. Meğer o arkadaşım gece namazlarında hep bana dua etmiş. O makine bana nasip oldu. Benim de işim böyle halloldu.”

K12 de infakın bazen dua ile bazen moral olarak döndüğünü ifade etmiştir: “İnsanlara sürekli yardımcı oluyoruz, onların duasını alıyoruz. Bu dualar, zamanla sana o kadar güzel yansır ki, sıkıştığın, zorlandığın bir anda işler bir şekilde kolaylaşır.”

Bu düşüncüyü destekleyen bir başka anlatım STK çalışanı K14'e aittir: “Çalıştığım kurumda, müminlerin ihtiyaçlarını giderme konusunda ciddi bir gayret

gösteriliyor. Bunu, bir nefer olarak elimizden geldiğince sahada ve masa başında uyguluyoruz. Kişisel olarak da hayatımda bu hadisi gerçekten yaşadığım anlar oldu. Örneğin, hasta bir kızım var. Galatasaray'ı kazandı ama gidemedi. Tedavi süreci devam ediyor. Bu süreçte birçok yerden dualar alıyorum. Özellikle Nijer'deki çocuklardan kızım için dua etmelerini istemiştim. Elhamdulillah, bu dualar gerçekten çok etkili oldu. Her şeyin tıkandığı anlarda, bir fırsat çıkıyor ve yol açılıyor. Bunun her zaman hayır dualarıyla olduğunu düşünüyorum.”

Benzer biçimde K8 de, yaptığı yardımlar neticesinde aldığı duaların etkisini şöyle ifade etmiştir: “Suriye'den çok yoğun bir göçün olduğu dönemde elimden geldiğince, gücüm yettiğince o insanlara yardımcı olmaya çalıştım. Onlardan da hiçbir beklentim yoktu. Yıllar geçti. Bir gün ağır bir damar ameliyatı geçirdim. Saatlerce süren bir ameliyat, 23 gün boyunca komada kalmışım. Doktorlar ne gerekiyorsa yaptılar, Allah razı olsun. Ama ben biliyorum, beni ayakta tutan sadece tıbbi müdahale değildi. O günlerde Suriyelilerin benim için ettiği duaların etkisini derinden hissettim. Belki onların içten, yürekte çıkan duaları doktorların müdahalesinden daha etkili oldu.” K8 in bu cevabı infakın sadece maddiyata bağlı olmadığını göstermektedir.

K11, infakın maddi ve manevi karşılığının hayatında açık şekilde gördüğünü belirtmiştir: “Yardım ettiğinde kendi sıkıntının hafiflediğini hissediyorsun. Mesela evin işleri birden yoluna giriyor, iş yerinde kazancın artıyor, aldığın tarla değerlendiriliyor. Bunlar Allah'ın bereketi ve yardımların karşılığı. Sadaka, hem başımıza gelecek olumsuzlukları engelliyor hem de yaşamımıza bereket katıyor.”

STK gönüllüsü K18 erzak dağıtırken yaşadığı bir olayı şu sözlerle anlatmıştır: “Bir gün araba ile erzak dağıtırken başka bir arabayla tam çarpışma noktasına geldik. Amca bağırmaya başladı. Dedim amca ezana iki dakika var. Erzak dağıtıyorum. Hakkı helal et, yetişmem gereken evler var. Ertesi gün beni aradı. Getirdi 400 bin TL'yi bıraktı, arkasını döndü gitti. Mademki sen Allah rızası için sustun, biz de Allah rızası için bizdeki emaneti Allah yoluna verelim dedi gitti.” Katılımcı yardım faaliyetlerinin kendisinde derin bir huzur sağladığını belirterek açıklamasına devam etmiştir: “Gündüz kendi işimi yapıyorum ama asıl işim akşam yardım işlerine koştururken başlıyor. Uyuşturucu kullanan gençlerle sabaha kadar konuşuyorum, sohbet ediyorum. Onları da güzel işlere dâhil etmeye çalışıyorum. O anlarda ruhum huzur buluyor. Çünkü mesele sadece erzak taşımak değil, insan kazanmak.

Ayrıştırmak değil, kucaklamaktır.” Katılımcının sözleri, yardımın gerçek anlamının sadece ihtiyaç gidermek değil merhamet, şefkat, anlayış olduğunu göstermektedir. Özellikle “insan kazanmak, ayrıştırmak değil kucaklamaktır” ifadesiyle, günümüz toplumunun ihtiyaç duyduğu bir noktaya temas etmiştir. Katılımcının bu yaklaşımı, Hz. Peygamber’in infak ve sosyal yardım anlayışıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Nitekim Hz. Peygamber sadece muhtaçlara mal vermekle kalmamış, hasta ziyaretinden yetimlere sahip çıkmaya, kırgın gönülleri onarmaya kadar insan ilişkilerinde şefkati esas almıştır.

K2, bir insanı yalnızlıktan, uzaklık hissinden kurtarmakla, onu sofraya dâhil etmekle de infak yapılabileceğini belirtmiştir: “Oldu tabii ki. Böyle insanlar çok var elhamdulillah memleketimizde, şehrimizde. Güzel insanlarla tanışma imkânımız oldu. Bu buyrukları hayatına düstur edilmiş insanlardı bunlar. Özellikle öğrencilik dönemimizde sayısız öğrenciye burs verenler vardı. Herhangi bir menfaat beklemedim. Ama öğrenciliğimizde mahallede tanıdığımız amcalar da olmuştu. Mütemadiyen bu amcalar bizleri toplar, evine götürür, yemek ikram ederlerdi. Şimdi diyeceksiniz siz aç mıydınız? Biz aç değildik ama bir aileden uzaktık, bir ev yemeğinden uzaktık. Yurtta kalıyorduk. Yurtta elhamdulillah yemeğimiz vardı ama bir ailenin uzaklığını, hasretini çekiyorduk. Bir ev yemeğinin belki hasretini çekiyorduk. O amcaların da elinden o geliyordu. Hanım teyze bizlere sofrayı kurup orada ikram ediyorlardı. Aile sıcaklığını bize hissettiriyorlardı. Belki onların da farklı ihtiyaçları bu şekilde karşılanmıştı Hak Teâla tarafından.”

Allah’ın yardımıyla ihtiyacın giderildiğini belirten K17’in yanıtı şöyledir: “Yetim çocuklar için 8.000 TL gerekiyordu. 6.000 tamamladık ama 2.000 eksik kalmıştı. O gün, kapı çaldı ve bir amca 2 bin lira zekât vereceğini söyledi. Aynı gün ihtiyacımız olan para tamamlandı. Bu durum, Allah’ın yardımının ne kadar çabuk geldiğini bana bir kez daha gösterdi.”

K13 ise infakı “karz-ı hasen” anlayışıyla yorumlamıştır: “Efendimizin mübarek sözlerinin her biri bizim için çok kıymetli, çok derin. Mutlaka her duyuşumuzda da farklı farklı hislerle etkileniyoruz. Rabbim, her biriyle amel etmeyi de nasip etsin. Bakara Suresi’nde Rabbimiz şöyle buyuruyor: *“Kim Allah’a güzel bir borç verirse, Allah bunu fazlasıyla öder. Ayrıca ona pek değerli bir ödül de vardır.”* (el-Bakara 2/245). Allah Teâlâ, yaptığımız infak için “karz-ı hasen” diyor. Allah’a borç vermek olarak tanımlıyor. Bu, bizi derinden etkileyen bir noktadır. Aslında

bunu hayatımızın birçok alanında da mutlaka fark etmişizdir. Biz bir infak yaparız ve mutlaka çok zaman geçmeden, kısa bir süre sonra yeri muhakkak fazlasıyla dolar. Allah, kuluna borçlu kalmaz.”

Diğer bazı katılımcılar ise bu tür olaylara dolaylı biçimde değinmiş, genel olarak toplumda bu ruhun yaşatıldığını düşündüklerini ifade etmiştir. K4: “Sıkıştığımız an, elhamdülillah, Rabbim yolluyor. Öyle güzel kapılar açıyor, güzel insanlarla karşılaşıyoruz.” demiştir. K10 ise şunu söylemiştir: “Ben vermeye niyetlendiğimde yeri bir şekilde doluyor. Bunu çok yaşadım.” K15 de aynı düşüncüyü desteklemiştir: “Bir insanın sıkıntısını giderdiğinde, Allah da o kişinin sıkıntısını gideriyor. Az sadaka çok bela def eder” derler ya, belki de hayatımızda birçok sıkıntıdan dönüyoruz ama bunun farkına varamayabiliyoruz. Örneğin, camiye atılan bir lira, ya da bir çocuğun mutlu edilmesi... Miktar değil, niyet önemli. Allah, bir şekilde başka zaman bizi sıkıntılardan kurtarır.”

Sonuç olarak, katılımcılar tarafından yardımın sadece maddi değil, manevi boyutlarıyla da algılandığı, infakın karşılığının bazen rızık, bazen sağlık, bazen de iç huzur olarak geri döndüğü aktarılmıştır.

2.4.4. Günümüzde İnfak Hadislerinin Yeri

İnfak hadislerinin toplum üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu değerlendirmek amacıyla katılımcılara “İnfak hadisleri günümüz toplumunda yeterince biliniyor ve uygulanıyor mu?” sorusunu yönelttik.

Katılımcıların büyük çoğunluğu infakla ilgili hadislerin toplumda yeterince bilinmediğini ve bu bilgilerin pratiğe dönüşmediğini düşünmektedir. K1’in “Uygulansaydı bu halde olmazdık.” şeklindeki açıklaması bu düşüncüyü özetler niteliktedir. Aynı minvalde K4, K7, K8, K10, K14, K15 ve K18 de infak hadislerinin tam manasıyla bilinmediğini ve uygulanmadığını açıkça ifade etmiştir.

Bazı katılımcılar, modern yaşam tarzının ve şehirleşmenin infak kültürünü zayıflattığını ifade etmişlerdir. K4 şu sözlerle, infak kavramının ayet ve hadislerde taşıdığı anlamın halk tarafından yeterince bilinmediğini belirtmiştir: “İnfak hadisleri yeterince bilinmiyor ve uygulanmıyor bence. İnsanlar yardımlaşma kelimesini anlayabiliyor ama infak dendiğinde bunun ne anlama geldiğini, ayetlerde ve hadislerde nasıl bir öneme sahip olduğunu bilmiyorlar. Oysa infak, sadece birine

yardım etmekten çok daha geniş ve derin bir kavram. Talha b. Ubeydullah'ın, Hz. Ebu Bekir'in infak anlayışıyla yaptıkları fedakârlıkları düşündüğümüzde, bugünkü yardımlaşma algısının ne kadar yüzeysel kaldığını görüyoruz. Günümüz insanı geçim telaşına düşmüş durumda. Bu sadece maddi anlamda değil, zaman konusunda da geçerli. Hayat hızlanmış, zaman yetmiyor gibi hissediyoruz. Eskiden insanlar sabah namazından sonra günü verimli geçirir, sünnetleri hayatlarına dâhil ederlerdi. Sünnete bağlı kalmak sadece dinî bir mesele değil, aynı zamanda daha sağlıklı ve huzurlu bir yaşamın da anahtarıydı. Ama şehirleşme, büyüme, modernleşme derken birçok değerden koptuk. Özellikle büyük şehirlerde komşuluk ilişkileri yok denecek kadar azalmış durumda. İnsanlar yan dairelerinde kimin yaşadığını bile bilmiyor. Mesela çalışan biri eve döndüğünde, komşuları onun yorgunluğunu fark ediyor ama artık kimse “Bugün ona bir tabak yemek götüreyim, mutlu olur” diye düşünmüyor. Mutlu etmeyi de unuttuk. İnsanların yüzleri asık, kimsenin tahammülü kalmamış. Trafikte, sokakta herkes gergin ve agresif. Toplum olarak zor bir dönemden geçiyoruz. Rabbim hayra çıkarsın, yardımcımız olsun.” Komşuluk ilişkilerinin zayıflaması, sünnet anlayışından uzaklaşma ve hayatın hızla akması gibi etkenler, katılımcı tarafından bu kültürel kopuşun sebepleri arasında gösterilmiştir.

Toplumun vicdanlı yapısına işaret eden K6 gibi bazı katılımcılar, Anadolu'nun birçok yerinde infak ve yardımlaşma örneklerinin yaşandığını; ancak şehir hayatında bu duyarlılığın giderek azaldığını belirtmiştir. Benzer bir kanaat dile getiren K19, infak hadislerinin doğrudan bilinmese bile, İslam'ın yardımlaşmaya dair genel mesajlarının toplumda karşılık bulduğunu; ancak bireylerin ibadetlerin yalnızca şekli yönlerine odaklandığını ifade etmiştir: “Hadis olarak değilse bile, yardımlaşmanın ne olduğunu herkes biliyor. İnsan hadisi bilmeyebilir ama onun sevap olduğunu, İslam'ın bunu emrettiğini bilir. O bilinç var. İnsanlar bir şeylerin bilincinde ama uygulamada sıkıntı var. Herkes kendi nefesine göre yaşıyor çünkü. Biz kulluğu sadece namaz, oruç, hac, zekât sanıyoruz. Oysa insanın topluma ne gibi bir faydası oluyor? Çevresine İslami yaşantısıyla nasıl örnek oluyor? Ahlâk, davranış, infak... Bunların hepsi ayrı bir boyut ve biz, o boyutu toplum olarak ihmal ediyoruz.”

K10'un yanıtı da benzer şekildedir: “Bence infakla ilgili hadisler tam olarak bilinmiyor ama yine de atasözü gibi halk arasında yaşıyor bazı ifadeler. Mesela “az sadaka çok belayı def eder” derler. Bu halk arasında yaygındır. Yine de yeterince

bilinip uygulanmadığını söyleyebiliriz. Eğer gerçekten Peygamber Efendimizin hassasiyetiyle yaşansaydı, bu kadar muhtaç insan olur muydu? Bazı insanlar elinden geleni yapıyor ama öyle zenginler var ki zekâtını bile vermiyor, sadaka beklemek zaten hayal gibi. Vermek zor bir şey, bilinç olmayınca iyice zorlaşıyor. Kapitalist sistem de insanı sadece kendini düşünen bir hale getirdi. Artık insanlar, benim sorumluluğum değil diye bakıyorlar.”

Teknolojinin ve değişen çağın etkisine dikkat çeken K15: “Yeterince bilinmiyor. İnsanlar değişiyor, teknoloji çağı hızla ilerliyor ve bu değişimle birlikte insanlar robotlaşmış gibi oluyor, çok farklı bir hal alıyorlar. Tam anlamıyla bilinmediği için uygulamada da sıkıntı yaşanıyor, diye düşünüyorum.”

Bazı katılımcılar ise infakla ilgili hadislerin belli zamanlarda gündeme geldiğini; ancak bu bilginin kalıcı bir etki oluşturmadığını belirtmektedir. Örneğin K2, Ramazan ayı gibi özel zamanlarda bu hadislerin hatırlandığını, fakat bunun daha çok maddi yardım çağrılarıyla sınırlı kaldığını ifade etmiştir: “Yani belki biraz daha gündeme getirilebilir ama bilindiği kanaatindeyim. Özellikle Ramazan ayı gibi aylarda, mukaddes gecelerde bunlar daha çok gündeme getiriliyor. Hayır kurumlarımız bunları hatırlatılıyor. Özellikle de imamlar Cuma hutbelerinde Allah razı olsun böyle pek çok infak hadisini cemaatle paylaşma gayreti içindeler. Ezber olarak bunlar var ama uygulanıyor mu dersiniz, bu infak hadisesinin sadece maddiyata dayalı olmadığını insanlara aktarmak lazım. Cuma hutbelerinde talep edilenler tamamen maddiyata dayalı. Bunun sadece paraya, maddiyata bağlı olmadığını aktarmak lazım.” Benzer bir yaklaşım K9’a aittir: “Gitgide daha çok maddeci bir yaşama doğru evrildiğimiz için infakla ilgili hadisler yeterince bilinse de bunun amelde bir karşılığı olmuyor.”

K11 ve K12, infakla ilgili bilgilerin günümüzde daha erişilebilir hâle geldiğini; ancak bu bilgilerin içselleştirilip davranışa dönüşmesi için örneklige ve yaşantıya ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada din görevlilerinin örnekligi, vaazların sürekliliği ve davranışla desteklenen eğitim süreçlerinin önemi ön plana çıkmaktadır. K12, bu konuda imamların sadece sözle değil, fiilî olarak da örnek olması gerektiğini belirtmiştir: “İnsanlar infakla ilgili bilgileri biliyor, çünkü her şeye ulaşmak artık çok kolay. Ama asıl sorun, bu bilgilerin yaşanmaması ve örneklilik eksikliği. İmamlar ve dinî önderler infak konusunda örnek olmazsa, halk da uygulamıyor. Vaazlarda insanlar duyulanıp yardım etmek istese de camiden çıkınca

o duygu azalıyor. Yeterince yaşanmadığı ve örnek olunmadığı için infak hadisleri toplumda istenilen düzeyde uygulanmıyor.”

Yapılan görüşmelerden anlaşıldığı üzere, infak hadislerinin yeterince uygulamaya dökülemediği konusunda katılımcıların ortak kanaati olduğu görülmektedir. Bilgiye ulaşmanın kolaylaştığı bir zamanda uygulamanın zayıf kalması, dinî bilgi ile dinî yaşantı arasındaki kopukluk olduğuna işaret etmektedir.

2.5. Toplumsal Boyut

Bu başlık altında katılımcılara infakla ilgili hadislerin birey ve toplum üzerindeki etkileri, bu hadislerin günümüzün sosyal ve ekonomik şartlarında nasıl anlaşılması gerektiği ve toplumsal sorunlara ne tür çözümler sunabileceği sorulmuştur. Ayrıca, aile, okul, cami gibi kurumların sorumlulukları ile ekonomik krizler veya doğal afetler gibi olağanüstü durumlarda bu hadislerin nasıl bir rehberlik sağlayabileceği hususunda da görüşleri alınmıştır.

2.5.1. İnfakla İlgili Hadislerin Birey ve Toplum Üzerindeki Etkileri

Bu çerçevede katılımcılara ilk olarak “İnfakla ilgili hadislerin birey ve toplum üzerindeki etkileri hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

Bazı katılımcılar, infak hadislerinin gerçek anlamda anlaşılabilmesi için öncelikle Hz. Peygamber’in (s.a.s.) hayatının iyi kavranması gerektiğini vurgulamışlardır. K1’in bu konudaki görüşü şöyledir:

“İnfakın anlaşılabilmesi için önce Peygamber Efendimizin bilinmesi lazım. Bugün belli düzeyde dinî hassasiyeti olanlar bile tam anlamıyla infak mevzusunda Hz. Peygamber’in yolunu takip edemiyorlar. Peygamber Efendimizin hayatı zaten infak temeli üzere kuruluydu. Yani o bir komutandı, reis-i cumhurdu. Hiçbir zaman halkı açken kendisi tok durmadı. Halk açsa kendisi de aç kaldı. Ganimet paylaşılacaksa bunu halkıyla beraber paylaştı. Birisi yemeğe davet ettiğinde orada bulunanlarla beraber davete icabet etti; çünkü derdi sadece kendisi değildi. Hadis ve sünnet birbiri ile hiçbir zaman çelişmedi. Peygamberimizin söylediği sözler, hayatında her zaman birebir uyguladığı şeylerdi. Günümüzün en önemli problemlerinden biri de insanların tutarsız olması ve zengin fakir uçurumunun

artması diye düşünüyorum. Biz Peygamber Efendimizi doğru bir şekilde anlayabilirsek toplumdaki birçok sorun çözülür.”

Benzer şekilde K15 de, infak hadislerinin yeterince bilinmediğini ifade etmiştir: “Evet, bu hadislerin insanlara etkisi olduğunu düşünüyorum. İnsanlar bu hadisleri bildiği için yardım ederken daha dikkatli, daha yardımsever oluyorlar. Ama bu hadisler yeterince biliniyor mu dersenez, bence hayır. Çünkü Arapça bilen, dinî kaynaklara doğrudan ulaşabilen bir toplum değiliz. Peygamber Efendimizi de yeterince tanımıyoruz. Eğer toplum gerçekten O’nu tanıyıp sünnetine tabi olsaydı, şu an bu durumda olmazdık.”

Günümüzde infakla ilgili hadislerin toplum üzerinde arzulanan etkiyi göstermemesini, dinî bilginin yüzeysel kalmasına bağlayan K4, bu konuda dikkat çeken bir yorumda bulunmuştur: “Günümüzde yardımlaşma ve infak var, hatta toplum olarak merhamet duygumuz oldukça baskın. Ancak, insanlar çoğu zaman bu yardımları bilinçsizce yapıyor. Ne için yaptıklarını, infakın gerçek anlamını ve getirdiği manevi kazanımları tam olarak bilmiyorlar. İnsanlar infak ettiklerinde Allah rızası için yaptıklarını söylüyorlar ama aslında bunun arkasındaki hikmetlere, ayet ve hadislere ne kadar vakıflar? Bu noktada ciddi bir eksiklik olduğunu düşünüyorum.”

Toplumda infak uygulamalarının genel anlamda var olduğu; ancak bunun çoğu zaman bilinçli bir şekilde değil, kültürel alışkanlıklarla sürdürüldüğü düşünen diğer bir katılımcı K10 ise şu değerlendirmeyi yapmıştır: “İnfakla ilgili hadisler toplumumuzda bir ahlâk olarak yer etmiş durumda. Özellikle Osmanlı’dan miras kalan bir yaşam tarzı içerisinde, yardımlaşma ve paylaşma kültürü hâlen devam ediyor. İnsanlar gerçekten çok cömert; birine yardım etmek için çabalayan, elinden geleni yapan pek çok kişi var. Fakat bu davranışların ne kadar bilinçli bir şekilde, doğrudan hadislerden beslenerek yapıldığını sorgulamak gerek. Çoğu zaman insanlar bu davranışları ‘bu hadiste şöyle deniyordu’ diyerek değil, ailelerinden gördükleri, toplumsal normlar içinde edindikleri alışkanlıklarla sürdürüyorlar. Bu kötü bir şey değil elbette, ama dinî bir bilinçle, niçin infak ettiğini bilerek yapmak infakın toplum üzerindeki etkisini arttırır muhakkak.”

K7 ise hadislerin teşvik edici etkisine değinmiş ancak uygulamada bazı sorunlar olduğunu belirtmiştir: “İnfakla ilgili hadisler hem bireyde hem toplumda öyle güzel etkiler bırakıyor ki, insan yaşadıkça daha iyi anlıyor. Toplumda da

insanlar birbirlerine hadislerle teşvik ediyorlar. ‘Bak hadis-i şerifte şöyle denmiş, biz de yapalım’ diyorlar. Özellikle Kur’an kurslarında çok duyuyorum bunu. Ama mesele sadece okumak değil, yaşamak. Sahâbiler gibi. Onlar hadisleri okuyup geçmediler, hayatlarının merkezine koydular. İşte asıl etki de orada başlıyor. Hadisi yaşadığın zaman hem sen değişiyorsun hem çevren. O yüzden infak sadece mal vermek değil, nefesini bile Allah için harcamaktır. Bu bilinç yayıldıkça toplum da güzelleşiyor.” Aynı düşünceyi paylaşan K12, örneklik boyutuna dikkat çekmiştir: “Hadislerin etkili olabilmesi için önce bizim içselleştirmemiz, uygulamamız gerekiyor. Sadece söylemekle kalmayıp örnek olmak, insanları davet etmek gerekiyor. Biz bir proje yapınca, yardım edince çevremizdeki insanlar da etkileniyor, onlar da katılıyor. Yani hadislerin birey ve toplum üzerindeki etkisi, bizim onları ne kadar yaşadığımızı bağlı. Uygulamazsak sözler havada kalıyor.”

K18’in düşünceleri de yukarıda zikrettiğimiz fikirler ile paralellik göstermektedir: “Hâl ehli olmak lazım, kâl ehli olmayın. Yani bildiklerini yaşamak önemli. Eğer hadisleri gerçekten hayatımıza geçirirsek, hem bizi hem toplumu etkiler. Çünkü insan hâliyle örnek olur. Yaşayan biri olursanız çok fazla konuşmanıza gerek kalmaz, hâlinizle anlatırsınız zaten. Peygamber Efendimiz de bu şekilde yaşamıştır.”

Bu doğrultuda K16 da infakla ilgili hadislerin bir yol gösterici olduğunu ifade etmiştir: “İnfakla ilgili hadisler, kişilerin malından yapacakları yardımların nasıl ve ne şekilde yapılması gerektiğini, bu toplumsal yardımlaşmanın en güzel şekilde nasıl gerçekleştirileceğini bize gösteriyor.”

K9 ise, infakla ilgili ayet ve hadislerin kaynaklarda oldukça sık yer aldığına dikkat çekmiş; ancak bu kadar vurgulanmasına rağmen toplum üzerindeki etkisinin yeterince hissedilmediğini belirtmiştir: “İnfakla ilgili hadislerin birey ve toplum üzerindeki etkilerine baktığımızda, o kadar sık ve çok bahsedildiğini görürüz ki, *Riyâzu’s Sâlihîn* gibi bir hadis kitabını okuduğumuzda ya da Kur’an-ı Kerim’e baktığımızda, Allah-u Teâlâ’nın infaktan gerçekten çokça bahsettiğini görebiliriz. Ancak, tedebbür eksikliğimizden dolayı, bu ayetler ve hadislerin toplum üzerindeki etkisi pek görülmemektedir. Artık infak, vicdani bir meseleye dönüşmüş durumda. Toplum olarak infak anlayışımız, yolda karşılaştığımız dilencilere verdiğimiz 3-5 liraya indirgenmiş durumda.”

İnfakın toplumsal barış ve sosyal adaletin sağlanmasında vazgeçilmez bir araç olduğunu vurgulayan K13 ise, “Zekât ve sadaka, birer infak çeşididir. Bu da toplumsal barışın ve huzurun sağlanmasında temel amaçlardan biridir. Zekât ve sadaka, malı temizlediği gibi toplum içerisindeki zengin ve fakir arasındaki dengeyi de sağlar. Bütün imkân sahipleri kendi adlarına infak müessesesini çalıştırsalar, muhakkak ki o toplumda hiçbir fakir ve ihtiyaç sahibi kalmayacaktır.” diyerek bu görüşünü tarihsel bir örnekle de desteklemiştir. Emevî Halifesi Ömer bin Abdülaziz dönemine atıfla, o dönemde zekât ve sadaka verilecek ihtiyaç sahibi kalmadığı yönündeki rivayetleri hatırlatarak infak bilincinin kurumsal düzeyde işlediği bir modelin mümkün olduğunu ifade etmiştir.

İnfak hadislerinin bireyler üzerindeki etkilerinden biri de empati ve kardeşlik duygularını güçlendirmesi yönündedir. K2 şu ifadelerle yer vermiştir: “Bu hadisler her şeyden önce toplumun içerisinde empati duygusunu geliştiriyor. İtikadımızın sadece ibadet merkezli olmadığını, hayatın her alanına temas ettiğini de gösteriyor. Sosyal dayanışmayı desteklemesi açısından infak hadisleri güzel bir örnek bizim için. İki ilişkiler kuruyoruz birbirimizle. İnsanların birbirini tanımaya da vesile oluyor aynı zamanda. Belki hiç yan yana gelemeyeceğimiz, ismini bilemeyeceğimiz insanlarla bu sayede tanışmış oluyoruz.”

Benzer şekilde K3 ve K6 da infak hadislerinin toplumda kaynaşmayı sağladığını belirtmiştir. Bu doğrultuda K14, infak hadislerinin hakkıyla uygulanması durumunda hem psikolojik hem de sosyolojik düzeyde birçok sorunun çözülebileceğini belirtmiştir. Ona göre, bu hadisler insanları empatiye ve dayanışmaya yönlendirmekte; ancak tam anlamıyla hayata geçirilemediği için toplumsal düzeyde hâlâ bazı sıkıntılar yaşanmaktadır.

İnfakı yardımlaşma aracı gördüğü gibi tebliğ vazifesi olarak gören STK gönüllüsü K11, infakla ilgili hadislerin hem bireyler hem de toplum üzerinde etkili olduğunu ve bu hadislerin saha çalışmalarında karşılaşılan insanlarla doğrudan bir rehberlik işlevi gördüğünü ifade etmiştir. Yardım faaliyetleri esnasında insanlara Hz. Peygamber’in (s.a.s.) infaka dair teşviklerini hatırlattığını aktarmıştır.

İnfakın anlatılması ve doğru anlaşılması gerekliliğine dikkat çeken bir diğer katılımcı olan K17, insanların zaman zaman infakla mallarının eksileceğini düşündüğünü, oysa bunun bir kayıp değil, aksine bir kazanç olduğunu ifade etmiştir.

Bu nedenle infakın öneminin sürekli gündemde tutulması gerektiğini vurgulamış; özellikle cuma hutbeleri ve cami vaazlarında bu mesajların sıkça verilmesinin, toplumdaki infak bilincini artıracığına inandığını belirtmiştir. K18 de aynı doğrultuda, infak hadislerinin doğru bir şekilde anlatılması hâlinde toplumda önemli bir farkındalık oluşacağını dile getirmiştir.

K19 ise Hz. Peygamber'in örnekliliğini bir hayat tarzı olarak gören insanların bu bilinçle topluma yön verdiğini ifade etmiştir: “Efendimizin hadisleri ve hayatı, bireyler üzerinde hâlâ güçlü bir etkiye sahip. Elbette herkes bu etkiyi aynı derecede hissetmeyebilir ama özellikle son zamanlarda Peygamberimizin hayatına dikkatle bakan, onu örnek almaya çalışan, onun gibi yaşamaya gayret eden insanlar olduğunu görüyoruz. Bu durum sadece geleneksel bir alışkanlık değil; aksine bilinçli bir tercihe, bir bağlılığa dayanıyor. İnsanlar ‘O bizim Peygamberimizdi, çok hayırseverdi, biz de onun ümmeti olarak onun gibi olmalıyız’ diyerek bir sorumluluk hissediyorlar. Toplumda bu farkındalığın artması sevindirici. Bazı insanlar Efendimizin infak anlayışını sadece bir tavsiye değil, bir hayat tarzı olarak benimsiyor. O’nun cömertliğini, paylaşma ahlâkını kendine örnek alan bireyler, yaşadıkları çevrede de bu güzel ahlâkı yaymaya çalışıyor. Bu da bireysel anlamda vicdanı canlı tutarken, toplumsal düzeyde yardımlaşma ve dayanışma kültürünü güçlendiriyor.”

K20 ise Türkiye’nin infak alanındaki duyarlılığını istatistikî verilerle destekleyerek açıklamış, “Dünya genelinde insani yardım konusunda gayrisafî millî hasılaya oranla Türkiye birinci sırada yer alıyor.” diyerek hadislerin uygulamadaki yansımalarını olumlu bir örnekle temellendirmiştir. K20’ye göre, bu veriler toplumun infak bilincinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Hz. Peygamber’in (s.a.s.) infaka dair örnekliliği, birçok katılımcı tarafından ideal bir toplum modeli olarak görülmüş; infakla ilgili hadislerin sorumluluk bilincinin geliştirilmesinde ve toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesinde etkili olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, infakın yalnızca bilgi düzeyinde kalmaması, hayata geçirilmesi gerektiği belirtilmiş ve infakın çoğu zaman kültürel alışkanlıklarla sürdürüldüğü; ancak dinî bilinçle temellendirildiğinde daha güçlü ve kalıcı etkiler oluşturacağı ifade edilmiştir.

2.5.2. İnfak Hadislerinin Ekonomik ve Sosyal Koşullar Bağlamında Anlaşılması

İnfakla ilgili hadisleri günümüz sosyal ve ekonomik gerçeklikleri çerçevesinde nasıl anlamlandırıldığını tespit etmek, bu hadislerin bireysel ve toplumsal hayatta ne ölçüde karşılık bulduğunu ortaya koymak amacıyla, “İnfakla ilgili hadislerin günümüzdeki sosyal ve ekonomik koşullar bağlamında nasıl anlaşılması gerektiğini düşünüyorsunuz?” sorusuyla katılımcıların görüşleri alınmıştır.

Birçok katılımcı, ekonomik zorlukların infakı engelleyici bir etken olmadığı görüşündedir. K1, hadise atıfta bulunarak görüşlerini desteklemiştir: “Ekonomik zorlukların arkasına sığınarak infaktan kaçınmak ya da malının azalacağı düşüncesine kapılmak doğru bir yaklaşım değildir. Bu konuya Peygamber Efendimizin “Yarım hurma ile de olsa, cehennemden korunmaya bakın.” (Buhârî, “Edeb”, 34; “Zekât”, 10; Müslim, “Zekât”, 66) hadisi en güzel örnektir. Bir hurma dahi olsa yarısını paylaşacak cömertliğe sahip olmak gerekir.” demektedir. K6, K10 ve K19 da aynı hadis-i şerifine atıfta bulunarak, infakın miktarından ziyade niyetin ve sürekliliğin önemine dikkat çekmişlerdir.

K10, bu hadis bağlamında infakın kişinin sahip olduklarıyla orantılı olduğunu ve asıl belirleyici unsurun gönüllülük olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir: “Geçenlerde bir kitapta okuduğum Arap atasözü bunu güzel özetliyor: ‘Cömertlik elde olan kadardır.’ Bu yüzden herkesin kendi imkânı nispetinde katkı sağlaması bile çok şeyi değiştirebilir. Hani Peygamberimizin yarım hurma örneği gibi. Ekonomik koşullar ise sürekli değişkenlik gösteriyor. Elbette bu zorluklar infak etmenin önünde bir bahane olmamalı. ‘Benimki bana ancak yetiyor’ anlayışı çok bireysel ve dar bir bakış olur. Çünkü veren el, aslında Rabbine güvenerek verir ve ilginçtir ki, insan bir şeyden infak ettiğinde, onun yerine Rabbimizin mutlaka başka bir şekilde o boşluğu doldurur.”

K19 da aynı şekilde söz konusu hadise dayanarak infakın özünde samimiyet ve teslimiyet yattığını vurgulamıştır: “Zaman öyle bir hâle geldi ki, çoğu insan sadece kendi kazancını ve rahatını düşünüyor. ‘Ben tok olayım, ben öne çıkayım’ anlayışı bireyselliği körüklüyor. Hâlbuki biz sahip değil, emanetçiyiz. Ekonomik şartlar zorlaştıkça insanlar ‘Bana ancak yetiyor’ düşüncesine kapılıyor. Ama infak

zenginlikle ilgili değil asıl mesele niyet. Yarım hurma bile olsa Allah için verilen her şey kıymetlidir. Önemli olan yürekten, ihlâsla vermektir.” Bahsi geçen katılımcılar, ekonomik sıkıntıların infak sorumluluğunu ortadan kaldırmadığı, aksine bu tür zamanlarda infakın anlamının daha da derinleştiği görüşünü hadislerle desteklemişlerdir.

K9’un düşünceleri aynı doğrultudadır: “Evet, koşullar ve şartlar infakın boyutunu etkileyebilir; ancak infakın varlığını ya da yokluğunu etkilememelidir. Herkes, elinde ne varsa, bununla infakta bulunmalıdır. Zekâtın kırkta biri olduğu gibi, infak da bir huy, bir ahlâk, bir yaşam rutini haline gelmelidir. Ekonomik koşullar ve mevcut durumlar, infakın yapılmaması için bir mazeret olmamalı diye düşünüyorum.”

Benzer şekilde K10 da “İnsan gücü yettiğinde, kalpten gelerek vermeli. *‘Sevdiklerinizden vermedikçe gerçek anlamda infak etmiş sayılmazsınız.’*” (Âl-i İmrân 3/92) ayetiyle infakta esas olanın niyet ve gönüllülük olduğunu vurgulamaktadır. K15 de Hz. Peygamber’i (s.a.s.) örnek almak gerektiğine değinmiştir: “Yani infak sadece rahat zamanlarda yapılacak bir şey değil. Kiminin maddi durumu çok iyi olmayabilir ama bu, yardım edemeyeceği anlamına gelmez. Yardımın azı çoğu olmaz. Önemli olan niyettir. Zaten Efendimiz de kendi ihtiyacını değil, başkasının derdini öncelemiştir.”

İlahiyat alanında doktorasını tamamlayan K2 ise günümüzün bireyselliği teşvik eden tüketim odaklı anlayışına karşı infakın bir direniş aracı olduğunu ifade etmiştir: “Belki de en çok ihtiyaç duyduğumuz şey bu zamanda bu hadisleri gündeme getirmek. Çünkü günümüzde üç put var diyordu Mustafa Kara hocamız: Kapitalizm putu, materyalizm putu, sekülerizm putu. Şimdi infak hadisleri bu üç puta da balta sallayan İbrahim gibi. Vererek kapitalizmin putunu ve materyalizmin putunu yıkıyorsun. Vererek, manevi şeylerin olduğunu da daha güçlü bağların olduğunu da her şeyin sermayeye dayanmadığını, çıkar ilişkisine bağlı olmadığını da göstermiş oluyoruz. Aynı zamanda da sekülerizmi yıkıyoruz. Elbette insan kendi çabasıyla bir değer oluşturabilir ama nihayetinde noksan olandan noksan zuhur eder, kâmil olandan mükemmel şeyler zuhur eder. Bunlar Efendimizden ve ilahi buyruklardan bize ulaşan emirler. Böylece hem bu çağın bize dayattığı ekonomiye ve bireyselliğe bu infak hadislerinin pratiğe dökülmesiyle bir şekilde bir direnç ortaya koyuyoruz zannedirim.” Bu ifadeler, K2’nin infakla ilgili hadisleri çağın problemleri karşısında

yeniden gündeme getirilmesi gereken önemli bir rehber olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

Geçmişte maddi refah içinde yaşayan ancak sonrasında ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalan ev hanımı K7 ise hayatından bir örnekle süreci şöyle ifade etmiştir: “Birkaç sene öncesine kadar maddi durumum iyiydi, alttan ısıtmalı evim vardı. Başıma gelen bazı musibetler nedeniyle her şeyimi kaybettim. Bir süre kızımın evinde kaldım. Şu an ise bu sobalı, rutubetli evde kiracıyız. Önceden infak ettiğim kişiler şu an bana infak ediyor. Kızım eve gelen erzak kolilerini görünce ağlıyordu ilk zamanlar. İnsan başına ne geleceğini bilemiyor. Varlıktan yokluğa düşmek çok zor bir imtihan. Ekonomik şartlar gerçekten zor. Ama bu cimriliği meşrulaştırmaz. Şimdi insanlara ‘önce kendini, sonra başkalarını düşün’ anlayışı aşılandı ama bir Müslümanın sorumluluğu sadece kendiyi bitmez. Annesine, eşine, kızına, akrabalarına, çevresine kadar uzanır. Artık komşuluk ilişkileri bile zayıfladı. Karşılık beklemeden bir tabak yemek bile verilmiyor. Oysa bazen bir tabak çorba götürmek bile büyük bir infaktır. Bu ekonomik koşula bağlı olan bir şey değildir.” K7’nin yaşadıkları, her hâlin geçici olduğunu, infakın nicelikle değil, içtenlikle, cömertlikle anlam kazandığını hatırlatmaktadır.

K8 ise modern hayatın maddiyat eksenli yapısını ve paranın bireyler üzerindeki tahakkümünü şu sözlerle eleştirmiştir: “Para, para, para... Kazanmak için zamanımızı sağlığınıza müspet veya menfi birçok değerimizi heba ettiğimiz para. Gelişiyse evladı babadan, kardeşi kardeşten, akrabayı akrabadan, dostu dosttan ayıran para... Oysa gelişiyse bir nimet olmalıydı. Bizleri birbirimize infak sayesinde ilaç eylemeliydi. Hırslarımıza kibrimize bencilliğimize yeniliyoruz. Darlıktaki birliği varlıkta dağıtıyoruz.” Katılımcı bu değerlendirmesiyle, unutulmuş komşulukların, zayıflayan bağların ve paylaşım dayalı anlayışın yeniden inşası için infakın bir fırsat olduğunu vurgulamıştır.

K14 ise teknolojik çağda infakın yeni biçimlerde sürmesi gerektiğini savunmuştur: “Sadaka taşları yok artık ama teknoloji ve medya aracılığıyla daha etkili bir şekilde yardım yapılabilir.” Benzer şekilde K20, infakın yalnızca klasik yardımlaşmadan ziyade, toplumsal ihtiyaçlara uygun yeni açılımlarla desteklenmesi gerektiğini şu sözlerle vurgulamıştır: “Artık yeni bakış açılarına da ihtiyacımız var. Yani toplumun yaşadığı sıkıntılara biraz daha dikkatle bakmamız gerekiyor. Örneğin, evlenemeyen gençler için Mehir Vakfı gibi vakıflar kurulabilir. Günümüz

dünyasında gençleri gûnahtan, haramdan korumak ve meşru bir yoldan evlilik imkânı sunmak, en büyük infaklardan biri olabilir.”

İnfakın, sosyal bağları kuvvetlendiren bir unsur olduğu yönünde de ortak görüş söz konusudur. Katılımcıların büyük bölümü, infakın maddi boyutunun ötesinde manevi, sosyal ve kültürel boyutlarını da vurgulamıştır. K11, yardımın insanları birbirine yaklaştırdığını ifade etmiştir: “Günümüzde infakla ilgili hadislerin, özellikle ekonomik sıkıntıların olduğu bir ortamda daha fazla anlam kazandığını düşünüyorum. Peygamber Efendimiz açken bile infak etmişken, bizler bu zenginlik içinde şükretmeli ve daha fazla yardım yapmalıyız. İnfak insanları birbirine daha çok yaklaştırır ve toplumsal dayanışmayı güçlendirir.” K17 de, “İnfak, sosyal bağları güçlendiren ve dayanışma kültürünü artıran önemli bir değerdir. Ekonomik koşulların zorlukları arttıkça, yardıma muhtaç kişiler çoğalır ve insanlar bencilleşebilir. Şeytan bazen “Bu zamanda yapılır mı?” gibi düşüncelerle infakın önünü kesmeye çalışsa da insanın nefsinı kırarak malından infak etmesi gerekir. Bunun yanında, komşuluk ilişkilerinin zayıflaması yardımların doğru kişilere ulaşmasını engelliyor. İnsanlar, çevrelerindeki durumları fark edemiyor veya doğru bir şekilde tespit edemiyorlar. Yardım yapmak isteyenlerin, sadece bireysel değil, topluluk olarak da dikkatli ve duyarlı olmaları, komşularla ilişkilerini güçlendirerek ihtiyaç sahiplerine ulaşmaları gerekiyor.” diyerek, infakın toplumsal dayanışmayı yeniden tesis edici yönüne dikkat çekmiştir.

K19 bu durumun infak kültürü üzerindeki etkisini şöyle anlatmaktadır: “İnfak, zenginle fakir arasında bir köprü kurar. Toplumsal dengeyi sağlar, uçurumları kapatır. Zengin olan, yalnızca kendi konforunu değil çevresindekini de gözetir; yoksul olan da kıskanmak yerine şefkatle karşılar. Böylece adalet, huzur ve güven ortamı oluşur. Bu bilinç her kesimde yerleşmiş olsa, birçok sosyolojik ve psikolojik sorunun çözümü kolaylaşır. Ama infak sadece parayla sınırlı değil. Peygamber Efendimizin dediği gibi tebessüm bile sadakadır. Birinin yükünü hafifletmek, derdini dinlemek, vaktini paylaşmak, ilmini aktarmak hepsi infaka dâhildir. Bazen sadece bir tabak yemekle bile komşunun gönlüne dokunabiliyorsunuz. Toplumda güven azaldı ama hâlâ duyarlı insanlar var. Yardıma vesile olanlar, ihtiyaç sahiplerini duyuranlar, bu ağı diri tutanlar sayesinde infak hâlâ canlı. Bu dayanışma, komşuluk gibi değerleri de ayakta tutuyor. Biz burada hâlâ kapı komşumuza bir tabak salça isteyebilecek

kadar yakınız. Ama her yer böyle değil. Birçok yerde insanlar birbirinin hâinden bihaber. Bu da kalpleri uzaklaştırıyor.”

Bazı katılımcılar infakın sadece geçmişe ait değil, çağlar üstü bir hüküm olduğunu belirtmiştir. K9, “Aslında, Kur’an-ı Kerim’deki bütün emirler ve nehiyeler, hadisler her dönemi ve her yılı kapsar ve tüm koşulları içine alır. Bu nedenle infakla ilgili de verilen emirler, her dönemde geçerli olmalıdır.” diyerek, bu ibadetin evrensel boyutuna işaret ederken K14, “Kur’an-ı Kerim ve hadisler zaten bir çağa ait değildir. Çağlar üstüdür. Kıyamete kadar her yüzyılda veya her güne uyarlanabilir. Bu şekilde algılanması lazım. Bunlar geçmişe aittir dememek lazım. Günümüz şartlarına uyarlamak lazım.” diyerek infakın ekonomik koşullara bağlı olmadığını ifade etmiştir.

Görüşmelerde dikkat çeken bir diğer nokta, infakın yalnızca bireysel çabalarla değil, kurumsal yapılar aracılığıyla da topluma yayılması gerektiğidir. Bu görüşü savunan K12, “Zekât, infak, fitre ve fidye gibi uygulamalar doğru şekilde yapılırsa, ülkemizde aç insan kalmaz. Çok zengin insanlar var ve onların verdikleri zekâtlar, ihtiyacı olan birçok kişiyi geçindirebilir. Ama bazı insanlar bu konuda gönülsüz davranabiliyor. Zenginlerle yoksulları bir araya getirmek çok önemli. Din görevlileri de bu konuda daha fazla çaba harcamalı.” şeklindeki ifadeleriyle bilinçlendirmeye dikkat çekmiştir.

Katılımcılar, ekonomik zorlukların infakı engelleyen bir mazeret sayılmayacağını, asıl belirleyici unsurun niyet, gönüllülük ve samimiyet olduğu sıkça vurgulamışlardır. Bu bağlamda infak ve infakla ilgili hadisler, çağın bireyselliği ve tüketim odaklı anlayışı karşısında bir direnç olarak görülmektedir. İnfakın sosyal bağları kuvvetlendirdiği, komşuluk ilişkilerini canlandırdığı ve toplumsal dayanışmayı güçlendirdiği ifade edilmiştir. Şehirleşme ve modern yaşam biçimlerinin bu bağları zayıflattığına dikkat çekilerek, infakın sadece bireysel çabalarla değil, aynı zamanda kurumsal yapılar eliyle desteklenmesi gerektiği dile getirilmiştir. Ayrıca, hadislerin ve Kur’an’daki infak emirlerinin tarihsel değil, her çağa hitap eden evrensel ilkeler olduğu vurgulanmış; bu doğrultuda, infakın güncel ihtiyaçlara cevap verecek biçimde yeniden yorumlanması ve teknoloji gibi modern araçlarla desteklenerek sürdürülmesi gerektiği belirtilmiştir.

2.5.3. Toplumsal Sorunların Çözümünde Hadislerin Rolü

Katılımcılara, “İnfakla ilgili hadislerden ilham alınarak toplumsal sorunlara nasıl çözüm üretilebilir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcıların çoğu infak hadislerinden hareketle toplumun yeniden inşa edilebileceği kanaatinde. Bu bağlamda, özellikle Peygamber Efendimizin hayatının örnek alınması gerektiğini savunan görüşler öne çıkmaktadır. K1 bu konuda şunları söylemektedir: “Asıl sorun peygamberimizi anlayamamak, onu yeteri kadar tanımamak. Bu devrin en büyük problemi ‘sen biriciksin, senden daha ötesi yok’ zihniyeti. Hâlbuki İslam bize tam tersini emrediyor. Eğer vermek kişiyi eksiltmiş olsaydı Hz. Ebubekir cennetle müjdelenezdi.”

K2 infak hadislerinin bencilliği yıktığını ifade ederek günümüz infak anlayışına eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmıştır: “Aslında biraz şahsi gayret de lazım. Şimdi tamam bu hadisler var, kurumlar var, onlar vasıtasıyla ulaşıyoruz, ulaştırıyoruz hayırlarımızı ama yine de mahallemizi tanımıyoruz. Şimdi ben bizim sokağa bakıyorum. Belki sabah akşam selamlaştığım insanlar ama ne vaziyettedir pek haberim yok. Hep topu birilerine atıyoruz. Yok işte muhtar baksın, belediye baksın, imam baksın. Hep kabahati birine atma derdindeyiz maalesef. Çağımıza uygun reçeteler üretmıyoruz...”

K2'nin “Çağımıza uygun reçeteler üretmıyoruz.” ifadesi infak hadislerinin yalnızca geçmişteki toplum yapısına hitap eden söylemler olarak algılanmaması gerektiğine, aksine bugünün karmaşık sosyal yapısı içerisinde yeniden yorumlanması ve uygulanabilir hâle getirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Katılımcı, günümüz şehirleşme biçiminin bireyleri yalnızlaştırdığına, sosyal mesafeyi artırdığına ve infakın doğal zemini olan mahalle kültürünü ortadan kaldırdığına işaret ederek, infakın modern şehir hayatında işlevsel olabilmesi için hem bireylerin bilinçli bir çaba göstermesi hem de sosyal yapının insan merkezli şekilde yeniden inşa edilmesi gerektiği vurgulamıştır.

Aynı görüşü paylaşan K5'in ifadesi şöyledir: “İnfakı düzeltebilmemiz için önce komşuluk ahlâkını, güveni, toplumsal dayanışmayı, sıla-i rahimi ve benzeri birçok değeri yeniden inşa etmemiz gerekiyor. Bu, sonraya bırakılacak bir mesele değil; aksine tüm bu değerler bir bütün halinde ele alınmalı. Peygamber Efendimizin yaşayışını örnek alarak, hayatını bütün yönleriyle öğrenirsek, infak anlayışımız da

doğal olarak düzelecektir. Bunun en önemli yollarından biri de hadislerin daha iyi öğrenilmesi ve Peygamber Efendimizin sahabeleriyle yaşadığı olayların daha fazla bilinmesi diye düşünüyorum.”

K8 ise bu düşünceyi, “Hadisleri insanlara öğretelim. Ama önce bizim onları yaşamamız lazım. Biz kendi kıssalarımızı anlatmadığımız için çocuklarımız Batı’nın masallarıyla büyüyor. Kültürlerini ve geleneklerini taklit ettiğiniz toplumların kültürel uşağı oluruz. Akşam eve geldiğimizde çocuklarımıza anlatacak bir iyilik hikâyemiz olsun. Biz önce kendimiz hadisleri yaşarsak, infakı kendi hayatımızda uygularsak, o zaman çevremize tesirimiz olur. Sözümüz de yaşantımız da etkili olur. İşte o zaman infak, sadece bir anlatı değil, bir çözüm olur toplum için.” sözleriyle ifade etmiştir.

Benzer şekilde K11, komşuluk ilişkileri bağlamında somut öneriler sunmuştur: “Peygamber Efendimizin hayatını ve uygulamalarını rehber edinmekle mümkün. Özellikle komşuluk ilişkilerine değinmek önemli bir çözüm olabilir. Günümüzde bireyselleşme arttıkça komşuluk bağları zayıflıyor, ama aslında herkes kendi çevresine, komşusuna destek olsa, pek çok sorun ortadan kalkar. Her birey kendi çevresinde yardımlaşmaya özen göstermeli. Komşularını tanımak, birbirlerine destek olmak, toplumda büyük bir iyilik hareketini başlatabilir. Bir aileyi ziyaret etmek, hasta bir komşuyu görmek, toplumda sevgi ve dayanışma ruhunu güçlendirir.”

K18 sözlerle eylemlerin çelişmemesi gerektiğine şu ifadelerle dikkat çekmiştir: “Peygamber Efendimizin sünnetine tam olarak uymamız gerekiyor. Sünnete ittiba etmek, sadece doğruyu söylemek değil, onu hayatımıza yansıtmak demektir. Yani, sözde değil, fiilen teslim olmalıyız. Peygamber Efendimiz, toplumu hâl ile eğitmişti. Bu noktada “dil Müslümanı” olmakla gerçek “din Müslümanı” olma arasında çok büyük bir fark var. Herkes doğruyu söyleyebilir, ama o doğruyu hayata geçirebilmek asıl mesele. Bu yüzden sözde değil, hal ile tebliğ etmemiz gerekiyor. Ahir zamanın en büyük sorunu bu, dil ile dinin birleşmemesi.”

Sünnetin toplumu iyileştireceğini düşünen K19’un yorumu şöyledir: “Bakın, sünnet sadece manevi değil, maddi olarak da şifa kaynağı. Az yemek, oruç, teheccüd, abdest, namaz... Bunların hepsi insanı iyileştiriyor. Sünnete uyduğun zaman hayatın her yönü düzene giriyor. Toplumda saygı, merhamet, paylaşım azalınca insanlar

bireyselleşti. Artık aynı apartmanda insanlar birbirini tanımıyor. Selam vermek bile sadaka ama onu bile unutmuşuz. Komşular birbirini arayıp sormuyor. İnsan yalnız yaşıyor, yalnız ölüyor, günler sonra kokudan fark ediliyor.” Katılımcı, toplumsal çözülmenin temelinde paylaşım ve merhamet duygularının zayıflamasını görmektedir: “Eskiden köye kim gelse, çerçi mi, yolcu mu, mutlaka birinin evinde misafir edilirdi. Bir keresinde yaşlı bir karı-koca ve yanlarında birkaç kişi yollarını kaybetmiş, kalacak yerleri yokmuş. Bizimkiler bir hafta boyunca evlerinde misafir etmişler. O zamanlar tanışan da tanımasan da biri kapını çaldığında geri çevrilmezdi. Yabancı bile olsa bir hafta, on gün ne gerekiyorsa yapılırdı. Çünkü o dönemlerde gerçek bir dayanışma vardı. Bugünse ne yazık ki o güven kalmadı. Tekrar o güven ortamının oluşması gerekiyor.”

K3, K7 ve K12, toplumsal sorunların çözümünde infakın bir empati ve merhamet bilinci oluşturduğunu düşünmektedir. Bu doğrultuda K3 şunları söylemiştir: “Zor durumda olan kardeşlerimizin yanında olduğumuzu hissettirebilir ve ümmet bilincini canlı tutabiliriz. Camilerimizde maddi sorunları olan kardeşlerimiz için yardım toplanmasının önü açılabilir. Diyanet bu işte öncülük edebilir.” Benzer şekilde K7’nin cevabı şöyledir: “Peygamber Efendimizin hayatı, infak ve yardımseverlik üzerine çok önemli örnekler sunuyor. Peygamber Efendimiz, sadece maddi yardım değil, aynı zamanda duygusal, manevi destek ve empatinin de infakın içinde yer aldığını gösteriyor. Toplumda infak kültürünün güçlenmesi için, insanlar arasında empatiyi artıran, önyargılardan uzaklaştıran projeler önemlidir. Örneğin, çeşitli yardım dernekleri ve projeler, toplumda bu anlayışın yayılmasına yardımcı olabilir. Peygamber Efendimiz, insanları dışlamaktansa, onları kucaklamayı öğütlemiştir. Bu anlayışla, özellikle zor durumda olanlara yardım etmek, hem bireysel hem de toplumsal barışı pekiştirebilir.” Peygamber Efendimiz, infakın yalnızca maddi yardım olmadığını; duygusal, manevi destek ve empatinin de infak kapsamında olduğunu belirtmiştir. Katılımcının bu yaklaşımı “Kim bir Müslüman’ın dünya sıkıntılarında birini giderirse, Allah da onun kıyamet günündeki sıkıntılarında birini giderir...” (Müslim, “Birr”, 58) ve “Mü’minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler.” (Buhârî, “Edeb”, 27; Müslim, “Birr”, 66) hadislerindeki mesajla büyük ölçüde örtüşmekte olup, katılımcının bu tür hadislerle vakıf olduğunu göstermektedir.

K12 de bu bağlamda infakın toplumu onarıcı yönüne dikkat çekmiştir: “Bazen görüyoruz ki, gerçekten ihtiyacı olan biri, kendi ihtiyacını değil, komşusunun ihtiyacını dile getiriyor. İşte bu, hadisin ruhunu yaşatmak demek. Toplumda bu anlayış yaygınlaşırsa, hem yardımlar gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşır hem de insanlar arasında güven ve dayanışma artar. Bu da komşuluk ilişkilerini onarır, iletişimi güçlendirir. İnfak sadece maddi bir destek değil, aynı zamanda toplumu onaran bir merhamet eylemidir.”

Benzer şekilde K14 de, infakın yalnızca maddi yardım boyutuyla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda toplumsal dayanışma ruhunu pekiştirerek bireylerin psikolojik ve sosyolojik sorunlarına da çözüm sunabileceğini dile getirmiştir. Katılımcıya göre, infak bu yönüyle hem bireysel hem toplumsal düzlemde onarıcı bir işlev üstlenebilir. Bu bağlamda ailelerin ve kurumların ortak bir eğitim süreci içerisinde hareket etmeleri durumunda, infakın etkisi daha da güçlenebilir.

K4, K6, K9, K10 ve K20, infakın sadece bireysel düzeyde değil, kurumsal yapılar, vakıflar ve kamu eliyle de güçlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. K4 bu konuda net bir tavır ortaya koymuştur: “Bunun tam olarak yapılabilmesi için yönetim sistemimizin İslam’a uygun olması gerekir. Devletin kurumları aracılığıyla infak kültürünün yayılması mümkün olabilir.” Benzer şekilde K9, infakın zekât sistemine entegre edilerek disipline edilmesi gerektiğini belirtir: “Zenginlerin malının kırkta birinin alındığı bir İslami sistemde toplumda fakirlerin sayısı azalabilir. Ancak bu, tamamen devlet eliyle yapılması gereken bir şey. Şu an İslam ümmetinin en çok maddi yardıma ihtiyaç duyduğu bir dönemde yaşıyoruz, özellikle Gazze ve Suriye gibi yerlerde, maddi yardıma ihtiyaç var. Bu noktada, bizim şahsi ihtiyaçlarımız ve lükslerimiz, onların ihtiyaçlarının önünde olmamalıdır. Toplumsal sorunların çözülmesinde, önce sağlam bir iman güdüsünün olması gerektiğini düşünüyorum.”

K6 ve K10 ise vakıfların ve sivil toplum örgütlerinin rolüne dikkat çekmiştir. K6, “Vakıflar güçlendirilebilir.” derken, K10 STK’ların bu işi daha düzenli yaptığını ifade etmiştir.

Görüşlerin merkezinde, infak hadislerinin bireyde empati, merhamet ve sorumluluk duygusu oluşturduğu; bu değerlerin ise hem bireyler arası ilişkileri güçlendirdiği hem de toplumsal sorunlara çözüm üretmede temel bir zemin sunduğu vurgulanmaktadır. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) hayatını ve sünnetini rehber edinmenin

infak bilincinin yeniden inşasında belirleyici olduğu sıkça ifade edilmiş; komşuluk ilişkileri, toplumsal güven, sıla-i rahim gibi unutulmaya yüz tutmuş sünnete dayalı değerlerin ihyası, infakın etkili olabilmesi için ön koşul olarak görülmüştür. Bireysel gayretin yanında kurumsal yapılar, vakıflar ve STK'ların da infak kültürünün topluma yerleşmesinde önemli rol oynayacağı belirtilmiştir. Genel kanaat, infakın maddi bir eylemden ibaret olmayıp; ahlâkî, kültürel ve yapısal boyutlarıyla bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiği ve bu konuda Hz. Peygamber'in örneğinin ve hadislerin kaynak niteliğinde olduğu yönündedir.

2.5.4. Aile ve Çevrenin İnfaka Etkisi

Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru şöyledir: “Aile, okul ve cami gibi kurumların bu konuda üstlenebileceği sorumluluklar sizce neler olmalıdır?”

Katılımcıların büyük bölümü, infak bilincinin ailede başladığı konusunda hemfikirdir. K1'in sözleri, bu anlayışı oldukça net biçimde yansıtmaktadır: “Eğitim aileden başlar. Toplumun çekirdek yapısı ailedir. Ailede çocuk bu düzen üzerine yetişirse her bir kurum ve kuruluş zaten ona göre şekillenir. Bazı şeyleri ailede tamamlayamadığımız için kurum ve kuruluşlar eksik ve yetersiz kalıyor.”

K2 de eğitimin ailede başladığını vurgularken bu eğitimin sokak, okul ve cami ile devam ettirilmesi gerektiğini belirtmektedir: “Eğitim önce ailede başlar. Bilinçli bir anne baba, bilinçli çocuklar yetiştirir. Elbette bundan sonraki aşamada çocuğun ilk muhatap olduğu yer sokak ve sonrasında okul gelir. O sokakta bilinçli anne babaların sayısı çok ise, biraz daha noksan kalmış çocuklar da o diğer çocuklar arasında eğitilir. Ve o eğitilmiş çocukların, iyi bir aile ortamında yetişmiş çocukların doldurduğu okul da güzel insanlar yetiştiren okul olur. Bu ilişki ağının sağlam olması lazım. İyi aile, iyi sokak, iyi okul ve iyi bir cami. İyi bir dinî hayat. Hepsi birbirini destekler. Bunlar olduğu zaman direniş ruhu ortaya çıkar. İnşallah gerek infak hadisleri, gerek diğer dinî pratikler, uygulamalar hayatın merkezinde yer almaya başlar. Bizim merkezimizde bankalar, kafeler, işyerimiz falan değil de cami olur. O cami bizim cem olduğumuz yer olur. Belki en çok, en rahat birbiriyle insanların tanışabileceği yer camidir. Tabii bir tanışma, tabii bir ülfet oluşuyor. O sebeple hayatımızın merkezine tekrar almamız gerekiyor bu mabetleri. Diğer türlü dediğimiz gibi seküler sistemin çarkları arasında var olma gayreti içerisinde kulaç atarız. Bu da

bizi hiçbir yere ulaştırmaz. Ancak bu mabetleri tekrar hayatımızın merkezine sokarak bütün ilahi buyrukları, Efendimizin hadislerini, sünnetini diğer ahlâkî prensipleri yaşatmak mümkün olur herhalde.”

İnfak alışkanlığının küçük yaşta yerleştiğini belirten K10’un ifadesi şu şekildedir: “Çocuklarım bayramlarda yetim kardeşleri için harçlık biriktirirler, Filistin için ayrı kumbaraları bile var. Ama sadece Filistin değil, genel olarak birilerine yardım edebilmek için ellerinden geleni yapıyorlar. Bazen kendi elleriyle hediyeler hazırlarlar. Çocuklar normalde bencil olur ama küçük yaşta bu verme bilinci oluşursa o artık huy haline geliyor. İşte bu yüzden en başta ailede başlıyor her şey. Aile bunu verir ve yaşatırsa, çocukta yer eder.” Bu görüşe paralellik gösteren bir diğer ifade K4’e aittir: “Aile bağları zayıflamış, bireyselleşme artmış durumda. Okul, cami gibi kurumların bu konuda daha aktif olması sağlanabilir (...) Ailelerin bu konuda en büyük sorumluluğu, çocuklarına dini sevdirerek yaklaşmak. Sevdirelirse çocuk zaten öğrenmek ister. Camilerde de imamlar ellerinden geleni yapıyor. Çocuklarla kahvaltılar, iftarlar, sahurklar düzenleniyor, onlarla vakit geçiriliyor. Milli Eğitim ve Diyanet’in ortak yürüttüğu ÇEDES programı da bu açıdan önemli. Okullarda diyanet hocaları tarafından değerler eğitimi veriliyor, etkinlikler yapılıyor. Asıl önemli olan çocukları küçük yaşta kazanmak. Eğer erken yaşta bilinç oluşturulursa, ilerleyen süreçte de toplumda infak ve dayanışma kültürü daha güçlü hale gelir.” Bu doğrultuda K20 de çocuklarında infak bilinci oluşturmak için gayret ettiğini belirtmiştir.

Katılımcıların çoğu, okulun aileden sonra gelen ve infak bilincini desteklemesi gereken bir diğer yapı olduğunu vurgulamıştır. Kendisi de eğitimci olan K5, öğretmenlerin rolüne şu sözlerle vurgu yapmıştır: “Çocuklara Peygamber Efendimizin infak anlayışını nasıl tatbik ettiğinin mutlaka öğretilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bazı ailelerde bu konuya yeterince yer verilmiyor ve çocukların en azından okulda öğrenmesi önemli. Okullarda da infak bilincini artırmak için birçok güzel örnek var. Mesela bazı okullarda ihtiyaç sahibi öğrencilere kıyafet, harçlık veya kırtasiye yardımları yapılıyor. Hatta bazı yerlerde ‘askıda simit’ veya ‘askıda ekmek’ uygulamaları gibi okul kantinlerinde de benzer projeler yaygınlaştırılabilir.”

K17 sosyal sorumluluk projeleriyle öğrencilerin uygulamalı olarak infakı öğrenebileceğini ifade etmiştir: “Okullarda bu tür faaliyetler düzenlenebilir,

öğrencilere yardımların nasıl organize edilebileceği öğretilerek uygulamalı olarak gösterilebilir.” K14 ise, öğretmenlerin yalnızca maddi destek değil, psikolojik destek de sunması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Camiler, pek çok katılımcı tarafından yalnızca ibadet yeri değil, infakın etkisini gösterebileceği sosyal merkezler olarak görülmüştür. K5 bunu şöyle açıklar: “İmamlarla cemaat arasındaki iletişimin güçlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Günümüzde camiler sosyal alan olma özelliklerini büyük ölçüde kaybetti. Oysa Peygamber Efendimizin döneminde camiler sadece ibadet yeri değil, aynı zamanda insanların birbirlerinden haberdar olduğu, yardımlaşmanın sağlandığı bir merkezdi. Günümüzde ise sadece Cuma ve bayram namazlarında doluyorlar. Oysa camiler, mahalle içinde infak organizasyonlarının yürütülebileceği en uygun yerlerden biri. Camide kimse statüsüne göre ayrılmıyor. Zengin yoksul aynı safta namaz kılıyor. Dolayısıyla imam hem veren eli hem alan eli aslında biliyor. Bu da infakın daha kolay yapılmasını sağlayabilir. Her birey her kurum kendi üzerine düşeni yaparsa infak kültürü yeniden canlandırılabilir ve topluma yerleşebilir.”

Benzer bir eleştirel bakış açısı K10’un ifadelerinde görülmektedir: “Okul ve cami insanı inşa eden, yani insanı şekillendiren kurumlar. Toplumu da şekillendiriyor haliyle. Yani okulda bir şeyler yapılabiliyorsa, bir şeyler düzeltilebiliyorsa bu tabii ki de bütün toplum üzerinde etkili oluyor. O anlamda bazı şeyleri yitirdiğimiz için üzülüyorum. Mesela cami kavramı, cem olma kavramı artık yok. Mahalle camileri olurmuş eskiden ve oradaki bütün insanlar birbirlerine tanırmiş. Birbirlerinin sıkıntısından, derdinden haberleri olurmuş. Ama şimdi maalesef öyle değil. Camiler büyüdü ama insanlar uzaklaştı. Bu benim de kendimi eksik gördüğüm bir noktadır aslında. Mahallemizde kim var, kim yok. Yaşadığımız çevrede bile kimin neye ihtiyacı var bilmiyoruz. Çoklu yaşamın getirdiği bir sıkıntı.” Katılımcı hem camilere hem de okullara büyük görevler düştüğünü belirtmiş, özellikle çocuklar üzerinden ailelere ulaşmanın daha kolay olabileceğini ifade etmiştir.

Bu düşünceyi destekleyen K12 de camilerin sadece namaz yeri değil, sosyal yardımlaşmanın merkezi olduğunu belirtmiştir: “Eskiden camiler sadece namaz yeri değil, sosyal yardımlaşmanın merkeziydi... Günümüzde camiler sadece namaz kılma yeri haline geldi, ama tekrar toplumsal dayanışmanın merkezi olabilirler.”

Bütüncül bir bakış açısı sunan K11 aile, okul ve cami gibi kurumların toplumsal sorunların çözümünde önemli roller üstlenebileceğini belirtmiştir: “Aile, çocuğun ilk eğitimini veren yerdir; anne, bir çocuğun ahlâkî ve manevi gelişimi için en önemli figürdür. Çocuğun iyi yetiştirilmesi için öğretmenlerin de ahlâkî değerleri ön planda tutarak, sadece başarıya değil, aynı zamanda iyi bir insan yetiştirmeye odaklanmaları gerekir. İmamlar ise camilerde sadece dinî hizmetlerle sınırlı kalmamalı, toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde aktif olmalı. Bazı imamlar bunu çok iyi yapıyor ve toplumda büyük fark yaratıyorlar. İmamların da camilerde toplumsal sorunlara çözüm üretmeleri gerektiğine inanıyorum.” Katılımcı aynı zamanda Osmanlı döneminde verilen Adâb-ı Muâşeret derslerinin yeniden hayata geçirilmesinin, çocukların hem ahlâkî hem de sosyal açıdan sağlıklı bir biçimde yetiştirilebilmesi açısından son derece değerli olduğunu ifade etmiş, bu tür değerlerin yalnızca öğretilmekle kalmayıp, yaşam içinde uygulanabilir hâle getirilmesinin önemine dikkat çekmiştir.

K17 ise camilerin, cemaatle birlikte sosyal sorumluluk projelerine öncülük edebileceğini ve bu tür faaliyetlerin özellikle Ramazan gibi özel zamanlarda daha etkin biçimde yürütülebileceğini ifade etmektedir. Ona göre, camilerde düzenli olarak duyurulacak yardım kampanyaları, imamlar ile cemaat arasında güçlü bir iş birliği zemini oluşturabilir.

Bazı katılımcılar ise dinî liderlerin ve öğretmenlerin yalnızca söylemde değil, eylemde de örnek olmaları gerektiğini ifade etmiştir. K9 bu konuda oldukça açık bir eleştiri getirmektedir: “Ancak, bence artık sadece kuru lafla bir şeyler anlatmanın fayda sağlamadığı bir dönemdeyiz. Eğer cami imamı ya da okul öğretmeni, sadakanın faziletini anlatan bir konuşma yaparken kendisi vermiyorsa veya feragat etmiyorsa, bu söylemler samimi olmayacaktır. İslam ümmeti çok sıkıntılı bir durumda iken, kılık kıyafetinden lüksünden vazgeçemeyen biri, bu mesajları ne öğrencilere ne de cemaatine etkili bir şekilde iletebilir. O yüzden, öncelikle dinî sorumluluğu olan kişilerin kendilerinin infak konusunda bir bedel ödemesi gerektiğini ve sonrasında bu projelere öncülük etmeleri gerektiğini düşünüyorum.”

Benzer şekilde K13: “Bununla alakalı, günümüzde hem sosyal medya üzerinden hem de camilerimizde, vakıflarımızda çok güzel çalışmalar yapılıyor. Toplumsal faaliyetler ve gönüllülük çalışmaları da düzenleniyor. Hepsini çok kıymetli buluyorum. Ama en temel noktanın, eğitimin ailede başladığını

düşünüyorum. Çocuklarımıza da bu konuda örneklik etmeliyiz. İlgilendiğimiz ihtiyaç sahibi bir aile mutlaka olmalı. Bu aileyi ziyaret ederken çocuğumuz yanımızda mutlaka olmalı. O aileye yaklaşım tarzımızı, kırmadan, incitmeden, hasbihal etmeyi görmeli veyahut bir hayır kurumuna giderken çocuğumuzla birlikte gidip orada onunla birlikte infakta bulunmak, sürece onu da dâhil etmek, evimize sistematik çalışan bir kumbara koymak, aslında vermenin lezzetine ulaşmak için bizim ihtiyaç sahiplerine ihtiyacımız olduğunu anlatmak gibi örnekler çoğaltılabilir.” Katılımcı, rol model olmanın yalnızca dış çevreye değil, öncelikle bireyin kendinden başlaması gerektiğine özellikle vurgu yapmıştır.

Bu düşünceyi destekleyen bir diğer görüş K19’a aittir: “Her şey ailede başlıyor. Yani çekirdekten, en küçük daireden. Biz anne babalar olarak çocuklarımıza örnek olmalıyız. Ne yapıyorsak çocuklarımız onu görüyor, aynısını yapıyor. O yüzden ilk önce aile bilinçli olmalı, çocuklarına yardımseverliği, paylaşmayı öğretmeli. Küçüklükten itibaren tasarrufu, kanaati, israf etmemeyi anlatmalıyız. Evde bir yardım kumbarası olabilir. Çocuğa diyebiliriz ki, “Buna para biriktir, sonra bir ihtiyacı olana verelim.” Onu teşvik edelim, alıştıralım. Bir de çocuklarımıza biz hep güllük, gülistanlık, cennet gibi bir hayat sunuyoruz. Yani bu hayatın iyisi de var, kötüsü de. Çocuklarımızı zorda yaşayan insanların da olduğunu fark ettirmeliyiz. Mesela birlikte huzurevine, çocuk esirgeme kurumuna gidilebilir. Gözleriyle görsünler, yaşasınlar. Küçük yaşta yapılan bu davranışlar karaktere yerleşiyor. Böyle böyle çocuklarımız için biz bunu teşvik ederek, yardımlaşmanın, birlikte olmanın, dayanışmanın önemini kavratıyoruz. O, arkadaşına tesir edecek, arkadaşı bir başkasına öyle öyle büyüüp kocaman bir aile olacağız. Zaten aile mahalleyi oluşturmaya başlıyor. Mahalle şehri. İmar ediyoruz aslında. Okullar da bu işin içinde. Öğretmenler sadece ders anlatmakla kalmamalı, onları birebir tanımalı; aile yapılarını bilmeli, nasıl bir ailede yaşıyorlar, anne baba sağ mı, ölü mü, yetim mi, durumu nasıl? Okula bir yardım geldiği zaman, sınıfındaki öğrencileri tespit etmeli. Gerekirse ev ziyaretleri yapılmalı.” K19’un bu ifadesi, sosyal sorumluluk bilinci yüksek ve çok boyutlu bir infak anlayışını yansıtmaktadır.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, infak bilincinin oluşmasında ve kalıcı hâle gelmesinde aile, okul ve cami gibi yapıların hayati bir rol üstlendiği görüşündedir. Özellikle aile ortamının çocuğun ahlâkî ve manevi gelişiminde temel yapı taşı olduğu, dolayısıyla infak gibi değerlerin küçük yaşta kazandırılması

gerektiği vurgulanmaktadır. Katılımcılar, çocukların aile içinde yardımseverlik ve paylaşma davranışlarını gözlemleyerek içselleştirdiklerini ve bu bilinçle büyüyen bireylerin toplumsal dayanışma ruhuna daha yatkın olduğunu ifade etmişlerdir.

Okulların, ailede temelleri atılan bu bilinci destekleyici nitelikte değerler eğitimi sunması, öğretmenlerin rol model olarak öğrencileri bireysel olarak tanıyıp yönlendirmesi gerektiği vurgulanmıştır. Cami ise yalnızca ibadet mekânı değil, aynı zamanda toplumsal yardımlaşmanın, tanışıklığın ve infakın pratiğe döküldüğü bir merkez olarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların bir kısmı, camilerin günümüzde bu sosyal işlevini büyük ölçüde yitirdiğini belirtirken, yeniden Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde olduğu gibi camilerin sadece namaz kılınan yerler değil, aynı zamanda toplumun ihtiyaçlarının görüldüğü, sosyal bağların güçlendiği, dayanışmanın yaygınlaştığı mekânlar olması gerektiğini savunmuştur. Bu çerçevede, imamların cemaatle daha yakın ilişkiler kurması, ihtiyaç sahiplerini doğrudan tanınması ve camilerde infak odaklı sosyal projelerin yürütülmesi gerektiği kanaati öne çıkmıştır. İnfak bilincini oluşturmakla sorumlu kişilerin bizzat kendilerinin yaşayarak örnek olmasının daha etkileyici olacağı öngörülmüştür.

2.5.5. Kriz Zamanlarında İnfak Hadislerinin Uygulanabilirliği

İnfakla ilgili hadislerin olağanüstü durumlar karşısında bireysel ve toplumsal düzeyde nasıl bir karşılık bulduğunu, bu hadislerin kriz zamanlarında hangi biçimlerde yorumlandığını ve hayata geçirildiğini ortaya koymak amacıyla katılımcılara, “Ekonomik krizler ya da doğal afetler gibi durumlarda infak hadislerinin uygulanabilirliği hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcıların büyük bir kısmı, doğal afetler sırasında toplumun büyük bir dayanışma ve yardımlaşma örneği sergilediği görüşündedir. K2, K4, K5 ve K6 bu konuda benzer bir kanaati paylaşmakta ve infak hadislerinin toplumda hâlâ güçlü bir şekilde yaşadığını ifade etmektedir. K2, hem ekonomik krizler hem de doğal afetler özelinde şöyle demektedir: “Bizi bu ekonomik krizlerle korkutuyorlar. Aslında bunlar suni gündemler, infak için engel falan değildir. Biz konfor alanımızdan çıkmaktan korkuyoruz. Doğal afetler, elimizden pek bir şey gelmediği hadiseler. Maraş'ta, Hatay'da gördük. Toplumumuz infak üzere ne kadar hızlı birleşebiliyor;

gerek bedeniyle gerek maddi gerek manevi olarak. Bu da hadislerin pratikte ne kadar canlı olduğunu gösteriyor.”

Bu görüşe paralellik gösteren K19’un ifadesi şöyledir: “Ekonomik krizler çoğunlukla israf ve gösterişten kaynaklanıyor. İnsanlar, isteklerine değil, ihtiyaçlarına göre hareket etseler, krizden etkilenmezler. Aslında en büyük zenginlik, kanaat ve iktisattır. Doğal afetlerde ülkemizde infakın çok güzel bir şekilde uygulandığını düşünüyorum. İnsanlar, Şubat depreminde bir araya gelerek yardım turları gönderdiler. Küçük çocuklar bile en sevdiği oyuncaklarını deprem bölgesine ulaştırdı. Okullarda yardımlar toplandı. Durumu kötü olanlar da bu yardımlara elinden ne geliyorsa destek verdi. Biz de mahallemize gelen iki depremzede aileye komşularımızla el birliğiyle ev hazırladık. Temizliğini yaptık, eşyalar yerleştirdik, dolapları doldurduk. Onların mutluluğu hepimizi mutlu etti. Bu işler hâlâ mümkün. Dayanışma kültürü hâlâ var ama sahip çıkmak gerek. Gerçekten teknolojiyle her yere ulaşılabilir artık. Ama mesele kalplere ulaşmakta.”

K4 de yaşanan depremler üzerinden aynı kanaati destekleyerek infakın ihtiyaç anında yapılmasının önemine dikkat çekmiştir: “Elhamdülillah, milletimiz afet zamanlarında infak için yarışıyor. Özellikle depremler, yangınlar gibi afetlerde halkımız büyük bir duyarlılık gösteriyor. Mesela 6 Şubat depremlerinde yardımları ulaştırmak için yağmur çamur demeden yola çıkan tır şoförleri dikkatimi çekmişti. “Ne kadar hızlı ulaştırırsam, o kadar faydalı olurum” diyerek büyük bir fedakârlık gösterdiler. İşte bu da bir infak örneği. İnfakın zamanında ve ihtiyaç anında verilmesi çok önemli. Biz bazen elimizde bir şey olduğu halde yarın veririm diye erteliyoruz ama belki o kişinin ihtiyacı tam da o gündedir. Toplum olarak böyle zor zamanlarda dayanışma ruhumuz çok güçlü. Ancak bunu sadece belli zamanlara sıkıştırmadan hayatın her anında aynı şuurda olmak gerekiyor.”

Benzer şekilde K5, “Kendi ihtiyacımız varken veya nefsimizin istediği bir şeyi almak yerine, gerçekten ihtiyacı olan birine vermeyi tercih etmeliyiz. Eğer infakın bu bilinçle yapılması gerektiğini anlarsak, kriz zamanlarında da uygulayabiliriz. Doğal afetlerde ise yardımlar büyük önem taşıyor. Yakın zamanda yaşanan depremler, toplumumuzda dayanışma kültürünün olduğunu bize somut bir şekilde gösterdi.” diyerek infak bilincinin toplumumuzda var olduğunu ifade etmiştir. K6 şu ifadelerle yer vermiştir: “Kahramanmaraş depreminde hangi meşrepten, hangi görüşten olursa olsun insanımız üzerine düşen görevi kenetlenerek yerine

getirmiştir.” K20 ise bu noktada milletimizin sadece kendi toplumu için değil, başka ülkelerdeki insanlar için de seferber olduğunu anlatmıştır.

Bu görüşleri destekleyen K9, K11, K12 ve K13 de infak hadislerinin kriz anlarında bireyleri harekete geçirdiğini belirtmektedir. K9, “Ekonomik kriz yaşayan ya da doğal afet yaşamış bir topluma yardım edilmesi gerektiği için infaklar oraya yönlendirilebilir. Toplumumuz bu konuda kendinden feragat etmeyi biliyor.” sözleriyle, zor zamanlarda infakın toplumu bir araya getiren önemli bir değer olduğunu dile getirmiştir.

K11, infakın bu gibi durumlarda daha büyük önem kazandığını ve yardımların ihtiyaca yönelik olması gerektiğini belirtirken; K13 ise infakın İslam’daki yerini hatırlatarak daha geniş bir çerçevede değerlendirmiştir. Ona göre, Zekât, infak ve sadaka gibi kavramlar aracılığıyla sosyal adaletin sağlanması amaçlanmıştır. İslam, bireyleri hem bollukta hem de darlıkta paylaşmaya yönlendirmiştir. Bu anlayış, “Yarım hurma ile de olsa cehennemden korunun.” (Buhârî, “Edeb”, 34; “Zekât”, 10; Müslim, “Zekât”, 66) hadisinin toplumda karşılık bulunduğunu göstermektedir.

Toplumun özünde dayanışma ruhunun bulunduğu dikkat çeken K14’ün yorumu şöyledir: “İnsanımızın mayasında var hepsi. Belki hadis var diye yapılmıyor ama özümüzde var. Bu yüzden zor zamanları dayanışma içinde atlatabiliyoruz.”

Bununla birlikte, K7, K10 ve K12 infakın süreklilik gerektirdiğini ifade etmişlerdir. K7 şu sözlerle konuya dikkat çekmiştir: “Afet zamanlarında milletimiz gerçekten canla başla koşuyor. Ama sonra? Devamı yok. O ilk anda yardımlar yapılıyor, sonra unutuluyor. Hâlâ konteynerde yaşayan insanlar var. Allah az da olsa devamlı olan infakı sever.” Katılımcının bu ifadeleri “Amellerin en faziletlisi az da olsa devamlı olanıdır.” (Buhârî, “Rikak”, 18) hadisi ile örtüşmektedir.

K10 ise bu tür hadislerin genelde anlık duygu yoğunluklarında hatırlandığını belirtmiş, yardımların sadece kriz zamanlarıyla sınırlı kalmaması gerektiğini ifade etmiştir. K12 de bu düşüncüyü destekleyerek yöneticilerin de sorumluluk alması gerektiğini vurgulamıştır: “Süreklilik için sadece halk değil, bu işe yön veren herkesin memurdan müftüye kadar sorumluluk alması gerekir.”

K2, K3, K18 ve K19 ekonomik krizlerin bireyleri cimriliğe ittiğini dile getirmiştir. K3, kişilerin böyle durumlarda geçim kaygısı nedeniyle daha tutucu

olabildiğini belirtirken K16 ise, “İnsanların manevi tarafları ağır basıyor ama çoğu zaman hadislerdeki uygulamaların dışına çıkıyoruz,” diyerek teorik bilgiyle pratik arasında bir kopukluk olduğuna işaret etmiştir.

Katılımcıların bir kısmı soruyu, kriz dönemlerinde bireylerin maddi imkânları kısıtlıyken infakta bulunup bulunamayacakları şeklinde doğru anlamış ve değerlendirmelerini bu çerçevede yapmıştır. Buna karşılık bazı katılımcılar ise soruyu kriz zamanlarında toplumsal ihtiyaçların artmasına bağlı olarak infak ve yardımlaşma faaliyetlerinin artması şeklinde yorumlamıştır.

Katılımcıların değerlendirmelerine bakıldığında, infakla ilgili hadislerin kriz anlarında toplumsal dayanışmayı teşvik eden ahlâkî bir rehber niteliği taşıdığı düşünülmektedir. Özellikle doğal afetler ve ekonomik krizler gibi olağanüstü durumlar karşısında maddi sıkıntılar olmasına rağmen infakın toplumda hâlâ etkili bir şekilde karşılık bulduğu hem maddi hem manevi yardımlarla bireyleri harekete geçirdiği görülmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı, infakın bu tür durumlarda planlı, zamanında ve ihtiyaç odaklı yapılmasının önemine vurgu yapmıştır. Bununla birlikte, infakın yalnızca kriz anlarında hatırlanmaması, hayatın her anına yayılması gerektiği yönünde ortak bir kanaatin bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu çerçevede, Hz. Peygamber’in infak anlayışının ihtiyaçları gözeten, öncelikleri belirleyen ve sosyal adaleti hedefleyen örneklik sunduğu da birçok katılımcı tarafından vurgulanmıştır.

2.6. İnfak Hadislerinin Toplum Üzerindeki Etkisi

Bu başlıkta, infakla ilgili hadislerin bireyler nezdinde nasıl algılandığı ve bu algının toplumsal yapıya ne şekilde yansıdığı incelenecektir.

2.6.1. Hadislerin Topluma Ulaştırılması

İnfak hadislerinin toplumsal dayanışmaya etkisine dair görüşleri tespit etmek amacıyla katılımcılara ilk olarak “Sizce infak hadislerinin mesajlarını topluma daha fazla ulaştırmak için neler yapılabilir?” sorusu yöneltilmiştir.

15 katılımcı infak hadislerini topluma yaymada sosyal medyanın güçlü bir araç olduğunu vurgulamıştır. (K2, K4, K5, K6, K7, K9, K10, K11, K13, K14, K15, K17, K18, K19 ve K20).

K2, infak hadislerinin sosyal medya ile daha geniş kitlelere ulaşabileceğini belirtmiş, bu mecralarda sevilen kişilerin hadis paylaşımında bulunmasının etkisini şöyle ifade etmiştir: “Bir şarkıcı, bir oyuncu, bir tiyatrocu veya gençler tarafından sevilen bir insanın ağzından Efendimizin bir hadisinin çıkması, bizim tahmin edemeyeceğimiz kişilere ulaşmasını sağlayabilir.”

K4’ün ifadeleri bu görüşle paralellik göstermektedir: “Seminerler, sohbetler verilebilir. Günümüzde gençlerin en çok vakit geçirdiği alanlardan biri olan sosyal medya, ne yazık ki çoğunlukla olumsuz içeriklerle dolduruluyor. Ancak bu alanı tamamen terk etmek yerine infak bilincini ve toplumsal dayanışmayı artıracak içerikler, hadisler paylaşılabilir. Kısa videolar, animasyonlar ve interaktif uygulamalar geliştirilerek infak kavramı çocuklara ve gençlere daha etkili bir şekilde anlatılabilir. Kamu spotları hazırlanarak televizyon ve sosyal medya platformlarında yayımlanabilir. Ayrıca billboardlar ve afişler aracılığıyla farkındalık artırılabilir. Ünlü isimlerin ya da toplumda saygınlığı olan kişilerin bu konuda duyarlı olması, mesajların daha geniş kesimler tarafından kabul görmesini sağlayabilir.”

K11 de, sosyal medyanın insanlara hızlı bir şekilde ulaşmak için etkili bir araç olduğunu ifade etmiş; camiler, okullar ve derneklerin de destekleyici olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda K17 şu değerlendirmede bulunmuştur: “Sosyal medya gibi platformlar, bu mesajları geniş kitlelere hızlı bir şekilde ulaştırmada etkili olabilir. Sosyal medya üzerinden infakla ilgili paylaşım ve kampanyalar düzenlenebilir.”

K13 ve K20, dijital çağın sunduğu iletişim imkânlarına dikkat çekmiş ve özellikle Diyanet’in sosyal medya, televizyon ve radyo gibi kanalları kullanarak infak mesajlarını etkili biçimde duyurabileceğini belirtmişlerdir. K13 bu konudaki görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: “Bugün artık iletişim çağında yaşıyoruz. Sosyal medyanın, internet ağlarının çok yönlü, çok kuvvetli kullanıldığı bir dönemdeyiz. Sosyal medyayı bu anlamda kullanmak çok fayda sağlayacaktır. Diyanet İşleri Başkanlığı, kurmuş olduğu televizyon ve radyo kanalıyla, yine Diyanet Vakfı’nın sosyal medya aracılığıyla infak hadislerini Müslümanlara teşvik için kullanabilir.”

K14, “Sosyal medya artık bu işin ayrılmaz bir parçası. İnsanlar yapılan yardımı görmek, nereye gittiğini bilmek istiyor. Sosyal medyayı kullanmadan bu mesajları yaymak çok zor. Görünürlük şart, çünkü insanlar oradan etkileniyor.” diyerek infakla ilgili yardımların görünür olmasının önemine dikkat çekmiş ve bu anlamda sosyal medyanın vazgeçilmez bir araç hâline geldiğini belirtmiştir.

K15, sosyal medya ve televizyon gibi araçların etkili olduğuna, bununla birlikte bu kaynakları doğru bir şekilde kullanmanın önemine dikkat çekmiştir: “Aslında o kadar çok yol var ki... Günümüz şartlarını dikkate aldığımızda, internet, sosyal medya, televizyon gibi mecralar çok etkili olabilir. Ayrıca sohbet programları, okullarda verilecek bilinçlendirme dersleri ya da sohbetler de bu konuda katkı sağlayabilir. Aslında elimizde çok fazla alan var, yeter ki aktif ve bilinçli bir şekilde kullanılın. Çünkü şu an hepimiz bir cihaza bağlıyız ve herkes aynı kaynaktan bilgi alabiliyor. Bu da demek oluyor ki bu kaynak iyiye yönlendirilirse iyi sonuç verir, kötüye yönlendirilirse de haliyle kötü etkiler ortaya çıkar. Şu an özellikle gençlerin durumuna bakınca, bu yönlendirmelerin çoğunun ne kadar olumsuz olduğunu üzülerek görüyoruz. Oysaki aynı araçlarla infak hadisleri gibi değerli mesajlar insanlara ulaştırılsa çok şey değişebilir.”

K18 ise sosyal medyanın önemini kabul etmekle birlikte, klasik usul eğitimin daha etkili olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: “Hocam, artık gerçekten cihad sosyal medyaya taşındı. Orası büyük bir mecra ama sahih hadisleri doğru şekilde anlatmak şart. Yine de sosyal medyanın bir sınırı var. Teknoloji bir yere kadar. Asıl kalıcı olan, rahle başına oturmak. Masada oturup yukarıdan konuşmak yerine, tevazuuyla diz çöküp anlatmak daha etkili diye düşünüyorum.”

Bazı katılımcılar, infak hadislerinin topluma ulaştırılmasında görsel araçlar ve materyal kullanımının etkili olacağını vurgulamıştır. K4, “Seminerler, sohbetler verilebilir. Kamu spotları hazırlanarak televizyon ve sosyal medya platformlarında yayınlanabilir, ayrıca billboardlar ve afişler aracılığıyla farkındalık artırılabilir.” sözleriyle, görünürlük odaklı çözümler önermiştir. K17, bu mesajların gündelik hayatın içinde daha çok yer alması gerektiğini şu sözlerle aktarmıştır, “Takvimler, billboard gibi gündelik hayatta sıkça karşılaşılan nesnelere hadislerin yer alması bu mesajları daha görünür hale getirebilir.” Benzer şekilde K7 de “Sohbetler yapılabilir, broşürler hazırlanıp dağıtılabilir. İnfaka teşvik edecek videolar çekilip

sosyal medyada paylaşılabilir. İnsanlar bu konuda bilinçlendirilebilir, çağrılar yapılabilir” demiştir.

K20, “Aslında elimizde oldukça geniş imkânlar mevcut. Görsel, yazılı ve işitsel medya araçları; Diyanet TV, radyo yayınları, sosyal medya platformları gibi kanallarla bu mesajlar zaten geniş kitlelere ulaştırılıyor. Ayrıca okullarda çocuklara yönelik temalı programlar, din kültürü derslerinde infak bilincini artırıcı etkinlikler yapılıyor. Camilerde görevli imamlar her kademedен insana ulaşabiliyor. Bu sebeple aslında mesele imkânsızlık değil, var olan imkânların daha bilinçli ve etkili kullanılmasındadır.” diyerek yaygın iletişim kanallarının zaten mevcut olduğunu, asıl meselenin bunları verimli kullanmak olduğunu ifade etmiştir. K9 ise teknik araçların yetersiz kalabileceğini belirterek, “Bu içerikler ne kadar yaygınlaştırılırsa yaygınlaştırılsın, kişi bu derdi kalbinde taşııyorsa, bu mesajlar pankartlarla caddelere asılsa bile etkili olmayacaktır. Çünkü infak, zekât ve diğer ibadetlerin hepsi özünde imanla beslenir.” sözleriyle niyetin önemine dikkat çekmiştir.

K1, K5, K8, K9, K10, K12 ve K19 infak hadislerinin toplum üzerinde etkili olabilmesi için sözle aktarılmasından ziyade davranışla örnek olmanın daha etkili olacağını belirtmişlerdir.

K10 bu görüşü şu sözlerle ifade etmiştir: “Bilgiye ulaşmak artık çok kolay. Herkes her şeyi biliyor gibi ama mesele bu bilginin insan üzerinde tesir bırakması. Hadisleri defalarca söylemektense yaşantıyla örnek olmak daha etkili bence. Eskiden bir hadis için kilometrelerce yol yürüyen râviler vardı, şimdi her şey elimizin altında ama uygulamada eksiklik var. O yüzden infak hadislerini topluma ulaştırmanın en etkili yolu da örnek olmak, bunu bir yaşam tarzına dönüştürmek. Sosyal medya, okul, sohbet ortamları elbette önemli ama asıl mesele hâl diliyle anlatmak. Her birey kendi hayatında uygularsa bu tesir dalga dalga yayılır zaten.” Katılımcı, sahâbî ve râvilerin gösterdiği çabayı infak hadisleriyle ilişkilendirerek, hadislerin sadece ezberlenip anlatılması değil, aynı zamanda davranışa dönüşmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Benzer biçimde K5 de sahâbe hayatını örnek göstermiş ve çocukların da yardım faaliyetlerine teşvik edilmesi gerektiğini belirtmiştir: “Sadece şöyle yapmalıyız, böyle olmalıyız gibi kuru öğütler vermek yerine, gerçekten yaşamış insanların örnekleriyle anlatmak daha etkili olur. Örneğin sahâbîler mallarını,

canlarını infak ederek savaşa gitmiş, arkalarında eşlerini, çocuklarını bırakmışlar. Yani sadece mallarını değil, hayatlarını da ortaya koymuşlar. Eğer onlar bunu yapabildiyse, bugün de insanlar bazı fedakârlıklar yapabilir. Bu mesaj, okullarda, camilerde, derneklerde, kültür merkezlerinde, seminerlerde ve sosyal medyada anlatılabilir. Ancak bunun bir plan dâhilinde, süreklilik arz edecek şekilde yapılması gerekir. Ders anlatımı için bile yıllık plan hazırlanıyorsa, bu tür bilinçlendirme çalışmaları için de bir plan oluşturulmalı. Çocuklar da bu sürece dâhil edilerek yardımseverlik teşvik edilmeli.”

STK gönüllüsü K12'nin ifadesi yukarıda bahsettiğimiz görüşlerle paralellik göstermektedir: “Bu işe örnekle başlamak lazım. Camilerde, okullarda, toplumun her kesimine ulaşabileceğimiz yerlerde infak hadislerini sadece anlatmakla kalmayıp, yaşayarak örnek olmalıyız. Eğer bu işte aracılık yapıyorsak gerekirse yardımları bizzat götürmeli, hayır sahibi insanları da bu sürece dâhil etmeliyiz ki onlar da yaptıkları yardımın gerçekten ihtiyaç sahibi insanlara ulaştığını görsünler.”

K9, “Öncelikle bu konuda topluma hitap edecek, vaaz verecek kişilerin kendilerinin infak konusunda güvenilir olması gerekir. Yani söz konusu kişi ya da cemaat önderi, toplumun güvenini kazanmış olmalı çünkü güven yoksa “Verdiğim sadaka acaba nereye gidiyor?” gibi bir şüphe doğar ve bu da infakı sekteye uğratar.” diyerek doğru rol-model olmanın güveni arttırdığını belirtmiştir.

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) davranışlarının topluma yön verecek etkiye sahip olduğunu belirten K8 şu değerlendirmede bulunmuştur: “Teşvik etmek ve örnek olmak gerekir. Sadece sözde kalmamalı. Mesela Cuma günleri veya kandil günleri gönderilen basmakalıp cümleler ve özellikle hazır çıkartmalı mesajlar beni üzüyor. Her şeyin ucuzlaştırıldığı bir dünyada bu tür mesajlarla dinî değerinin hafife alındığını düşünüyorum. Oysa içten gelen bir cümle, büyüğümüze saygı ve nezaket, küçüğümüze sevgi yüklü bir sarılma ya da hâl hatır sormak çok daha kıymetlidir; hele ki kırgın olduğumuz bir Müslüman kardeşimize ‘Nasılsın?’ diyebilmek, belki de o günün en anlamlı infakıdır. Hadisler tam manasıyla bilinmese de o hadislerin özünde olan davranışları toplumda hissettirebiliriz.”

Benzer bir bakış açısıyla K19, infakın davranışla gösterilerek yaygınlaştırılabileceğini dile getirmiştir: “İnfak ve yardım yapmanın güzelliklerini insanlara örnek olarak göstererek, toplumda bilinçli bir davranış oluşturulabilir.

Peygamber Efendimizin sadece Müslümanlara değil, tüm mazlumlara yardım etme öğüdü doğrultusunda, infak anlayışının sadece belirli bir gruba değil, tüm ihtiyaç sahiplerine yönelik olması gerektiği vurgulanmalıdır. Bu şekilde, infak toplumsal dayanışmayı güçlendiren, geniş kitlelere ulaşan bir hareket haline gelebilir.”

Katılımcıların çoğu, infakla ilgili hadislerin topluma ulaştırılmasında en etkili yöntemin davranışla örnek olmak olduğunu belirtmiş; sosyal medya ile işitsel ve görsel mecraların ise infak hadislerini geniş kitlelere ulaşmasında önemli araçlar olarak kullanılabileceğini ifade etmişlerdir.

2.6.2. Toplumsal Dayanışmada İnfak Hadislerinin Etkisi

İlgili başlığın devamı olarak katılımcılara “İnfakla ilgili hadislerin toplumsal dayanışmaya etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltmiştir.

K1, bu hadisleri bir “uyandırma mekanizması” olarak nitelendirmiş ve toplumsal dayanışmaya etkisi olduğunu belirtmiştir.

Benzer şekilde K2, infak hadislerinin toplumsal bağları kuvvetlendirdiğini şu sözlerle ifade etmiştir: “İnfakla ilgili hadislerin toplumsal dayanışmaya etkisi kesinlikle büyüktür. Bazı şeylerin tetiklenmesi gerekir. İnsan, özünde mutluluk ve bazı melekelerle doğar, ancak bu özellikler inançla pekişir. Peygamber Efendimizin söylediği sözler, insanlarda var olan güzel özellikleri ortaya çıkarır. Efendimizin bu güzel sözleri, toplumsal dayanışmayı sağlamak için insanları harekete geçirebilir. İnfak ve kardeşlik ilişkisi, toplumsal bağları güçlendiren önemli bir kavramdır.”

K8, infak hadislerinin özellikle farklı millet ve kültürlerden insanları birleştirici rolüne yaşadığı bir olayı aktararak dikkat çekmiştir:

“Tabii, kesinlikle etkisi var. İnfak ederken tanımadığım, bilmediğim, bana uzak olan insanlara yardım etmek... Bu çok kıymetlidir. Çünkü orada “*Müminler ancak kardeşirler.*” (el-Hucurat 49/10) ayeti ve “Müslüman, Müslümanın kardeşidir.” (Müslim, “Birr”, 58; Tirmizî, “Hudud”, 3) hadisi devreye girer. Nerede olursa olsun, mümin müminin kardeşidir. Bu ayet ve hadisin benim için ne ifade ettiğine dair bir örnek vereyim. Tekstil işiyle uğraşırken bir gün üç kişi geldi, dördüncü de sonradan katıldı. Üçü de Fransız’dı, ikisi Cezayir kökenli, biri öz Fransız. Sakallı, temiz yüzlü Müslüman gençlerdi. Ama işlerimiz tam uymadı,

alışveriş yapamadık. Akşam yaklaşıyordu, tercümana dedim ki: “Bu çocuklara söyle, eğer isterlerse eve davet ediyorum.” Kabul ettiler, birlikte yemeğimizi yedik, akşam namazını kıldık. Sonra o çocuklar tercümana sormuş: “Bu adam bizi niye evine getirdi?” Ben de tercümana dedim: “Onlara bir sor, gerçekten Müslümanlar mı?” Tercüman şaşırды: “Abi beraber namaz kıldınız, neden soruyorsun?” dedim ki: “Evet ama eğer gerçekten Müslümanlarsa, bilmeleri gereken bir şey var: “Mümin, müminin kardeşidir.” Ben bu akşam eve üç Fransız veya Cezayirli misafir almadım. Üç Mü’min kardeşimi davet ettim.” Ve ben gönülden inanıyorum ki o akşam, o gençler bu hadisi sadece duymadılar, fehm ettiler. Fehm etmek, anlamaktan öte bir şeydir; içine sindirmek, kalple kavramaktır. O gece bunu yaşadılar.”

Katılımcı bu örnekle infak hadislerinin yalnızca sözle değil, yaşanarak ve hissettirilerek aktarılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Aynı doğrultuda infakın insanları bir araya getiren ve kalpler arasında manevi bir bağ kuran bir işlevi olduğunu belirten K7, bu hadislerin bireyler arasında dayanışmayı arttırdığını vurgulamıştır.

Benzer bir görüş K9’a aittir: “İnfakla ilgili hadisler, zaten başlı başına toplumsal dayanışmayı güçlendirme potansiyeli taşıyan öğretilerdir. İnfak edebilen, yani malından ihtiyaç sahipleri için feragat edebilen bir toplum sevgi, merhamet ve sorumluluk gibi değerlerle yoğrulmuş demektir. Böyle bir toplumda insanlar birbirini sever, gözetir ve sahip çıkar. Verilen her infak, sadece bir yardım değil aynı zamanda karşılıklı güveni, sevgiyi ve kardeşlik duygusunu da besler. Üstelik alan kişi de kendisine yardım eden eli unutmaz, ona karşı bir muhabbet ve minnettarlık duygusu besler. Bu da toplumsal bağları daha da kuvvetlendirir ve insanların yalnız olmadığını hissetmesini sağlar. Kısacası, infak bireysel bir fazilet gibi görünse de toplumu ayakta tutan en önemli dayanışma mekanizmalarından biridir.”

K18 de infak hadislerinin toplumsal dayanışmanın temelini oluşturduğunu belirtmiş ve örnekler sunmuştur: “İnfak, sadece maddi yardım değil ihtiyaç anında yanında olmak, bir tas yemeği paylaşmak, komşuna kapını açmak, gönülden bir tebessüm sunmaktır. Bu anlayış aslında hadislerde, örfümüzde, kültürümüzde olan şeyler.” Bu ifadelerle paralellik gösteren bir diğer ifade K16’ya aittir. Katılımcı, infak hadislerinin dayanışmanın en güzel örneklerini barındırdığını belirtmiş ve bu hadislerin rehber alınmasının, toplumsal dayanışmayı artıracağını dile getirmiştir.

Bazı katılımcılar, infakla ilgili hadislerin toplumsal dayanışma açısından etkili olduğunu belirtmekle beraber bu etkinin kişilerin bu hadisleri ne kadar doğru anladığı ve uyguladığıyla ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir.

K3, dinî duygulardan uzaklaştığı takdirde bu hadislerin topluma ulaşmasının da zorlaşacağını ifade etmiştir. Benzer şekilde K4 de, infakın gerçekten bu bilinçle yapanlar için güçlü bir etkisi olduğunu; ancak bazı bireylerin bunu daha çok kültürel alışkanlıklarla sürdürdüğünü dile getirmiştir.

İnfak hadislerinin toplumsal etkisinin zamanla zayıfladığını dile getiren K10, “Elbette infakla ilgili hadislerin toplumsal dayanışmada büyük etkisi var. Eskiden İslam’ın insanlar üzerindeki etkisi daha çok görülüyormuş. Sadaka taşları, gizli yardımlar, bakkal veresiye defterlerinin kapatılması gibi uygulamalar toplumu bir arada tutuyordu. Ama şimdi sanki o ruhu kaybettik, karmaşık bir haldeyiz. İslam’ı yaşam tarzı olarak sürdürüyoruz gibi hissediyorum. Yine de o bilinç içimizde bir yerlerde hâlâ var. O değerleri bugünün şartlarında yeniden ve daha güçlü bir şekilde yaşatmak gerekiyor.” ifadeleriyle, hadislerin toplumsal hayatta yeniden etkili hâle getirilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Bu minvalde K11: “İnfak hadislerinin toplumsal dayanışmaya etkisi büyük. Ancak bu etki, insanların bilinçli ve bilinçsiz şekilde yaptığı yardımlar arasında fark yaratıyor. Bazı insanlar infakın ne olduğunu bilmeden, sadece vicdanlarını rahatlatmak için yardım ederken, bilinçli olanlar ise hadislerin ve ayetlerin ışığında gerçek anlamda toplumsal dayanışmayı güçlendiriyorlar. İnfakın toplumsal etki yaratabilmesi için, bilinçli yardımların artırılması gerekiyor.” demiştir. K15’in düşünceleri de K11 ile benzerlik göstermektedir.

K14 infak hadislerinin toplumda etkili olduğunu kabul etmekle birlikte uygulama konusunda eksiklikler yaşandığını ifade ederken K17: “Evet, infakla ilgili hadislerin toplumsal dayanışmaya büyük bir etkisi vardır. Peygamber Efendimizin sözleri, toplumsal sorumluluğu vurgular ve yardımlaşmayı teşvik eder. İnsanlar, infakın sadece bireysel bir sorumluluk olmadığını, aynı zamanda toplumun ihtiyaçlarına duyarlı olmak gerektiğini fark ederler. Ancak, herkes bu hadisleri okumuyor olabilir. O yüzden okuyanlar, bu bilgileri başkalarına aktararak toplumsal bilinçlenmeyi artırabilir. Böylece daha güçlü bir dayanışma kültürü oluşur.” diyerek

bu hadislerin yaygınlaştırılmasının dayanışma kültürünü güçlendireceğine dikkat çekmiştir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların, infak hadislerinin toplumsal dayanışmayı olumlu etkilediği yönünde ortak bir kanaate sahip olduğu görülmüştür. Katılımcıların tamamı, bu hadislerin bireyleri yardımlaşmaya teşvik ettiğini ve toplumda güven, empati ve sorumluluk gibi değerlerin güçlenmesine katkı sağladığını ifade etmiştir. Özellikle sosyal medya, televizyon ve çeşitli görsel-işitsel mecralar aracılığıyla infakla ilgili hadislerin daha geniş kitlelere ulaştırılabileceği sıkça vurgulanmıştır. Bu noktada toplumda tanınan, güven duyulan ve örnek alınan kişilerin bu hadisleri paylaşmasının, özellikle gençler üzerinde daha etkili olabileceği dile getirilmiştir.

Katılımcılar, hadislerin etkili olabilmesi için yalnızca sözlü anlatımın yeterli olmadığını, bu mesajların bizzat davranışla örnek olunarak aktarılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu çerçevede, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatında görüldüğü üzere infakın manevi boyutlarının da örnek alınarak uygulanmasının toplumsal bağların daha da kuvvetleneceği ifade edilmiştir. Bazı katılımcılar ise infak hadislerinin etkisinin, bireylerin bu hadisleri ne kadar doğru anladığı ve hayatlarına ne ölçüde yansıttığıyla doğrudan ilişkili olduğunu vurgulamışlardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Farklı yaş, meslek, cinsiyet ve ekonomik düzeyden 20 katılımcı ile yapılan görüşmelere dayalı olarak yürütülen bu araştırma, infakla ilgili hadislerin toplumsal dayanışma üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik gerçekleştirilmiştir. Çalışmada elde edilen veriler, toplumsal dayanışma bağlamında değerlendirilmiş ve ilgili sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

Hadis ve sünnetin tanımı, infakla ilgilenen bireylerin çoğunluğu tarafından doğru bir şekilde yapılmıştır. Hadis, Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirleri olarak, sünnet ise onun hayat tarzı ve uygulamaları şeklinde ifade edilmiş; ancak katılımcıların hadis tarihi ve usulüne dair bilgi düzeyinin genellikle bu alanda eğitim almış veya konuya özel ilgisi olan bireylerle sınırlı kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

İnfak kavramı çoğunlukla “yardımlaşmak”, “veren el olmak” veya “ihtiyaç sahibine destek sağlamak” şeklinde tanımlanmış; infakta bulunurken duyulan duygular arasında iç huzur, mutluluk ve manevî rahatlama ön plana çıkmıştır. İnfakla ilgili hadislerin büyük ölçüde bilindiği anlaşılmakta, özellikle “Yarım hurma ile de olsa cehennemden korunun.” (Buhârî, “Edeb”, 34; “Zekât”, 10; Müslim, “Zekât”, 66) hadisi ve Hz. Âişe'nin kurban etlerini dağıttığına dair rivayet (Tirmizî, “Sıfâtü'l-Kıyâme”, 33) öne çıkan örnekler arasında yer almıştır. Veriler, infakla aktif olarak ilgilenen bireylerin ayet ve hadisler konusunda bilgi sahibi olduklarını ortaya koymuştur.

Söz konusu hadislere muteber hadis kitapları, dinî sohbetler, eğitim süreçleri veya dijital mecralar aracılığıyla ulaşıldığı; bu hadislerin bireylerin davranışlarını yönlendirmede etkili olduğu kişisel deneyimlerle somutlaştırılarak ifade edilmiştir.

“Sadakanı öyle ver ki, sağ elinin verdiği sol el bilmesin” (Buhârî, “Zekât”, 16) hadisi katılımcılar tarafından ihlâs ve mukabilinde riya bağlamında değerlendirilmiş; gönül incitmeden, gizlilik içerisinde yardım etmenin önemine

vurgu yapılmıştır. Ancak bazı görüşlerde, teşvik edici olmak kaydıyla infakın bazen açık yapılmasının da toplumsal anlamda fayda sağlayabileceği ifade edilmiştir.

Katılımcılar tarafından infakla ilgili hadislerin sorumluluk bilincini geliştirmede ve toplumsal dayanışmayı artırmada önemli bir rol üstlendiği düşünülmektedir. Bu hadislerin sadece teorik düzeyde kalmayıp yaşanan bir değer hâline gelmesi gerektiği vurgulanmıştır. İnfakın sürdürülmesinde kültürün de etkisi olduğu; ancak dinî temellerle bilinçli bir şekilde yapıldığında daha kalıcı ve etkili sonuçlar doğurduğu belirtilmiştir.

Sosyoekonomik koşullar çerçevesinde katılımcılar tarafından yapılan değerlendirmelerde, infakın maddi düzeyle doğrudan ilişkili olmadığı ifade edilmiştir. Bu noktada özellikle Hz. Peygamber'in "Yarım hurma ile de olsa cehennemden korunun." (Buhârî, "Edeb", 34; "Zekât", 10; Müslim, "Zekât", 66) hadisi örnek verilmiştir. Ekonomik düzeyleri farklılık gösteren bireylerin infak konusunda benzer duyarlılıklar taşıdığı ve her gelir seviyesinden katılımcının infakta bulunduğu gözlemlenmiştir. İnfakın yalnızca maddi yardımla sınırlı olmadığı, tebessüm etmek, hal hatır sormak, birine zaman ayırmak, onunla ilgilenmek ve fayda sağlamanın da infak kapsamında değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada "Kardeşine tebessüm etmen sadakadır." (Tirmizî, "Birr", 45) ve "Yoldaki eziyeti gidermek sadakadır." (Buhârî, "Edeb", 33) gibi hadisler örnek olarak gösterilmiştir.

Metropolleşme, bireyselleşme ve ekonomik zorluklar gibi faktörlerin infakı zayıflatıcı etkileri olduğu belirtilse de bu engellerin infakın özüne zarar vermemesi gerektiği konusunda görüş birliği bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in ve sahâbîlerinin infak anlayışlarının günümüze uyarlanması gerektiği ifade edilmiş; bu hususta "Komşusu açken tok yatan bizden değildir" (Ahmed b. Hanbel, 1992, 1/55; Hâkim en-Nîsâbûrî, 1992, 4/183) ve "Yarım hurma ile de olsa cehennemden korunun." (Buhârî, "Edeb", 34; "Zekât", 10; Müslim, "Zekât", 66) hadisleri ilham verici örnekler arasında gösterilmiştir. Bununla birlikte, bazı katılımcılar doğrudan bir hadis hatırlayamadıklarını; ancak hadislerin mesajlarını anlam olarak yaşadıklarını dile getirmiştir.

Katılımcıların büyük bir kısmı "Kim bir müminin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir" (Müslim, "Birr", 57) hadisini deneyimle tecrübe

ettiklerini aktarmış; yapılan iyiliklerin karşılığının rızık artışı, sağlık ya da iç huzur şeklinde geri döndüğü ifade etmişlerdir. Elde edilen veriler, katılımcıların infak faaliyetlerinde aktif olarak yer almalarının infaka dair hadis bilgileri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.

İnfakla ilgili hadislerin bireyde empati, merhamet ve sorumluluk duygusunu pekiştirdiği, bu değerlerin hem ilişkileri güçlendirdiği hem de toplumsal sorunlara çözüm üretmede temel bir zemin oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hz. Peygamber'in hayatını rehber edinmenin infak bilincinin yeniden inşasında etkili olduğu sıkça dile getirilmiş; komşuluk ilişkileri, toplumsal güven, sıla-i rahim gibi sünnete dayalı, fakat günümüzde zayıflamış değerlerin ihyasının infakın işlevselliği açısından gerekli olduğu belirtilmiştir.

Katılımcılar nezdinde aile, okul ve cami gibi kurumların infak bilincinin oluşmasında ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Ailelerin çocukları infak faaliyetlerine dâhil etmesi tavsiye edilmiş; öğretmenin öğrencilerinden, imamın cemaatinden haberdar olmasının ihtiyaçların tespiti ve giderilmesi açısından büyük bir sorumluluk taşıdığı belirtilmiştir.

İnfak hadislerinin toplumda genel olarak bilindiği fakat uygulamada bazı eksikliklerin bulunduğu da katılımcıların dikkat çektiği diğer bir husustur. Bu bağlamda, söylemlerle eylemler arasında zaman zaman tutarsızlıkların yaşandığı gözlemlenmiştir. Bununla birlikte infak hadislerinin özellikle kriz dönemlerinde toplumu harekete geçirdiği; yardım kampanyaları, sosyal sorumluluk projeleri ve bireysel çabalarla infakın canlı tutulduğu ifade edilmiştir.

İnfakla ilgili hadislerin topluma ulaştırılmasında en etkili yöntemin örneklik olduğu sıkça belirtilmiş, sosyal medya, işitsel-görsel yayınlar, kamu spotları, vaazlar ve TV içeriklerin bu konuda önemli araçlar olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışma, infakla ilgili hadislerin toplumsal dayanışma üzerinde etkili olduğunu ve sosyal bağları kuvvetlendirdiğini ortaya koymuştur. Nitekim İslam, bencilliği değil cömertliği ve paylaşmayı emreder. İnfak ise bu paylaşım ahlâkının en etkili tezahürlerinden biri olarak kendini göstermiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.), bu ibadetin ihlâsla ve gösterişten uzak bir şekilde nasıl yaşanması gerektiğini fiilen göstererek ümmetine örnek olmuştur. O, kendi ihtiyacı olsa bile elindeki ihtiyacı sahipleriyle paylaşmış, insanlara sadece maddi değil manevi anlamda da destek

olmuş ve onların derdiyle yakından ilgilenmiştir. İnfakın, sadece maddiyata dayalı bir kavram olmadığı, toplumda güveni, empatiyi ve dayanışmayı besleyen bir değer olduğu anlaşılmıştır. Çalışmamız neticesinde infak hadislerinin söz konusu değerlerin yeniden ihyasında belirleyici bir etkiye sahip olduğu görülmüş; ancak bu etkinin yayılmasında bazı eksikliklerin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda, aşağıdaki önerilerin okuyucuyla paylaşılmasında fayda bulunmaktadır:

1. İnfakla ilgili hadislerin hayata geçirilmesi için Hz. Peygamber'in infak konusundaki davranışları örnek alınarak özellikle öğretmen, imam ve din görevlisi gibi topluma yön veren bireylerin davranışlarıyla örnek teşkil etmesi gerekmektedir.

2. Ailelerin, çocuklarına erken yaşlardan itibaren cömertlik, yardımseverlik, sorumluluk bilinci kazandırması ve bu süreçte çocuklarını infak uygulamalarına dâhil etmesi, infak hadislerinin davranışa dönüşmesine katkı sağlayabilir.

3. Okullarda değerler eğitimi kapsamında infak hadislerine ve Hz. Peygamberin yardımlaşmaya dair uygulamalarına daha çok yer verilmesi, öğrencilerin bilgilerini yaşantılarına geçirmesi bakımından teşvik edici olabilir.

4. Camilerin işlevi genişletilmeli, Hz. Peygamber'in döneminde olduğu gibi halkın maddi ve manevi ihtiyaçlarının gözetildiği merkezler hâline gelmesi teşvik edilmelidir. Bu doğrultuda imamların cemaatle daha yakın ilişkiler kurması, ihtiyaç sahiplerini tanınması ve camilerde infaka yönelik sosyal projeler yürütmesi önem arz etmektedir.

5. Kriz zamanlarında infak hadisleri hatırlatılmalı; camiler, vakıflar ve STK'lar bu bilinçle planlı ve ortak hareket etmelidir.

6. Ekonomik zorluklara rağmen, yardımın niceliğinden çok niyete önem veren ve manevi desteği de infak kapsamında değerlendiren hadisler hatırlatılarak infakın sürdürülebilirliği sağlanabilir.

7. Dijital platformlarda infakla ilgili hadislerin doğru ve anlaşılır şekilde sunulması bu alandaki farkındalığı artırabilir. Kısa videolar, animasyonlar ve diğer interaktif uygulamalar aracılığıyla bu hadislerin geniş kitlelere ulaştırılması sağlanabilir. Sosyal medyada takipçisi fazla olan kullanıcıların infak hadislerine dair paylaşımlar yapması özellikle gençlerin ilgisini çekebilir.

8. Bilgi kirliliğini önlemek amacıyla, dijital platformlarda paylaşılan infak hadislerinin sıhhati incelenmelidir.

9. Hz. Peygamber'in infak ve yardımlaşmayı teşvik eden uygulamaları örnek alınarak, STK projeleri geliştirilebilir.

10. Akademik çalışmalar teorik bilgilerle sınırlı kalmamalı; hadislerin halk arasındaki karşılığını daha iyi anlamak açısından saha temelli çalışmalara da yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Ali Rıza Abay - Zeynep Esra Abay Çelik, “Deprem Sonrası Ortaya Çıkan Sorunlar ve Sosyal Destek Ağlarının Rolü.” *Sosyolojik Bağlam* 4/1 (2023): 91–100. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.4.1.7>
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel. *Müsned-i Ahmed b. Hanbel*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Algül, Hüseyin. “Ensar.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/251–252. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- As Dere, Emine. “*Prososyal Davranışlar Bağlamında Yardım ve İnfak Etmenin Dindarlık ve Psikolojik İyi Olma Hali ile İlişkisi*.” Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Atsız, Burhan. “Kur’ân’a Göre İnsanın Sahip Olduğu Maddi Varlıkların Yönetimi ile İlgili İlke ve Emirler.” *İlahiyat Akademi* 18 (2023): 321–352. <https://doi.org/10.52886/ilak.1372025>
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil. *Sahîh-i Buhârî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Cürcânî, Ali b. Muhammed. *et-Ta’rîfât*. Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1983.
- Çağrı, Mustafa. “Emir bi’l-ma’rûf nehiy ani’l-münker.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/138–141. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Çağrı, Mustafa. “İnfak.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/289–290. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Çağrı, Mustafa. “İsâr.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/490–491. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Çalgan, Mehmet Ali. “İslam’da Sermaye Birikimi: İlgili Hadislerin Güncel Bir Okuması.” *Hadis Tetkikleri Dergisi* 15/2 (2017): 85–113.
- Çalışkan, Mehmet. “Bakara Sûresinin 195. Âyetini İnfak ve İhsan Bağlamında Yeniden Düşünmek.” *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 13 (2023): 1101–1111. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1379318>

- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman. *Sünen-i Dârimî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Ebû Dâvûd, Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as. *Sünen-i Ebî Dâvûd*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Ebü'l-Bekâ, Hüseyin b. Abdullah el-Kefevî. *el-Külliyât*. Beyrut: Mektebetü'l-Hilâl, t.y.
- Erdem, Elif vd. (ed.). *İnfak: Hayatın Bereketi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Eren, İsmail. “*Din-Ekonomi İlişkisi: İslam’ın Sosyo-Ekonomik Yapısı İçerisinde İnfak Kurumunun Oluşum Sürecinin İncelenmesi.*”, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Güneş, Cengiz. “Kur’ân’da Ticaretin Uhrevî Boyutu.” *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2019): 101–124.
- Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh. *el-Müstedrek ala’s-Sahîhayn*. Thk: Âdil Mürşid vd. Beyrut: Dâru’r-Risâleti’l-Âlemiyye, 2018.
- İsfahânî, Râgıb. *el-Müfredât fi Garibi’l-Kur’ân*. Tahkik: Safvân Adnân ed-Dâvûdî. Şam–Beyrut: Dâru’l-Kalem ve ed-Dâru’ş-Şâmiyye, 1412.
- İskeçlier, Tuba Nur. “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Perspektifinden Nefs Psikolojisinde İnfak ve İsar Deneyimi.” *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 9 (2024): 39–76. <https://doi.org/10.56432/tmdrd.1442360>
- Keleş, Hilmi. “Psiko-Sosyal Boyutlarıyla İslam’da ‘İnfak’ Erdeminin Ekonomiye ve Toplumsal İlişkilere Katkıları.” *Ahi Evran İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2, (2024): 59–83.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc. *Sahîh-i Müslim*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb. *Sünen-i Nesâî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Özdeş, Talip. “Kur’ân Işığında Global Ekonominin Parametrelerine Farklı Bir Bakış.” *İslamî Araştırmalar Dergisi* 16/4 (2003): 569–581.
- Pusmaz, Durak. “Kur’an’da İsar Kavramı.” *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2011): 77–104.
- Selçuk, Nurullah. “Deprem Sonrası Ortaya Çıkan Dayanışma Ağları ve Gerilim Hatlarının Sosyolojik Analizi: 6 Şubat Depremleri Örneği.” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 53 (2024): 21–35. <https://doi.org/10.52642/susbed.1335814>

Tabakoğlu, Ahmet. “İktisat Kavramlarının Kapitalizm ve İslam İktisadındaki Tezahürleri: Mustafa Kutlu ile Kadîmin Peşinde.” *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi* 8/2 (2022): 319–344. <https://doi.org/10.54863/jief.1153731>

Taştekin, Osman. “Kur’ân’da İnfak Kavramı Bağlamında Sosyal Yardımlaşma.” *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25/1 (2021): 217–238.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *Sünen-i Tirmizî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

EKLER

EK-1. Etik Kurul Kararı

Evrak Tarihi ve Sayısı: 27.04.2025-E-508288

Evrak Tarihi ve Sayısı: 11.04.2025-505312

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU

Toplantı Tarihi	: 28.03.2025
Toplantı Sayısı	: 2025/03-33
Toplantı Saati	: 10:00
Araştırmanın Başlığı	Türkçe : İnfak Hadislerinin Toplumsal Dayanışmadaki Rolü İngilizce : Its Role of Charity in Social Solidarity in the Hadith
SORUMLU ARAŞTIRMACI	
Ad Soyad	: Doç. Dr. Recep Emin GÜL
Kurumu	: Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
YARDIMCI ARAŞTIRMACI/ARAŞTIRMACILAR	
Adı Soyadı	Kurumu
Şeymanur MURATOĞULLARI	Balıkesir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 28.03.2025 tarihinde Prof. Dr. Bayram ŞAHİN'in başkanlığında toplandı. Görüşme sonunda, yukarıda bilgileri yer alan araştırmanın Bilimsel Araştırma Etik Kurul Onay Belgesi talebi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunca değerlendirilmiş ve etik açıdan uygun bulunmuştur.

BAŞKAN
Prof. Dr. Bayram ŞAHİN

Prof. Dr. Sebahattin KARAMAN
Üye

Prof. Dr. Salim ÇONOĞLU
Üye

Prof. Dr. Uğur GÜRGAN
Üye

Prof. Dr. Selvihan KILIÇ ATEŞ
Üye

Doç. Dr. İbrahim Murat BICİL
Üye

Doç. Dr. Nuri Berk GÜNGÖR
Üye

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-2. Mülakat Soruları

İnfak Hadislerinin Toplumsal Dayanışmadaki Rolü

MÜLAKAT FORMU

Demografik Bilgiler	
Cinsiyet	Erkek / Kadın
Yaş:	
Medeni Durum	Bekar / Evli / Dul / Boşanmış
Eğitim Durumu	İlkokul / Ortaokul / Lise / Ön Lisans / Lisans / Lisansüstü
Çalışma Durumu	Çalışan / Çalışmayan / Emekli
Çalışıyorsa Meslek	

1. Ekonomik durumunuzu nasıl tanımlarsınız?

Düşük

Orta

Yüksek

Çok Yüksek

2. Hadis ve sünneti tanımlayabilir misiniz?

3. Hadis tarihi ve usulü hakkında bilginiz var mı?

4. İnfak kavramını nasıl tanımlarsınız? Sizin için ne ifade ediyor?

5. İnfak yaparken hangi duyguları hissediyorsunuz?

6. İnfakla ilgili bir hadis veya Hz. Peygamber'in infak yaptığına dair bir haber duydunuz veya okudunuz mu?

6.1. Alt Soru: Duyduysanız nereden duydunuz/okudunuz?

6.2. Alt Soru: Böyle bir hadisi hayatınıza uyguladınız mı?

7. İnfak yaparken nelere dikkat ediyorsunuz?

- 7.1. Alt Soru: Bu bağlamda “Sadakamı öyle ver ki, sağ elinin verdiği sol elin bilmesin” (Buhârî, Zekât, 16) hadisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
8. İnfakla ilgili hadislerin birey ve toplum üzerindeki etkileri hakkında ne düşünüyorsunuz?
9. İnfakla ilgili hadislerin günümüzdeki sosyal ve ekonomik koşullar bağlamında nasıl anlaşılması gerektiğini düşünüyorsunuz?
10. İnfakla ilgili bir hadisin size ilham verdiği veya hayatınızı değiştirdiği bir an oldu mu?
11. Çevrenizde, “Kim bir müminin ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir” (Müslim, Birr, 57) hadisini yaşatan, infak ve yardımlaşma ruhunun yaşandığını hissettiğiniz bir durum oldu mu?
12. İnfakla ilgili hadislerden ilham alınarak toplumsal sorunlara nasıl çözüm üretilebilir?
13. Aile, okul ya da cami gibi kurumların bu konuda üstlenebileceği sorumluluklar sizce neler olmalıdır?
14. Sizce infak hadisleri günümüz toplumunda yeterince biliniyor ve uygulanıyor mu?
15. Ekonomik krizler ya da doğal afetler gibi durumlarda infak hadislerinin uygulanabilirliği hakkında ne düşünüyorsunuz?
16. Sizce infak hadislerinin mesajlarını topluma daha fazla ulaştırmak için neler yapılabilir?
17. İnfakla ilgili hadislerin toplumsal dayanışmaya etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?
18. Eklemek istediğiniz son bir şey var mı?